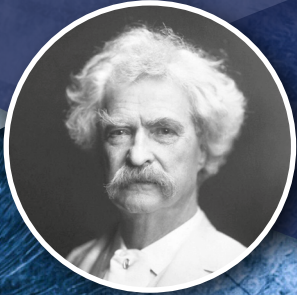
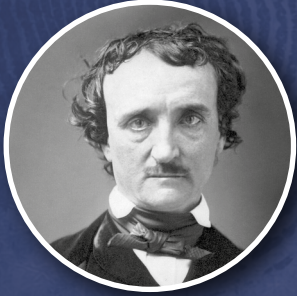

**Mátyás Szabolcs
Sivadó Máté
Keller Krisztina
(szerk.)**

**KRIMINALISZTIKAI
ÉS KRIMINOLÓGIAI
SZÖVEGGYŰJTEMÉNY II.**

**KRIMINALISZTIKAI ÉS
KRIMINOLÓGIAI
SZÖVEGGYŰJTEMÉNY II.**

International Criminal Geographical Association

Budapest, 2026

Mátyás Szabolcs – Sivadó Máté – Keller Krisztina (szerk.)

Kriminalisztikai és kriminológiai szöveggyűjtemény II.

International Criminal Geographical Association

Budapest, 2026

Szerzők

Bélai Gábor mesteroktató (Nemzeti Közszolgálati Egyetem), Dulai Péter bűntörténész, Dr. Horváth Orsolya Ph.D. óraadó (Pécsi Tudományegyetem), Dr. habil. Mátyás Szabolcs Ph.D. egyetemi docens, Dr. Németh Ágota Ph.D. tanársegéd (Nemzeti Közszolgálati Egyetem), Dr. Petrétei Dávid csoportvezető (Nemzeti Szakértő és Kutató Központ), Rucska András mesteroktató, Dr. Sivadó Máté Ph.D. egyetemi docens, Dr. Tihanyi Miklós Ph.D. egyetemi docens, Dr. Vári Vince Ph.D. egyetemi docens (Nemzeti Közszolgálati Egyetem)

Lektorálta

Dr. Sivadó Máté Ph.D. egyetemi docens

Dr. Nyitrai Endre Ph.D. egyetemi docens

A borítót Tímár Tamás tervezte.

Kiadja:

International Criminal Geographical Association

ISBN: 978-615-02-6687-9

Minden jog fenntartva © 2026

A kiadó előzetes írásbeli engedélye nélkül sem a teljes mű, sem annak része semmilyen formában nem sokszorosítható.

ELŐSZÓ

A korábban megjelent *Kriminalisztikai és kriminológiai szöveggyűjtemény* első kötetének célja az volt, hogy a klasszikus és kortárs irodalom gyöngyszemein keresztül mutassa be a kriminalisztika és a kriminológia sokszínűségét, és ezzel visszacsábítsa a fiatalokat – és a szakmabelieket is – a klasszikus szépirodalmi remekművek világába. Az első kötet sikere, a szakmai és olvasói visszajelzések, valamint az a tény, hogy az irodalmi példák milyen hatékonyan képesek megvilágítani egy-egy bűneset lélektanát vagy a nyomozás logikai ívét, egyértelművé tették, hogy a megkezdett utat folytatni kell.

Míg az első részt alapvetően egyéni gyűjtőmunka és koncepció határozta meg, addig a folytatás már egy szélesebb szakmai összefogás eredménye. A Nemzeti Közszerológiai Egyetem Rendészettudományi Karának oktatói és kutatói csatlakoztak a kezdeményezéshez, és a saját szakterületükhöz köthető izgalmas művekkel gazdagították a kötetet. Ez az interdiszciplináris megközelítés lehetővé tette, hogy a bűnügyi mozaik még több darabkája kerüljön a helyére.

Hiszek abban, hogy Móricz Zsigmond, Csáth Géza vagy éppen Edgar Allan Poe művei nem csupán poros kötelező olvasmányok, hanem olyan „esettanulmányok”, amelyek a mai napig érvényes morális és szakmai kérdéseket vetnek fel. A szöveggyűjtemény célja továbbra is az, hogy a kiválasztott részletek mellé fűzött szakmai magyarázatokkal segítsük az olvasót a sorok mögötti kriminológiai vagy kriminalisztikai összefüggések felismerésében.

KRIMINALISZTIKAI ÉS KRIMINOLÓGIAI SZÖVEGGYŰJTEMÉNY II.

A kötet rávilágít arra, hogy a bűnözés egy olyan társadalmi jelenség, amelynek megértéséhez a jogszabályok ismerete mellett szükség van az emberi lélek és a társadalmi jelenségek alapos ismeretére is.

Ajánlom ezt a könyvet mindazoknak, akik a mélyebb összefüggéseket, az elkövetői motivációkat és a nyomozás logikáját az irodalom tükrében szeretnék felfedezni. Bízom benne, hogy a második kötet is hasonlóan inspiráló lesz, mint az első, és tovább erősíti azt a hidat, amely az irodalom és a rendészettudomány között épült.

A szerkesztők ezúton fejezik ki köszönetüket a kötet lektorainak és Mozga Dávid László r. őrmester úrnak.

Debrecen, 2026. április 14.

Mátyás Szabolcs

Regények, novellák, drámák és elbeszélések

Móricz Zsigmond: Barbárok

Csáth Géza: Anyagyilkosság

Edgar Allan Poe: A Morgue utcai kettős gyilkosság

Edgar Allan Poe: Árulkodó szív

Biblia: Lukács evangéliuma – Zákeus

Mark Twain: Élet a Mississippin

Agatha Christie: Gyilkosság az Orient expresszen

Mo Yan: Szeszföld

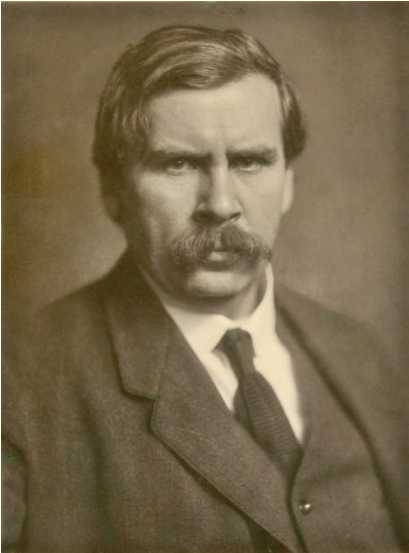
Katona József: Bánk bán

Sivadó Máté

Móricz Zsigmond: Barbárok¹

Kulcsszavak: emberölés, rablógyilkosság, nyomozás, beismerő vallomás, tárgyi bizonyíték, anómia-elmélet, szubkultúra-elmélet

A *Barbárok* Móricz Zsigmond egyik legjelentősebb elbeszélése, amely 1932-ben jelent meg először a *Nyugat* folyóiratban. A novella a magyar irodalom naturalista-realista hagyományának kiemelkedő alkotása, amely a paraszti világ sötét oldalát mutatja be könyörtelen őszinteséggel (Czine 1979).

Móricz Zsigmond (URL1)

Móricz ebben az alkotásában az alföldi pusztai élet zárt, archaikus világát ábrázolja, ahol a civilizációtól elszakadt emberek ösztöneik és primitív vágyaik rabjaként élnek.

A *Barbárok* című novellában megjelenített erőszakos cselekmények nem pusztán irodalmi konstrukciók, hanem konkrét történeti eseményekben is gyökereznek. A szakirodalom és levéltári források alapján a mű egyik valós hátterét egy 1865-ben elkövetett, majd csak évekkel később feltárt rablógyilkosság képezi. A Kecskemét környéki szarkási pusztán Bodri Péter

---

¹ A kötet megalkotása során a szerzői munkafolyamatot modern nyelvi algoritmusok és digitális technológiák is támogatták.

juhászt és fiát ölték meg, majd az áldozatok jelentős állatállományát és használati tárgyait eltulajdonították. A holttestek csak 1867-ben kerültek elő, tekintettel rossz megközelíthetőségére (Mátyás et al. 2019).

Az ügy felderítésére végül a Ráday Gedeon vezette szegedi királyi biztosság betyárelenes fellépése során került sor 1869-ben. A nyomozás feltárta, hogy a bűncselekményt szervezett módon, több elkövető – köztük Bajdor János, Muzslai János és Bognár Bicskai József /egyes források Bognár helyett Farkas Gábort említik/) követte el (Tóth 2015). A cselekmény nem tekinthető elszigetelt esetnek: az elkövetők több korábbi vagyon elleni és erőszakos bűncselekményben is részt vettek, ami a korabeli betyárvilág visszaeső, kvázi bűnszervezeti jellegére utal.

Külön figyelmet érdemel Bajdor János személye, aki életútja alapján jól példázza a deviáns karrier kialakulását. Katonai szolgálata alatt még normaszzerű magatartást tanúsított, majd civil életében, egy kezdeti kisebb értékű állatlopást követően fokozatosan súlyosabb bűncselekmények felé sodródott. Ez a folyamat jól értelmezhető a kriminológiai eszkaláció és tanuláselméletek keretében, ahol az első sikeres deviáns cselekmények megerősítő hatása további normaszegésekhez vezet.

A nyomozási módszerek szintén figyelemre méltók. A korabeli források szerint Bajdor vallomását részben pszichikai nyomásgyakorlással, részben pedig – egyes visszaemlékezések alapján – fizikai kényszer alkalmazásával érték el. Ez rávilágít a 19. századi büntetőeljárások problematikus aspektusaira, különösen a kényszervallatás kérdésére, amely mai jogállami szemmel súlyos eljárásjogi aggályokat vet fel. Bajdor később informátorként is működött, ami a hatóságok részéről egyfajta pragmatikus, de etikailag ambivalens bűnüldözési stratégiát jelez.

Az eset jól példázza, hogy a „betyárromantika” mögött gyakran kifejezetten brutális, profitorientált erőszakos bűncselekmények húzódtak meg. Móricz

novellája ezt a romantikus képet tudatosan bontja le, és a történeti valósághoz közelebb álló, kegyetlen és dehumanizált világot ábrázol (Tóth 2015).

A mű cselekménye rendkívül tömör és drámai. Egy juhász békésen legelteti nyáját a csobori pusztán kisfiával, amikor két ismerős pásztortársa – köztük a „veres juhász” – meglátogatja. A látogatók valódi célja azonban nem a baráti beszélgetés: meg akarják szerezni a gazda rézzel kivert szíját. Amikor az nem hajlandó eladni, a két juhász brutálisan agyonveri őt és kisfiát is, majd elássák a holttesteket a kutyákkal együtt. A nyáját és a szamarakat elhajtják. A juhász felesége hónapokon át keresi eltűnt családját, míg végül egy kutya segítségével rátalál a sírra. A vizsgálóbíró kihallgatása során a veres juhász mindent tagad, ám amikor meglátja a kilincsre akasztott rézveretes szíját – a bűncselekmény tárgyát –, összeomlik és beismerő vallomást tesz.

A műben azonosítható bűncselekmények: többszörösen minősített emberölés (nyereségvágyból, illetve több ember sérelmére, köztük tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölés – Btk. 160. §). A cselekmény modern terminológiával rablógyilkosságnak minősül, amelynek célja a vagyon – a háromszáz birka, a szamarak és a rézveretes szíj – megszerzése volt.

A Barbárokban ábrázolt bűncselekmény kriminológiai szempontból több elméleti keretben is értelmezhető. A legmegfelelőbb magyarázatot Émile Durkheim anómia-elmélete (1893), valamint Albert Cohen és Walter Miller szubkultúra-elméletei kínálják (Gönczöl et al. 2006).

Durkheim anómia fogalma azt a társadalmi állapotot írja le, amelyben a hagyományos normák és értékek elveszítik szabályozó erejüket (Durkheim 1893/1986). A novellában megjelenő pusztai világ pontosan ilyen anómiás közeget alkot: „Nyájajuhász volt mind a három ember, olyan juhász, aki

egész esztendő t kinn töltött a nyájánál, soha falunak színét se látta.” Ez a civilizációtól való teljes elszigeteltség lehetővé teszi, hogy a társadalmi normák – mint az emberi élet tisztelete – háttérbe szoruljanak. A gyilkosság elkövetése után a juhászok „jóízűen megvacsoráztak” az áldozatok sírján rakott tűznél, ami jól szemlélteti az erkölcsi normák teljes hiányát.

Miller (1958) szubkultúra-elmélete szerint bizonyos társadalmi csoportokban sajátos értékrendszer alakul ki, amely eltér a domináns társadalom normáitól. A pusztai juhászok zárt közössége ilyen szubkultúrát alkotott, ahol a keménység, a durvaság és az erőszak elfogadott megoldási módoknak számított. A novellában a kommunikáció minimálisra redukálódik – „Nem beszéltek” –, az emberi kapcsolatokat a gyanakvás és a versengés jellemzi. A veres juhász már korábban is „rosszakarója volt” a meggyilkolt gazdának, amit az is mutat, hogy „azt mondta, hogy az ő nyája a puszta betyárja.”

A bűnelkövetők motivációja elsősorban anyagi természetű volt: a háromszáz birka, a szamarak és a rézveretes szíj megszerzése. Merton (1938) feszültség-elméletének terminológiájával élve, a gyilkosok „innovatív” módon – illegitim eszközökkel – próbálták elérni a kulturálisan elfogadott célt, a vagyongyarapodást (Kózhalmi 2020). A bűncselekmény előre megtervezett volt: a két juhász tudatosan választotta az alkonyat utáni időpontot, amikor „egészen setét lett, mintha elfújták volna a gyertyát.” A tervezettség az is bizonyítja, hogy az áldozatot tudatosan az eladási ajánlattal vonták be a beszélgetésbe, hogy elaltatják a gyanakvását.

A kislíú meggyilkolása különösen kegyetlen elem, amely a tanú elhallgattatásának motívumával magyarázható – a bűncselekmény leplezése érdekében nem hagyhattak életben szemtanút. Ez a hideg racionalitás a Cohen (1955) által leírt szubkultúra egyik jellemzője, ahol az erőszak eszközként funkcionál (Gönczöl et al. 2006).

A novella harmadik része részletesen bemutatja a nyomozás és az igazságszolgáltatás folyamatát, amely több kriminalisztikai szempontból is figyelemre méltó.

A bűncselekmény felderítésének kulcsa a kitartó áldozati hozzátartozó tevékenysége volt. A juhász felesége „ment az egész nyáron, ment, amíg csak a hó le nem esett, minden földet bejárt, minden nyáját megkeresett.” Ez a magatartás a modern viktimológia szempontjából is releváns: az áldozatok hozzátartozói gyakran aktív szerepet vállalnak a felderítésben (Görgényi 2006). A felfedezés végül egy kutya – a puli kölyke – segítségével történt, amely „dühösen vakogva, csahintva, vicsorgatva” kapart a homokban, és előbb egy kalapot, majd a holttesteket hozta felszínre. A helyszíni szemle a korabeli módszereknek megfelelően zajlott: „Pandúrok mentek ki s őt is vitték, szekéren, lovon. Felásták a sírt, leírták, amit láttak.”

A jegyzőkönyvezés és a bizonyítékok rögzítése már ekkor is alapvető követelmény volt (Bócz 2004). A tárgyi bizonyítékok közül kiemelkedik a rézveretes szíj, amelyet „levettek a hótt juhászról” – ez a bűnjel bizonyult később a döntő eszköznek a beismerő vallomás kikényszerítésében.

A vizsgálóbíró kihallgatási taktikája a krimináltaktika klasszikus elemeit tartalmazza. A kihallgatás során fokozatosan szűkítette a kört az általános kérdésektől a konkrét gyanúsítás felé: „Hát a Bodri juhász?” A veres juhász kezdetben tagadott – „Nem esmerem, uram” –, majd részleges beismeréseket tett, végül teljesen elzárkózott. A vizsgálóbíró pszichológiai nyomást alkalmazott, amely a modern kihallgatási technikák előfutárának tekinthető: „Szembe köpöm kendet, mint egy taknyos gyereket.” A döntő fordulat a konfrontáció volt a tárgyi bizonyítékkal. Amikor a veres juhász ki akart menni a szobából, „a kilincsre akasztva ott lógott a szíj rézzel kiverve.” Ez a módszer – az elkövető szembesítése a bűncselekmény

tárgyával – az úgynevezett pszichológiai konfrontáció technikája, amely gyakran eredményez spontán beismerést (Tremmel 2006). A juhász reakciója drámai volt: „lassan a fejéhez nyúlt, aztán visszafordult. – Tekintetes uram. Beismerem.”

A bizonyítási eljárás szempontjából fontos megjegyezni, hogy a korabeli joggyakorlat a beismerő vallomást a „bizonyítékok királynőjének” tekintette (Bócz 2004). Ugyanakkor a novellában a beismerést tárgyi bizonyíték – a rézveretes szív – is alátámasztotta, valamint az áldozatok exhumált holtteste is rendelkezésre álltak. A nyomozás eredményeként „egyik rabot a másik után” hallgatták ki, és „szó szóra ment, ez a szó a másikra hajazott, a veres juhászra lassan sereg lopás, gyilkosság igazolódott.” Összegzésként megállapítható, hogy Móricz Zsigmond novellája nemcsak irodalmi remekműként, hanem kriminológiai és kriminalisztikai esettanulmányként is értékelhető. A mű hiteles képet fest a 19-20. századi magyar vidék bűnözéséről, a felderítés nehézségeiről és a korabeli nyomozási módszerekről, miközben mélyreható lélektani ábrázolást ad az elkövetők és az áldozatok világáról egyaránt.

A mű hangoskönyv és film formájában is elérhető a világhálón.

————— o —————

„Mikor a két vendég ideért a nyáj közelébe, a komondorok összeverekedtek a jövevény kutyákkal, egybekeveredtek s a földön mardosták egymást. Az egyik juhász a számárról rájuk böngött, a botját is felemelte, hogy mindjárt agyoncsapja valamelyiket, de aztán csak hagyta s bedöcögött a baktatóval a bunda felé.

- Hé.

- Netehé.

A juhász felkönyökölt és nézte a közeledőket.

Elkurjantotta magát:

- Iszkite.

Erre az ebek kicsit barátságosabban marták egymást.

Az egyik vendég már a földön volt és hosszú kacsázó léptekkel közeledett.

- Aggyon Isten.

- Fogaggy Isten.

Felállott a becsület kedvéért, pedig a vendég nem érdemelte a megbecsülést, mert rosszakarója volt. Hallotta a múltkor is a csárdában, hogy azt mondta, hogy az ő nyája a puszta betyárja. Mér mond ilyet. Mikor neki módja van, hogy arra legeltessen, ahová csak szegődése engedi?

De hát nem mutatja meg az ember mindjárt, hogy mit érez és mit gondol.

Kezet fogott velük és azt mondta:

- Szájj le tésis.

Erre a másik juhász is leszállott a szamaráról s a két csacsit kicsapták. Azok ottmaradtak egy álltó helyükbe s meg se moccantak többet, csak a bőrük reszketett a pőcsik csípése alatt. De különben legfeljebb csak a fülüket mozgatták s egy ígét se szóltak.

A két juhász levette a szamaráról a bundát, ők is leterítették a kiegészített földre s ráheveredtek. Így ültek szembe egymással, s maguk elé néztek. Nem beszéltek.

Nyájajuhász volt mind a három ember, olyan juhász, aki egész esztendő kinn töltött a nyájánál, soha falunak színét se látta, hacsak lakodalomba be nem mentek vagy vásárra olykor. Kemény pusztai emberek voltak. Körülöttük a nagy ég, semmi más, mert az égen csak kerengtek a felhők, de a földön nem volt más, csak a tücskök peregtek. Meg egy vadkörtefa búsult görbén nemigen messze.

A nagy nyáj messzebb járt, a kishattyú volt vele. A juhász kishfia, olyan tizenkét esztendősi sihederke, csak egy nagy kalap, meg egy kis szűr, ennyi volt az egész gyerek, meg egy kis kíváncsiság. Úgyhogy el is kezdte visszafelé terelni a nyáját és alkonyat felé ide is ért az apjához.

Ezek még akkor is hallgattak. A juhász napokat el tud tölteni hallgatva. Ha együtt vannak, együtt hallgatnak. Még ilyenkor, ha vizitába jön, akkor se vakognak.

- Hát az asszony - mondta az egyik vendégjuhász.

Aki megszólalt, nagy veres ember volt. Szeplős, nagy kemény ember. Kék szemű és verhenyes bajszerű. Hogy a haja milyen volt, nem igen látszott, mert a kalap egész a szemöldökére volt akasztva.

A másik vendég is megmordult. Az kisebb ember volt, tömpe orrú, vizslató szemű. Szíjta a pipáját, odanézett, de nem szólt.

- Itt vót.

- Mikor?

- Van egy hete.

- Mikor gyün megint?

- Majd elgyün.

- Van eleség?

- Van valami.

- Elég lesz két hétre?

- Tíz napra.

- Tíz nap.

Újra hallgattak.

Most már a gyerek is itt állott. Csak állott a görbe kampójára támaszkodva, és szóltanul nézte a vendégeket. Szerette volna kitalálni, mit akarnak, minek jöttek, de nem mert szólni. Meg nem is akart. Ha azok nem, ő sem. Nem sürgős.

Mán lassan lefelé konyult a nap. Az is kíváncsian nézte a három embert, a se tudta, kik ezek s mit akarnak. Sajnálta is, hogy neki mán el kell menni a maga nyájával az akolba. Vajon odáig kisül-e?

Hát nem sült ki, mert csak feküdt a három ember és pipázott. Ültek, keresztbe vetett lábbal.

A vendéglátó gazda csak egyszer pillantott körül, akkor is úgy tett, mintha a nyáj után nézne, pedig azt nézte, hogy a botja kezügybe van-e?

Mikor a nap lement, egy kicsit megelevenedett a határ. Madarak kezdtek felettük repkedni, apró madarak nagy csapatban. A muslincák felhősen kavarodtak fel a fűből vagy honnan, arra vadásztak.

- Hallod.

- No.

- Van neked egy szíjad?

- Van.

- Láttam tavaly búcsúkor, ki van verve rézzel.

- Megvan.

- Aztat kéne eladni.

- Eladni?

- El.

- Nem eladó.

- Nem?

- Nem.

- Mír nem?

- Hát csak nem. Magamnak csináltam.

- Magadnak?

- Magamnak. Meg a fiamnak.

- Meg a fiadnak?

- Annak.

- Kettőtöknek?

- Hát.

Evvel újra tovább ültek.

Aztán már egészen setét lett. Olyan hirtelen lett setét, mintha elfűjták volna a gyertyát.

- Hát nem adod el?

- Mondtam.

Erre a nagyobbik juhász vette a botját, csendesen közelebb húzta magához, mintha fel akarna állani. A gazdajuhász meg se moccan, lesett, mint a komondor, de résen volt.

- Ez az utolsó szavad?

De mán akkor a gazda ugrott is felfelé. A másik kettő meg rá.

Egy, kettő, csattantak a botok. Előbb a két bot az egy boton, azután az egyik bot a gazda fején.

Az megtántorodott.

- Ezír gyüttetek?

Nem szólhatott többet, a két vadember ráhajtott, és egy perc alatt agyonra verték. Ott feküdt a juhász a földön s még akkor is vágta egyet-egyet rajta.”

„A vizsgálóbiztos vallott.

Egyik rabot a másik után. Szó szóra ment, ez a szó a másikra hajazott, a veres juhászra lassan sereg lopás, gyilkosság igazolódott. Már megérett a kötél, mikor azt mondja a vizsgáló ember:

- Hát a Bodri juhász?

A veres ember szeme meg se rezdült.

- Bodri juhász?

- Az, úgy híjták, míg élt.

- Míg élt?

- Míg élt, Bodri juhász volt a neve. Hát az hova lőtt?
  - Nem esmerem, uram.
  - Ott legeltetett kendtek mellett a csobori pusztán. A kisleánval.
  - Lehetséges.
  - Esmeri mán?
  - Hajazok. Amék elment a Dunántúlra.
  - Azt kellene tudni, hova ment. Dunántúlra-e vagy merre?
  - Vót nálam, mikor elment, igen. Hogy valami baja van a törvénnel, egy időre elmegy napszállatra.
  - Szállatra, vagy nyugovásra?
  - Nyugovásra, gondolom.
  - Én is úgy gondolom. Hát azt is kend nyugtatta el.
  - Én, uram?
  - Fiával egybe.
  - Soha, uram.
  - Nézze, gazda, magának mán ügyis kész az igazság. Még azt az egyet meg kell ismernie. Mit tett magának a Bodri juhász?
  - Semmit, uram.
  - Semmit se tett?
  - Nekem egy szalmaszálat se tett keresztbe.
  - Akkor mér mondta kend a csüri csárdában, hogy a Bodri juhász is ott legeltet, ahun nem kéne?
- A veres juhász megrántotta a szemöldökét.
- Nem mondtam én azt.
  - Hallották.
  - Azt nem hallotta senki fia.
  - Hallották, maga tudja jól. Kinek mondta?
  - Ha mondtam, nem azért mondtam.

- Hát miért?
- Nem miatta szóltam, juhásznak ott szabad legeltetni, ahova szegődése van.
- Háromszáz juha volt. Hova lett vele? Főd hátán el nem sikkadhatott. Igaz?
- Igaz.
- De ha ő nincs, a juhának meg kell lenni. Birka vót vagy juh?
- Inkább birka vót, ha vót.
- Vót, vót. Övé vót, vagy uraságé vót?
- Ű tudná megmondani.
- Magának hogy mondta?
- Én nem szóltam vele soha.
- Akkor honnan tudja?
- Mondták. Láttam. Mellettem legeltetett. Nem volt beszélő ember. Hallgató ember vót.
- Hallgatott?
- Hát... hallgatott.
- Akkor is hallgatott?
- Mikor?
- Mikor kendtek agyonverték a bottal. Ütet is meg a fiát is.
- Fia is vót?
- Vót egy fia. Csak egyet vágott kend a fejére, kész vót.
- Ne tessék nekem ilyet mondani. Én nem beszéltem vele soha, se vele, se a fiával.
- Ha nem beszélt vele, akkor nem beszélhetett. Hallgató ember volt.
- Mit akar tőlem a tekintetes úr?
- Hogy megkönnyebbüljön. Eggyel több vagy kevesebb. Gondolkozzon rajta.
- Nincs mit gondolkozzak.
- Ásót is vittek magukkal?

- Ásót?
- A számaron.
- Számaron?
- Mer tiszta munka vót.
- Nem enyém, uram.
- A birkát elhajtották?
- Vót nekem birkám, tekintetes uram, nem vótam kíváncsi a máséra.
- Pedig szép birka vót. Háromszáz. Derék ember vót a Bodri juhász. Maga szerezte, maga takarította.
- Lehetséges. Nem tudok felőle.
- Ott van a birka még most is a nyájjal, vagy eladta kend?
- Nekem ilyet ne tessék mondani.
- Hajja-e kend?! Nem gyermek! Aki beismerte minden bűnét, ne cigánykodjon háromszáz birka miatt. Mi az kendnek? Most, mikor már tisztán mehet az Isten elébe, a Bodri juhász szennyezze be a lelkit kendnek?
- Nem tehetek róla.
- Szembe köpöm kendet, mint egy taknyos gyereket. Odamentek, napszállat után fejbeütötték, a kutyákat is elölték, a homokba ásták. A veres juhász megmakacsolta magát, a szeme égett, és szembenézett a vizsgálóbíróval.
- Nem illet, uram.
- Lóduljon kend, pimasz. Nem akarom többet kendet látni. A juhász megingott.
- Ki a szemem elől. Nyájajuhász kend? Csorvasz himpellér! Tudja meg, hogy az akasztófán sem lesz békessége.
- Ami nem enyém, nem vehetem magamra.
- Mars!

A juhász megfordult, s elindult nagy, kemény léptekkel az ajtó felé. Mikor odaért, s a kezét rá akarta tenni a kilincsre, hátrátántorodott.

Nem tudott a kilincshez nyúlni. Nem tudott moccanni, csak nézett, nézett mereven, és a szája elkezdett habot verni.

A kilincsre akasztva ott lógott a szíj, rézzel kiverve.

A juhász lassan a fejéhez nyúlt, aztán visszafordult.

- Tekintetes uram... beismerem...

A vizsgálóbíró nem szólt egy szót se, csak nézett az emberre parázs szemmel, csak úgy égett a szeme.

- Mink öltük meg Bodri juhászt a háromszáz birkájáért meg a két szamaráért.

Evvel meghajtotta a fejét.

A vizsgálóbíró nézte, azután csengetett.

Két pandúr lépett be.

- Vigyétek. Adjatok neki huszonöt botot.

A juhász lehajtotta a fejét, és megrokkadtan ment ki az ajtón.

- Köszönöm alássan.

A bíró utána nézett s eltűnődött:

- Barbárok.”

Felhasznált irodalom

BÓCZ ENDRE (2004): Kriminálisztika a tárgyalóteremben. Magyar Közlöny
Lap- és Könyvkiadó

COHEN, K. ALBERT (1955): Delinquent Boys: The Culture of the Gang.
Free Press

CZINE MIHÁLY (1979): Móricz Zsigmond. Gondolat Kiadó

DURKHEIM, ÉMILE (1893/1986): A társadalmi munkamegosztásról. MTA
Szociológiai Kutató Intézet

- GÖNCZÖL KATALIN – KEREZSI KLÁRA – KORINEK LÁSZLÓ – LÉVAY MIKLÓS (szerk.) (2006): *Kriminológia – Szakkriminológia*. Complex Kiadó, Budapest
- GÖRGÉNYI ILONA (2006): A viktimológia alapkérdései. In: Gönczöl Katalin, Kerecsi Klára, Korinek László, Lévy Miklós (szerk.): *Kriminológia – Szakkriminológia* Complex Kiadó, pp. 113-140.
- KÓHALMI LÁSZLÓ (2020): *Kriminológia*. Dialóg Campus Kiadó
- MÁTYÁS SZABOLCS – SALLAI JÁNOS – TIHANYI MIKLÓS – VÁRI VINCE (2019): A rendőri elérhetőség és a bűnözés közötti összefüggések térbeli elemzése. *Területi Statisztika* 59(2): 152-163.
- MERTON, K. ROBERT (1938): Social Structure and Anomie. *American Sociological Review*, 3(5): 672–682.
- MILLER, B. WALTER (1958): Lower Class Culture as a Generating Milieu of Gang Delinquency. *Journal of Social Issues*, 14(3): 5–19.
- MÓRICZ ZSIGMOND (1932): Barbárok. *Nyugat*, 25(15-16): 8-12.
- TÓTH BÁLINT (2015): Az igazi barbárok - Kecskeméti betyárok rablógyilkossága
(https://napitortenelmiforras.blog.hu/2015/07/22/az_igazi_barbarok_kecskemeti_betyarok_rablogyilkossaga)
- TREMMEL FLÓRIÁN (2006): Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

URL1:

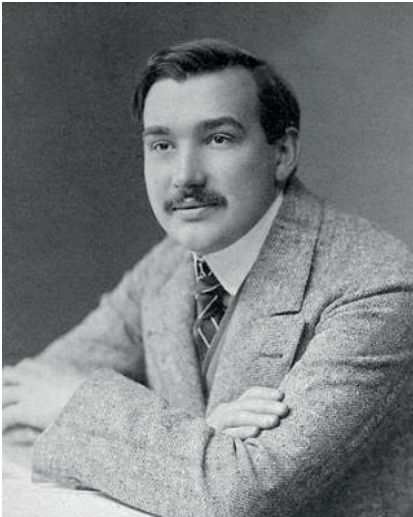
[https://hu.wikipedia.org/wiki/M%C3%B3ricz_Zsigmond#/media/F%C3%A1jl:M%C3%B3ricz_Zsigmond_1920_k%C3%B6r%C3%BCL_\(Sz%C3%A9kely_Alad%C3%A1r_felv%C3%A9tele\)_%E2%80%93_crop.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/M%C3%B3ricz_Zsigmond#/media/F%C3%A1jl:M%C3%B3ricz_Zsigmond_1920_k%C3%B6r%C3%BCL_(Sz%C3%A9kely_Alad%C3%A1r_felv%C3%A9tele)_%E2%80%93_crop.jpg)

Dulai Péter

Csáth Géza: Anyagyilkosság

Kulcsszavak: szülőgyilkosság, anyagyilkosság, erkölcs, állatkínzás, szadizmus

Csáth Géza (1887–1919) novellája a címadás ellenére nem egy tipikus bűnügyi történet. A cím rögtön lerántja a leplet a főszereplőkről (anya és gyermek), tettesről és áldozatról.

Csáth Géza (URL2)

A szerző nem rejtélyes nyomozásra invitál, a kriminalisztika hét alapkérdése közül kettőre („mi történt?” és „ki követte el?”) azonnal választ kapunk. Csáth Géza megrázó klasszikusa azonban kriminalisztikai és kriminológiai szempontból is alapmű, hiszen bűncselekményeket mesél el, miközben irodalmi eszközökkel részletezi a kultúránk ősidők óta egyik legsúlyosabb bűnéhez, az anya megöléséhez vezető folyamatot.

Az „anyagylkosság” önálló szóként szerepel a latin, újlatin vagy azok nyomát viselő nyelvekben (*matricide*). „Megölni az életet adó szülő², a férfi test védelmére szoruló nőt, a nőt, aki a testében hordozott és táplált, aki az

---

² Solt Ágnes szerint a szülőbántalmazás akkor vált társadalmunkban problémás jelenséggé, amikor jócskán emelkedett a válások és az emiatt kialakuló egyszülős családok száma. A szülő bántalmazása vezethet a szülő megöléséhez, ez azonban csak szélsőséges, tragikus esetekben fordul elő, jellemzőnek nem nevezhető (Solt 2022).

életet adta: e tett nem egyszerűen bűn, határátlépő cselekedet, hanem többszörösen is természetellenes cselekedet, mellyel az elkövető megtagadja az emberi közösségeket összetartó legalapvetőbb értékeket, s egyúttal ki is rekeszti magát ebből az érték-közösségből.” (Z. Varga 2013)

A pszichiáterként is úttörőtevékenységet végző, világszínvonalú író személye ebben a szöveggyűjteményben önmagában is releváns. Irodalomtörténeti jelentősége a lélektani elbeszélés terén vitathatatlan, tragikus élete pedig még egyedibbé teszi az olvasók körében. Csáth paranoiával küszködött, morfinista volt, és életének is morfin, pantopon, illetve kokain túladagolásával vetett véget (Erdős 2018), miután három revolverlövessel megölte a feleségét. Szörényi László irodalomtörténész szerint Csáthnak – aki a 20. századi magyar irodalom meghatározó folyóiratának, a Nyugatnak 1908-as alapításától munkatársa volt – az Anyagyilkosság a legtokéletesebb elbeszélése (URL3).

A két testvérnek, a Wittman fiúknak korán meghalt az apjuk. Özvegy anyjukkal élnek egy kétemeletes házban. A szomszédba járnak játszani, egymással is keveset beszélnek, teljesen magukra hagyatottan, izoláltan léteznek, dolgaikba senki sem avatkozik bele. Keveset törődnek anyjukkal és annak szeretőjével, de velük is keveset törődnek. Gimnáziumba kerülnek, a tanulást reggelente, gyorsan elintézik. A padláson berendezik „kis boszorkánykonyhájukat”, ahol esténként az utcán befogott kutyákat boncolják fel, hogy megvizsgálják testük működését. A fájdalom egyre jobban érdekli őket, egy idő után pedig már nem csak állatokat kínoznak, hanem egymást is bántalmazzák, de ezt közös megegyezéssel. Egy szeptemberi estén egy összekötözött baglyot cipelnek haza magukkal, miután megbeszélték, hogyan fogják el és kínozzák meg az állatot. A madarat válogatott kegyetlenséggel szedik darabokra, de gondosan ügyelnek rá, hogy másnap reggelig életben maradjon.

A bagoly megölésének délutánján az idősebb fiú egy bordélyház ablakán keresztül megpillant egy meztelen lányt, Irént, akinek köszönhetően megismerkedik a szexualitással, de közben a bagolyra gondol és ráun az ölelésekre, csókokra. Csalódottan távozik, de megígéri a kurtizánnak, hogy visszatér. Másnap a két fiú iskola után együtt megy vissza a lányhoz. Először gyengédek vele, aztán szemük egymásra villan és mindketten ütni kezdik. Irén nevet, mintha csiklandoznák. A Witman fiúk megkínózzák, mire a lány azt mondja, hogy tegyenek vele, amit akarnak. Azt mondják neki, hogy ő a legszebb nő, akit valaha láttak, mire Irén azt feleli, szereti őket, de ha legközelebb jönnek, hozzanak neki édességet vagy virágot.

A két fiú otthon, ebéd után szobájukba bezárkózva megbeszéli, hogy amit Irénnél tapasztaltak, az még a bagoly kínzását is felülmúlja. Elhatározzák, hogy anyjuk ékszerei közül lepik meg valamivel a lányt, de Witmanné kikergeti őket. Ezután döntenek úgy, hogy éjszaka, amikor az anyjuk már alszik, betörik azt a szekrényt, ahol az ékszerek vannak. A padláson vésőt, harapófogót és egy zsebkést vesznek magukhoz. Csak arról ábrándoznak, hogy milyen szomorú lesz az anyjuk, miközben az nem merül fel bennük, hogy mi történik, ha a nő esetleg felébred. A szekrény betörése hatalmas csörömpöléssel jár, melyre Witmanné azonnal felriad. Megszólalni sem tud, mert az idősebb fiú az ágyához ugrik, és késével mellbe szúrja. A kisebbik lefogja anyja lábait, miközben az idősebb még egyszer döf, de Witmanné ekkor már halott. Anyjuk meggyilkolása³ után kipakolják a szekrényből az értékeket, majd elosztóznak rajta. Nyugodtan, átgondoltan cselekednek,

---

³ „A gyilkosságban összefonódik az anya iránt érzett, büntudattal teli gyermeki vágy, illetve az (szimbolikus) apa iránt érzett gyilkos indulat. Nem véletlen tehát, hogy a szexualitással ismerkedés harmadik szakaszában, a prostituálthoz visszatérés során a Witman fiúk épp az erőszak, a lány kínzása révén szabadulnak fel, válik számukra örömtelivé a nemi élmény” – jegyzi meg Z. Varga Zoltán irodalomtörténész. (Z. Varga 2013, 48.)

még a ruhájukat sem cserélik ki, hiszen nem lettek véresek. Ágyba bújnak és az izgalomtól fáradtan hamarosan mindketten mélyen alszanak.

Reggel a takarítónő ébreszti őket, aki tudja, hogy Witmanné későn szokott kelni, ezért nem is megy be a szobájába. A két fiú reggeli után lelkesen, zsebeikben az anyjuk megölése árán szerzett értékekkel. A lány megköszöni az ajándékot, magához öleli a két fiút, akik aztán elsietnek az iskolába⁴, de előtte azzal búcsúznak, hogy még aznap, vagy másnap újra jönnek. A bagoly megölése és az anyagyilkosság között mindössze két nap telik el.

„A gyilkos annyiszor gyilkol, ahányszor csak akar. A szülőgyilkos viszont csak egyszer gyilkol. Nem ismételheti meg tettét. Az egyszerűség a szülőgyilkosságot kiemeli a gyilkosságok univerzumából” – írja Csepeli György szociálpszichológus. (Csepeli 2012) Bár Csáth novellája az anya megölésével zárul, az odáig vezető út sem kevésbé borzalmas. A szerző rögtön a cím utáni első mondatával világossá teszi, hogy minden baj oda vezethető vissza, hogy a két gyereknek pár éves korukban meghalt az apjuk, vagyis csonka családban nőttek fel. Anyjuk önző és közönyös, aki nem képes intenzív érzelmi életre. A felnőttek kontrolljától mentes életükben „szabad folyást engedtek vágyaik kiélésének, amelyek között az első helyet a gyermekkori szadizmus foglalta el.” (Baranyai 1978) Bár az állatkínzás ebben a korszakban nem számított bűncselekménynek, de erkölcsileg, morálisan mélységesen elítélendő.

A mű a megszületése után több mint száz évvel, 2017-ben a hazai büntető-igazságszolgáltatásra is hatással volt. Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében

---

⁴ „Így végződik egy klasszikus magyar elbeszélés. Folytassuk? Lehetséges? Milyen tanórával? Mit tanulhat még az iskolában az olyan gyerek, aki éjfél után mindjárt anyagyilkossággal kezdi a napot? Mit? Hát a kötelező anyagot, az aznapi leckét.” – írja ezzel a befejezéssel kapcsolatban Géher István költő, műfordító, irodalomtörténész (URL4).

egy kutya megkínzásával vádolt⁵ fiatalokú vádlottat és társát ítéletében – a büntetés nevelő jellegének hangsúlyozása mellett – külön magatartási szabályként előírta a vádlottak részére, hogy csoportos foglalkozásokon vegyenek részt, melynek tematikájában az *Anyagyilkosság* elolvasása és a könyv alapján készült *Witman fiúk* című film megtekintése után az állatkínzás lehetséges következményeit feldolgozó fogalmazás megírása is szerepelt (URL5).

Szász János filmjét, a Witman fiúkat 1997-ben mutatták be, a mű pedig elsősorban az *Anyagyilkosság*, valamint a négy évvel később megjelent Csáth-novella, *A kis Emma* című elbeszélésének felhasználásával készült. A két mű közös vonása, hogy a történetben szereplő gyerekek gyilkosságot követnek el. A kis Emma esetében kisiskolás korú gyerekek felakasztják Emma nevű társukat.

A két Witman fiú szadista hajlamai „igazán patológussá, visszafordíthatatlan lelki aberrációvá, és ennek hatása alatt elkövetett tettek társadalmilag elítélendővé akkor válik, amikor vágyaik szexuális érdeklődéssel párosulnak.” (Baranyai 1978) Ezt a fajta gyönyört azonban hamar kiszorítja a kínzás és kínzatas öröme. Vágyaik kiélése hirtelen megváltozik, már nem állatokat, hanem embert kínoznak (Baranyai 1978). Főbenjáró bűnüket, az anyagyilkosságot pedig egy félresikerült

---

⁵ Részlet Miskolci Törvényszék Sajtóosztályának közleményéből: „A két fiatal még 2015. nyarán Beret községből Detekre kerékpároztak, amikor az út menti árokban megláttak egy kis testű, kb. 5 kg tömegű, keverék kiskutyát, aki élt, de vélhetően sérülés vagy betegség miatt önállóan mozogni nem tudott. Ekkor közösen elhatározták, hogy elpusztítják a kutyát és ezért magukkal vitték a közeli patakpartra, ahol nem láthatja őket senki a magas nád miatt.

Az I.r. vádlott talált egy szerszámnyelet, azt magához vette és a telefonját társának adta, hogy készítsen felvételt tetteről. Majd az ütésekre a videófelvétel miatt is készülve kétszer lesújtott a kutya fejére a bottal. A két ütés között, valamint az ütések követően is a bottal forgatta és a kamerát kezelő fiúnak mutatta a kutyát. Ezután a botot bedobták a nádasba, a kutyát pedig a helyszínén hagyták és hazamentek. A kutya az ütések következtében különös szenvedést átélve elpusztult.”

ékszerlopáskor követik el, nyereségvágyból, de mit sem törődve és felfogva annak erkölcsi súlyával, hogy a saját anyjukkal végeztek.

A mű film formájában is elérhető a világhálón.

————— o —————

„Ha szép és egészséges gyermekeknek korán meghal az apjuk, ebből rendszeren baj származik. Witmannak két fia volt már, négy és ötévesek, amikor egy napsugaras, csak kissé szeles novemberi délutánon búcsút mondott a világnak. Elég könnyen halt meg és egészben nem sok bánatot hagyott maga után, ami helyes és méltánylandó. A felesége, akit otthagyt, szép asszony volt, de szelíd természetű és erősen önző. A férjét sohase kínoztta, de egy bizonyos fokon túl sohase szerette. Férfiaknál sokkal megbocsáthatóbb ez, mint asszonyoknál, akiknek egész életét igazolja, menti, sőt értékessé is teszi az ilyen erős, bár sok tekintetben oktalan érzelem. Witmannénak azonban szintén meg kell bocsátanunk, mert végre is két szép és erős fiút hozott a világra. Az utcában, ahol egy kétemeletes rozoga falépcsőjű házban laktak, a szőke, gyászruhás Witmannét határozottan méltányolták. Pedig eleinte gyenge csípőjű és gyerekszemű volt ez az asszony. Mondom mint ember: se jó, se rossz. A két fiát éppen olyan keveset csókolta mint verte. Kevés közük volt egymáshoz, amint az lassanként mindjobban kiderült.

A fiúk a szomszédba jártak játszani. Hosszú délutánokon át késő estig nem mutatkoztak. Keveset és csak egymás között beszéltek. Fekete kis szemekben Witmannak, az apjuknak lelke csillogott. Padlásokra mászkáltak, régi ládákból szaglászta, macskákat hajkurásztak. Gyakorta utánuk mászva a padláslyukakon át ki, a háztetőre is a magas tűzfalakig, a sajátos formájú füstösszájú kéményekig. Míg a nyár tartott, fürödni

jártak a folyóhoz és madarakat fogtak az erdőben. Witmanné enni adott nekik, és tiszta alsót szombat este. Az iskolába is velük ment, ha iratkozni kellett. Különben csendesen élt és csendesen hízott a nő. Egy bankhivatalnokkal ismerkedett meg férje halála után fél évre, aki fiatal és szép gyerek volt, borotvált állal, széles vállakkal, de finom rózsaszínű és lányos arcborrel; Witmanné vágyott reá és bár nehezebbre esett, sőt fáradtságába került: kacérkodott is vele. A hivatalnok kísérette, meglátogatta, teát kapott és csókokat. A férfi unalomból meg lustaságból nem hagyta ott a nőt.

Witman fiai keveset törődtek az anyjukkal meg a szeretőjével; terveik és dolgaik voltak. Gimnáziumba kerültek. Megnyúltak, vékony és erős csontjaikon mint acéldrótok feszültek ki kicsiny izmaik. A tanulást könnyen intézték felkelés után negyedóra alatt. Az iskola egyáltalán nem játszott szerepet az életükben. Nagyúri foglalkozásnak ismerték föl az élest s öntudatlanul és korán a saját szükségleteikhez formálták az időt.

A padlás egy rejtett zugában rendezték be a kis boszorkánykonyhájukat. Nyilak, gumipuskák, kések, fogók, kötelek és csavarok voltak itt összegyűjtve, elrejtve és osztályozva. Szeles őszi esteiken, ha megették a vacsorát – az anyjuk egy piroskötésű német regénybe merült – halkán és gyors léptekkel lesuhantak az utcára, futásnak eredtek, bejárták a fél várost. Lesbe álltak. Kóbor kutyáknak hurkot vetettek a nyakába és hazacipeltek. Bekötötték az állat száját és deszkára húzták. Apró lámpájuk, mint az erdő elátkozott kastélyának távoli világa fénylett a nagy padlás barna nedves homályában. A két fiú pedig óvatos, izgatott lassúsággal fogott hozzá a munkájához. Fölhasították a kutya mellkasát, leitatták a vérért s munkájuk közben hallgatták az állat rettenetes tehetetlen nyögését. Megnézték a dobogó szívet, kezük közé vették a meleg mozgó kis gépet, apró szúrásokkal rontották el a tömlőt, a billentyűket.

Kifogyhatatlanul érdekelte őket a fájdalom misztériuma. Nem egyszer megkínózták egymást is közös megbeszélés szerint veréssel vagy csipkedéssel. Az állatkínzás pedig komoly és természetes szenvedélyükké vált. Egész légió macskát, csibét, kacsát pusztítottak el folyton fejlődő sajátságos módszereikkel. S a dolgaikról senki se tudott. Biztonsággal, férfias gondossággal és meggondolással tudtak elrejtőzni.

Különben a házban keveset törődtek velük. Az első emeleten egy öreg törvényszéki hivatalnok lakott, aki keveset volt otthon és egy varrónő, aki négy lánnyal dolgozott. A második emeletet Witmanékon kívül csak a ház tulajdonosa lakta. Egy egészen fiatal ember volt a tulajdonos fia, aki nem sokat törődött se a házzal se a lakókkal. A földszinten egy üveges és egy rőfösüzlet volt. Senki se tudta, hogy ezekben a boltokban mikor járnak vevők. A Witman fiúk a maguk számára foglalhatták le a házat. A kis piszkos udvarban sohasem lehetett embert látni. Az az egyetlen ecetfa, amely az udvar közepén állott és annyi esztendeje meghozta rügyeit, leveleit és virágait, valószínűleg érezte, hogy mindez nem jól van. Az élet azonban a kis emeletes házban is haladt előre, mint mindenütt másutt. Talán csak a két fiú volt, akik jól mulattak, mindig mertek gondolni a holnapra és holnaputánra is.

Egy szeptemberi estén kipirulva, lihegve jöttek haza. Egy összekötözött baglyot cipeltek magukkal. A régi templom padlására másztak érte. Egy hétig vizsgáloztak és kutattak utána, megbeszélték, hogyan fogják el és hogyan ölik meg. Sikerült. Csillogott a szemük és erős vállalaikban egy férfi erejét érezték, amikor vágatva sötét utcákon hazaértek a diadallal. A bagoly régen érdekelte őket. A feje olyan, mint két nagy szem. Az agyában csodálatos régi mesék vannak elrejtve. Száz évnél is tovább él... Bagoly kellett, kellett...

Megvolt. Egyenként szedték ki a pihéket a melléből és figyelték, amint a titokzatos madár szemében a fájdalom színes tüzei egymás után kigyúlnak. Aztán drótokkal csavarták körül a szárnyának a tövét, a lábait, a csőrét és így kipeckelve sokáig szótlantul bámulták. Arról beszéltek, hogy a madár tulajdonképpen csak egy ház, ahová a Kín beköltözött és ott lakik, míg csak a baglyot meg nem ölik. De hol lakik, minden valószínűség szerint a fejében. Aztán elhatározták, hogy éjjelre otthagyják, mert úgy izgalmas és szép lesz az ágybafekvés. Valóban, izgatottan vetkőztek le és azután csak arra hallgattak, hogy a padlásról jön-e valami nesz. Úgy érezték, hogy valami feszes ruganyosság szállja meg a tagjaikat, mintha a lekötözött, vonagló állat hiába pazarlott ereje feléjük, rájuk suhanna. Így aludtak el.

Álmukban együtt jártak végig nagy mezőket, óriási fehér lovak hátán, veszett vágatásban. Szédítően magas hegycsúcsokról repültek felfelé és meleg véres tengereket úsztak át. Ami fájdalom és szenvedés csak lehetett a földön, mind ott vonaglott, sikoltott és üvöltött a lovaik patái alatt.

Az ébredéskor napsugaras reggel mosolygott reájuk; könnyen ugrottak ki az ágyból. A cselédőtől elkérték a reggelit, mert Witmanné tíz óráig szokott aludni. A bagolyhoz siettek és egy óra alatt most már végeztek vele. A szemeit szedték ki előbb, azután a mellkast bontották föl, most már felszabadítva a madár száját, mert a hangját akarták hallani. Ez a hang, ez a csontig ható rémes hang, minden képzelhető felülmúlt, de éppen emiatt rövidesen kellett intézni a dolgokat, a kivégzést és az elásást, mert félni lehetett, hogy meghallják a házban. Egészben nagyon meg voltak elégedve, a dolog megérte a fáradságot.

Délután az idősebb fiú egyedül ment el hazulról. Egy házban fölfedezett valamit. Félig meztelen lányt látott az ablakon keresztül az egyik szobában, aki rózsaszínű ingben fészülködött. Az utcasarokról visszafordult, még egyszer benézett a szobába. A lány most háttal állt a szoba mélyén, fehér

válla szinte csillogott a napfényben. A fiú bement a ház kapuján. Egy öreg asszony jött felé, de ugyanekkor egy oldalfolyosó végén megjelent a fésülködő lány. A fiú feléje ment és azt mondta, hogy közelebbről látni akarta őt, mert nagyon tetszett neki. A lány gyengén megsimogatta a nyúlánk rövidnadrágos fiú tiszta arcát, aki egy szökéssel átölelte a nyakát és ajkaival hozzátapadt az arcához. Ezalatt köröskörül ajtók nyíltak ki halkán és fiatal lányok fejei tekintettek ki rajtuk; csakhamar azonban nesztelenül visszahúzódtak a fejek. A folyosó végén kéküvegű mécs égett, arra vezette a lány a nagyobbik Witman fiút. Lebocsátották a függőnyt, a délutáni napfény sárgán szűrődött be a parfümillatos szobába. A lány a szőnyegre hengeredett és mozdulatlanul engedte magát csókolni, ölelni. Witman fia a bagolyra gondolt és átvillant az eszébe az, hogy mindaz, ami az életben szép, nagyszerű és izgalmas, miért rettenetes, megmagyarázhatatlan és véres egyszersmind? Csakhamar azonban ráunt a játékra. Csalódottan kelt fel, várt és tágranyílt szemekkel nézte a nőt. Hamarosan elbúcsúzott azután, de megígérte, hogy máskor is eljön. Megkérdezte a lány nevét – Irénnek hívták – igen szépnek találta a nevet és végül ezt mondta:

– Kezét csókolom.

Aznap késő estig a mezőkön bandukolt a két Witman fiú. A történekről nem esett szó. A nagyobbik azt mesélte, hogy a levegőben lények laknak, amelyek az emberekhez hasonlítanak s enyhe szél fúj, érezni, mint úszik a testük a levegőben. Azután megálltak, behunyták a szemeiket és kiterjesztették a karjaikat. Az idősebb fiú azt állította, hogy hatalmas puhatestű légi asszonyok imbolyognak körülötte és a hátukkal és mellükkel az arcához érnek. Néhány perc múlva az öccse jelentette, hogy szintén érzi az asszonyokat. Otthon az ágyban is még a lég asszonyairól beszélgettek és nyitva hagyták az ablakokat, hogy ők bejöhessenek. Be is jöttek. Nesz nélkül siklottak be, az ablaküveget alig érintették bársonyos hátukkal és lebegve,

úszva oda nyújtóztak melléjük a paplanra, a vánkosra. A nyakukat odahajtották a fiúk szájához és arcához, majd ismét továbbcsúsztak ernyedt, lusta és mégis könnyed mozdulatokkal. Egész éjszaka velük maradtak a szobában. Összefogóztak, hajladozva, mosolygó arccal lebegtek az ablak felé, majd újra feléjük kúsztak, reájuk feküdtek és hozzájuk simultak. Csak amikor a nappal ragyogó meleg sugarakkal betört a szobába, távoztak el az ablakon keresztül lassú álmatag vánszorgó surranással és szétfoszlottak a friss reggeli levegőben.

Ezen a napon a két Witman fiú együtt ment a leányhoz. Meleg májusi délben az iskolából jövet arra kerültek és besurrantak a kapun. A nő feléjük jött mosolyogva, kócosan, de üde, hangos nevetéssel és bevezette a Witmanokat a szobájába. Lerakták a könyveiket, a szőnyegre kucorodtak, lehúzták magukhoz a leányt, csókolták, harapták, ölelték. A nő csukott szájjal nevetett és lehunyta a szemeit. A fiúknak egymásba villant a szemük. Mind a ketten ütni kezdték. A leány most már tele szájjal kacagott, mintha csiklandozták volna. A két Witman birtokába vette a leányt, csipkedték, leszorították, hengergették és megkínózták. A nő mozdulatlanul, lihegve engedte, hogy tegyenek vele amit akarnak. A fiúk vörösre pirult arccal simultak rózsaszínű selyem pongyolájához és csakhamar abbahagyták a mulatságot. Összeszedték a könyveiket, azt mondták a leánynak, hogy ő a legszebb nő mindazok között, akiket valaha láttak. A nő azt felelte, hogy szereti őket, de ha másszor jönnek, hozzanak neki valamit, édességet vagy virágot. A nagyobbik Witman kijelentette, hogy meg lesz elégedve azzal, amit hozni fognak. A leány a kapuig kísérte őket és megcsókolta a kezeiket. Ebéd után a szobájukba zárkóztak és a leányról beszéltek; megállapodtak abban, hogy amit tapasztaltak, az összehasonlíthatatlanul felülmúlja összes eddigi kalandjaikat, még a bagoly kínzását is.

– Csak ezért érdemes élni – mondta a kisebbik.

– Ez az, amit annyi fáradsággal kerestünk – jelentette ki a másik.

Ragyogó meleg májusi délutánban könyvek nélkül indultak az iskola felé. De egyenesen a ház elé a leány ablakához mentek. Nem volt ott senki. Visszafordultak; másodsorra meglebbent a függöny és kinézett a leány. Megálltak. A leány kinyitotta az ablakot.

– Holnap délben jöttök? – kérdezte mosolygó arccal – jertek akkor, hozzatok valamit. – Intett és becsukta az ablakot.

A fiúk elpirultak és szívdobogást kaptak a látásától.

– Ékszert fogunk neki hozni, arany karcsatot vagy gyűrűket – jelentette ki hosszú hallgatás után a nagyobbik Witman fiú.

– Igen, de honnan veszed?

– Van anyának, kérünk tőle.

– Nem ad.

– Az üvegszekrény kulcsát megszerezzük.

– Nem adja ki a kezéből a kulcsokat.

– Pedig négy arany karcsatja van és hét gyűrűje van.

– Az ujján is hord három gyűrűt.

Este ott settenkedtek a szekrény körül és szemlét tartottak az anyjuk drágaságai fölött. Volt közöttük két pompás rubintokkal és gyöngyökkel kirakott karperec.

Kérték Witmannét, mutassa meg nekik a holmit. Az asszony – a nyakas természetű puha, szőke nő – kikergette őket. Kissé félt a fiaitól, nagyon távol érezte őket magától.

A fiúk az utcára szaladtak tanácskozni.

– Nem lehet tőle kérni.

– Semmi szín alatt.

– Nem fog adni.

– Nem, nem.

– Ki kéne törni a szekrényt.

– Fölbred, lármát csinál, megint csak nem vihetjük el neki.

– Nem fog fölbredni!

Tele volt a szívük gyűlölettel, a szőke, kékszemű, lusta és kövér anyjuk iránt, szerették volna őt is megkínozni.

– Én betöröm az egyik kis üvegfalat a késem nyelével és több zaj nem lesz.

Te világítsz a tolvajlámpával, benyúlok és kiszedem az összes karcsatokat és gyűrűket.

– Ne vigyük el mind!

– De igen, mind elvisszük; neki nem kell, ne maradjon neki semmi, hadd bőgjön utána.

A padlásra szaladtak föl, a szerszámok között szemlét tartottak, magukhoz vettek egy vésőt, egy harapófogót, megvizsgálták a lámpást és mindezt zsebre vágták. Sietve lementek azután és lefeküdtek. Előbb azonban átnéztek az ajtó alatti résen és láthatták, hogy az anyjuk szobájában már sötét van. Vetkőzés közben elhatározták, hogy csak éjfél tájban mennek át. A harisnyát a lábukon hagyták, nehogy ropogjon a padló és úgy feküdtek le éberén, de nyugodtan. Az ágyaikban felkényökölve suttogva tervezgették, hogy délben iskola után szaladva mennek a leányhoz. A kincseket a padlason fogják elásni és apránként elhordani. Reggel tagadni fognak és ha az anyjuk ütni akar, elszaladnak. Örömet éreztek arra a gondolatra, hogy ő dühös lesz, tehetetlenül sírni fog, ha majd nem fogja találni az ékszereket. Egy pillanatra se került többé szó arról a lehetőségről, hogy fölbredhet. Majd fölkeltek az ágyból, kinyitották az ablakot és kihajoltak a langyos májusi éjszakába. A kutyaugatások, a kocsik zörgése, amelyek időnkénti fölhangzásukkal szakaszokra tagolták az éjszakát, nem rövidítették meg az órák lassú múlását.

Mikor végre a toronyóra lassan elverte az éjfélt, készülődni kezdtek. Meggyújtották a kis lámpát, a fiatalabb Witman fiú a harapófogót, a reszelőt és a lámpát vette magához, a másik csak a hosszú pengéjű kinyitott zsebkését. Ő ment elől. Biztos nyugodtsággal lopóztak át a középső ebédlő szobán, azután a nagyobbik fiú előre ment és kinyitotta a Witmanné hálószobájába vezető ajtót. Az ajtósarok semmitse nyikorgott. Föllélegzettek. Witmanné a fal felé fordulva, nyugodtan aludt, csak kövér széles háta látszott belőle, amelyet kötött hálóköntös takart. Elhelyezkedtek a szekrény előtt.

A fiú fölemelte a kést, hogy beüsse a szekrény kis üvegfalát. Pár pillanatig habozott, azután rácsapott az üvegre. A csörömpölés nagy, szörnyű erős volt, olyan erős, mintha egy csomó üvegpoharat ládába csomagolva dobtak volna le valami emeletes ház ablakából. Witmanné megmozdult és megfordult, azután felkőnyökölve kinyitotta a szemeit. Az arca bosszúságot és csökönys haragot fejezett ki, de szóhoz nem jutott Witmanné, mert az öregebbik Witman fiú odaugrott az ágyhoz és késével a mellébe döfött. Az asszony lehanyatlott és a jobb kezével a levegőbe hadonászott. A kisebbik már akkor az ágyon volt és lefogta a lábait. A nagyobbik kihúzta a véres kést az anyja melléből és még egyszer bedöfte. Nem volt reá szükség, mert már halott volt. A melléből a vér lassan patakozott benn a paplan alatt.

– Na, ez rendben van, – mondotta az idősebbik, – most szedjük elő a dolgokat.

Kirakták a szekrényből az ékszereket, a karcsatokat, a melltűket, gyűrűket, az órát és a hosszú arany óraláncot. Nyugodtan kirakták az asztalra a megszerzett, elhódított kincset, osztályozták és egyetértően elosztottak rajta.

– Most siessünk, meg fogunk mosdani és átöltözünk.

Átmentek a szobájukba, megmosták a kezeiket, de az átöltözésre nem volt szükség, a ruháikon sehol nyoma se volt vérnek. Majd újra visszamentek a színhelyre. A fiatalabb Witman fiú kinyitotta a középső szoba ablakát és ott várta a bátyját, aki Witmanné szobáját belülről bezárta és az ablakból a párkányra kilépve bejött a nyitott ablakon.

Az utca koromsötét volt, halálos csönd uralkodott, de sietni kellett, mert a toronyóra egyet ütött és ők még aludni akartak. Levetköztek, ágyba bújtak és az izgalmaktól holtra fáradva pár pillanat múlva már mind a ketten mélyen aludtak.

Reggel a takarítónő ébresztette fel őket, aki mindig pontosan fél hétkor érkezett. Megszokta már, hogy Witmanné tízkor kel és azért a szobájába nem is ment. Az ebédlő tisztogatása után rendszeren a fiúkat verte föl, akik hamarosan megmosdottak, megreggeliztek és eltűntek, zsebeikben a kincsekkel.

– Még iskola előtt!

– Jó!

– Az előadáson pontosan ott kell lenni.

– Hogyne, ma különösen.

– Tizenegy órára úgyis hazahínak.

– Siessünk.

A ház kapuja nyitva volt. Míg a folyosón a leány ajtajához jutottak, senkivel sem találkoztak. Benyitottak. A nő kipirult arccal mélyen aludt, kitakarták és megcsókolták, azután előszedték a zsebeikből a drágaságokat. Reárakták a hasára, a melleire, a combjaira.

– Nesze, ezt hoztuk.

– Ez mind a tied.

A nő nehezen, de mosolyogva tért öntudatra, magához ölelte a két gonosztevő kemény kis koponyáit, köszönte a látogatást és befelé fordult.

– Ma vagy holnap jövünk.
A fiúk ezzel búcsúztak és elsiettek az iskolába.”

Felhasznált irodalom

- BARANYAI ZSOLT (1978): Csáth Géza: Anyagyilkosság - novellaelemzés
JATE Bölcsészettudományi Kar, Szeged
- CSEPELI GYÖRGY (2012): A bűn ontológiája. In Prazsák Gergő (szerk.):
Szülőgyilkosságok Magyarországon az ezredfordulón. Apeiron
Kiadó, Budapest
- ERDŐS ÁKOS (2018): Kábítószer-élvezet és -függőség Magyarországon a
19. század végétől a második világháború kirobbanásáig. Magyar
Rendészet, 18(3), 75–91.
<https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/magyrend/article/view/1321>
- SOLT ÁGNES (2022): A szülő sérelmére elkövetett emberölés szociológiai
hátttere. In: Barabás A. Tünde (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok,
OKRI, Budapest 59. kötet, pp. 164–180.
- Z. VARGA ZOLTÁN (2013): Csáth Géza: Anyagyilkosság: műelemzés,
didaktikai kísérlet. Literatura, 39(1), 44–49.

URL2:

https://hu.wikipedia.org/wiki/Cs%C3%A1th_G%C3%A9za#/media/F%C3%A1jl:Cs%C3%A1th_G%C3%A9za.jpg

URL3:

<https://sites.google.com/site/szeredastananyugat/sz%C3%A9pirodalmi-szerz%C5%91k/cs%C3%A1th-g%C3%A9za-1887-1919>

URL4: <https://dia.hu/node/4794342>

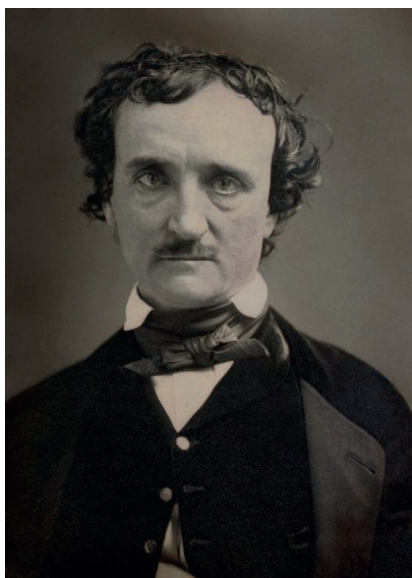
URL5: Jogerős ítélet született a Deteken történt állatkínzás ügyében, Miskolci Törvényszék <https://birosag.hu/aktualis-kozlemenyek/miskolci-torvenyszek-jogeros-itelet-szuletett-deteken-tortent-allatkinzas>

Mátyás Szabolcs

A Morgue utcai kettős gyilkosság

Kulcsszavak: emberölés, atavizmus, bizonyítási kísérlet, helyszíni szemle, kriminalisztikai gondolkodás

Edgar Allan Poe (1809–1849) az egyik leghíresebb 19. századi amerikai író, aki verseket, regényt és novellákat egyaránt írt. Legismertebb műve *A holló* (1845) című vers.

Edgar Allan Poe (URL6)

Művei ma is nagy népszerűségnek örvendenek szerte a világban. Az életét számos nehézség tette röggössé: fiatalon nevelőszülőkhöz került, az egyetemet játékadósságai miatt nem fejezte be, később pedig az írásaiból nem tudott olyan színvonalon megélni, mint szeretne volna, ezért felnőtt korában folyamatosan anyagi nehézségekkel küzdött. Művei többségében nem a mindennapi életből táplálkoztak, hanem a misztikumból és az általa kitalált bűnügyekből. Poe korai halálában szerepet játszott az író alkoholizmusa, bár halálának pontos oka ma sem tisztázott. Poe-t tekinthetjük a detektívregény megalkotójának, ő volt ugyanis az, aki először analitikus képességgel rendelkező detektívet szerepeltetett a műveiben. Az írásaiban szereplő C. Auguste Dupin később számos regény

detektívjének szolgált mintául (pl. Hercule Poirot, Sherlock Holmes) (Meyers 2000).

A Morgue utcai kettős gyilkosság című novella 1841-ben jelent meg. Sokan ezt tartják az első modern detektívtörténetnek. A mű számos magyar fordításban jelent meg.

A történet Párizsban játszódik, ahol a narrátor megismerkedik az analitikus gondolkodású C. Auguste Dupinnel. Egy reggel a helyi újságok szörnyű hírről számoltak be: a Morgue utcában brutálisan meggyilkoltak egy idős hölgyet és a lányát (madame L’Espanaye-t és Mademoiselle Camilla L’Espanaye-t).

A helyszíni szemle során megállapították, hogy az idősebb nő torkát borotvával vágta el. A feje szinte le volt szakadva a törzséről, a holttestet pedig az udvaron találták meg. A lány testét fejjel lefelé a kéménybe gyömöszölték.

A rendőrség Dupin egyik ismerősét, Adolphe Le Bon banktisztviselőt gyanúsította a bűncselekmény elkövetésével, bár megalapozott bizonyítékok nem támasztották alá Le Bon bűnösségét. Ezt követően kezdett Dupin nyomozásba. A detektív megtekintette a helyszínt, az elkövetés módszere, illetve a helyszínen talált nyomok alapján arra a következtetésre jutott, hogy az elkövető az emberi erőt jóval meghaladó testi erővel rendelkezett. Talált továbbá egy nem embertől származó vöröses szőrösömót, melyet az idősebb áldozat összeszorított ujjai között talált, illetve egy máltai csomóval kötött szalagdarabot.

A szőrösömó, az ember feletti erő és szalagdarabka alapján Dupin arra a következtetésre jutott, hogy az elkövető egy orangután lehetett, amely egy máltai tengerésztől szökhett el. A tulajdonos kilétének megállapítása céljából újsághirdetést adott fel, s várta a tengerész jelentkezését.

Nemsokkal a hirdetés feladását követően valóban megjelent egy tengerész, aki elmondta, hogy elszökött az orangutánja, ami megölte a két nőt. Az állat látta azt, amikor a tengerész borotválkozott, s elrohant a borotvájával, majd az áldozatok lakásába a villámhárítón felmászva jutott be, s brutálisan megölte őket. A tengerész utána rohant az orangutánnak, de az ablakon keresztül csak végignézni tudta a mészárlást, nem tudta megakadályozni azt, hogy végezzen a két nővel. Félelmében, nehogy őt gyanúsítsák a gyilkossággal, a tengerész sietve eltávozott a helyszínről.

Ezzel Dupin megoldotta a rendőrségen kifogó rejtélyes bűnügyet, Le Bont kiengedték a börtönből, a tengerész pedig befogta az elszökött állatot és eladta az állatkertnek (Poe 1841/1934).

A műnek nehezebb megragadni a kriminológiai, mint a kriminalisztikai vonatkozását, viszont, ha a kriminológia tudománytörténeti előzményeit vesszük górcső alá, akkor érdekes párhuzamokat figyelhetünk meg.

Meglepő fordulat a novellában, hogy az elkövető egy állat, nevezetesen egy orangután volt. Ha időben Poe korába visszamegyünk, akkor láthatjuk, hogy a kriminológia mint önálló tudományterület még nem létezett, és Cesare Lombroso (1835-1909) tanai is csak évtizedek múlva láttak napvilágot. Azt azonban tudjuk, hogy a torinói börtönorvos kutatásai sem tekinthetők előzmény nélkülinek: a korban népszerű frenológia (koponyatan) és a fiziognómia (arcvonásokból való jellemrajz) már ekkor próbált a fiziológiai jegyek alapján következtetni a jellemre (Farkas 2019).

Nem mondhatjuk tehát azt, hogy Poe az atavizmus szellemében írta novelláját, az atavisztikus szemléletmód azonban egyértelműen felfedezhető a műben. Az elmélet képviselői úgy gondolták, hogy a bűnelkövetők a fejlődés egy korábbi szakaszában ragadt emberek, akiknél már nemzedékekkel korábban eltűnt viselkedési jegyek figyelhetők meg.

Ezek lehetnek akár állatias ösztönök is, amely jelen mű esetében egy valódi állatban (majomban) jelent meg.

Poe korában még nem beszélhetünk a mai értelemben vett rendőrségről, kriminalisztikáról vagy hivatásos detektívekről. A nyomozói munkához szükséges „csavaros” gondolkodás viszont végig jelen van a novellában. Sőt, ezzel kezdődik a mű! A szerző leírja azt, hogy milyen egy analitikus gondolkodású ember. Számos olyan tulajdonságot megemlít az író, amelyek ma is nélkülözhetetlenek a nyomozás során. Említést tesz például arról, hogy kártyázás közben meg kell tudni figyelni a többi játékos arcát, amiből fontos információkat lehet levonni (testbeszéd), de felsorolja számos elemét a kriminalisztikai gondolkodásnak is, amelyet ma sem nélkülözhetnek a nyomozók.

Természetesen a 19. század közepén nem volt még bűnelemzés sem, azonban a műben a szerző számos helyen utal az analitikai képességekkel megáldott emberekre, akik képesek felderíteni egy komolyabb bűncselekményt. „Amint az erős ember is szereti kifejtteni testi képességeit, és élvezni a testmozgást, amint izmait gyakorolja, úgy lelkesíti az 'elemző' lelket a megfejtés lelki feladata. A leghétköznapibb időtöltésben is örömét leli, ha az működésbe hozza e képességét. Szereti a rejtvényeket, a szójátékot, a titkosírást - és megoldásai olyan sziporkázók és ötletesek, hogy az egyszerű ember szinte természetfeletti csodát lát bennük.” (Poe 1841/1934) Valóban, a bűnelemző olyan összefüggések felismerésére képes, amelyek a laikus szemlélő, vagy akár a speciális elemzői ismeretekkel nem rendelkező nyomozó számára rejtve maradhatnak.

Ha csak vázlatosan is, de bepillantást nyerhetünk abba, hogy milyen volt a 19. század közepén egy helyszíni szemle. A szemle egyik alapelve a teljesség (részletesség), amely a rendőrség részéről nem jelenik meg a műben. Felszínes munkát végeztek, mivel nem vették észre, hogy az elkövető az

ablakon távozott a lakásból és a szőrcomót sem fedezték fel. A helyszíni szemle a legtöbb esetben érdemben megismételhetetlen, a Morgue utcában azonban a pótszemle szerencsére érdemi eredményeket hozott, így Dupin számos bizonyítékot gyűjtött még össze. Poe a novellában ízelítőt adott egy egyszerű bizonyítási kísérletről is, melynek során a fojtást próbálták rekonstruálni.

Helyesen mutatja be az író, hogy a helyszínre érkezéskor az egyik legfontosabb teendő az elkövető távozási (menekülési) útvonalának a kiderítése, mivel ez teremt lehetőséget a közvetlen üldözésre (nyomon üldözés) és a feltételezett elkövető elfogására (Fenyvesi 2014).

Dupin nyomozó esetében csekély jelét láthattuk a verziókban történő gondolkodásnak, azonban az okozatból az okra logikusan következtetett, rekonstruktívan gondolkodott és a nyomozás során képes volt a kételkedésre, amely ugyancsak fontos nyomozói erény.

A mai értelemben vett igazságügyi szakértői tevékenység nem létezett az 1840-es években, viszont az orangután beazonosításához Dupin kora egyik legismertebb természettudósának, Cuvier-nek a könyvét használta fel, melyből egyértelmű információkat szerzett az orangutánok testi erejéről és utánzási képességéről. Ez jól mutatja azt, hogy a bűnügyekben már Poe korában is szükség volt olyan speciális szaktudásra, amellyel egy nyomozó nem rendelkezett.

Végül pedig emeljük ki azt, amire Poe is rámutatott, hogy a tanúvallomások sok esetben szubjektíve igazak, objektíve viszont hamisak. Számos tanú meggyőződéssel említette meg, hogy az elkövető idegen nyelven beszélt, azonban szinte minden tanú más nyelvet jelölt meg a vallomásában. Nem a hatóság félrevezetése volt a céljuk, ők meg voltak győződve arról, hogy valósat állítanak (Balláné Fűszter – Lakatos 2012).

A mű hangoskönyv formájában is elérhető a világhálón.

„Képzeljük most magunkat újra a szobába, ahol a gyilkosságot elkövették. Mit keressünk ott először? Az utat és módot, ahogy a gyilkosok elmenekültek. Annyi bizonyos, hogy sem te sem én nem hiszünk természetfeletti erőkben. Madame és Mademoiselle L'Españaye-t nem szellemek gyilkolták meg. Akik végrehajtották a tettet, hogy így fejezzem ki magam, "anyagi lények" voltak, és menekülésük is csak "anyagi" lehetett. De hogyan és merre? Ha helyes következtetést akarunk levonni, szerencsére egyetlen út marad előttünk nyitva, és ez az út el *kell* hogy vezessen bennünket a végkövetkeztetéshez. Vizsgáljuk meg tüzetesen a menekülés lehetőségeit, egyiket a másik után. Annyi bizonyos, hogy a gyilkosok, amikor a tanúk felsiettek a lépcsőn, abban vagy a közvetlenül mellette levő szobában voltak, amelyben Mademoiselle L'Españaye holttestét megtalálták. Tehát csakis a két szoba egyikéből menekülhettek el. A rendőrség átfésülte a padlót, a mennyezetet, és végigkutatatta minden irányban a falat. Titkos ajtó vagy más kijárat nem kerülhette volna el a figyelmüket. De én nem bíztam meg a rendőrök szemében, a magam szemével néztem a dolgok után. Titkos kijáratot én sem fedeztem fel. A szobák ajtaja, mely a folyosóra nyílik, belülről gondosan kulcsra volt zárva. De nézzük a kéményeket! Ezek, bár szélességük a kandalló fölött szabály szerint 8-10 láb, annyira összeszűkülnek, hogy egy jól megtermett macska sem férne át rajtuk.

Miután bebizonyítottuk, hogy a menekülés ezen a két úton teljesen lehetetlen, maradnak még az ablakok. A ház homlokzatán levő ablakokon át nem távozhattak, hiszen rögtön észrevette volna őket az utca bámészkodó népe. Így hát a hátsó szoba egyik ablakán kellett a gyilkosnak vagy gyilkosoknak elmenekülniük. Nos hát, miután elkerülhetetlenül ehhez a megoldáshoz értünk, nem szabad elvetnünk ezt csak azért, mert látszólag legőzihetetlen akadályokkal állunk szemközt. Az egyetlen út, amely

számunkra megmarad, annak bizonyítása, hogy ezek az akadályok csak látszólagosak, és nem legyőzhetetlenek.

A szobának két ablaka van. Az egyiket semmiféle bútor nem állja el, teljesen szabad. A másiknak alsó részét az elébe tolt ágy ormóttan fejrésze takarja el. Az első ablak belülről be volt zárva. Hiába igyekeztek többen is, hogy felhúzzák, nem sikerült. A bal oldali ablakkeretbe igen vastag szög volt mélyen beverve, a feje is alig látszott ki. A másik ablakba ugyanott hasonló szöget vertek, és itt is hiábavalónak bizonyult minden igyekezet, hogy az ablakot kinyissák. A rendőrség ennyivel be is érte - erre se menekülhetett senki! Fölöslegesnek tartották a szöget kihúzni és kinyitni az ablakokat.

Én valamivel gondosabban néztem utána a dolognak, mégpedig a mondott érvek alapján. Erre kellett távozniuk még akkor is, ha ez látszólag lehetetlen. Tudtam, hogy a valóságban ez a lehetetlenség nem bizonyulhat lehetetlennek.

Tovább következtettem, tehát - *utólag*. A gyilkosok feltétlenül a két ablak egyikén át menekültek. De ha ez így volt, akkor az ablakokat nem hozhatták rendbe belülről, nem zárhatták le, pedig a vizsgálat mindkettőt zárva találta. Ez olyan körülmény, amelyet tekintetbe véve, a rendőrség fölöslegesnek is tartotta, hogy ebben az irányban tovább kutasson. Az ablakok belülről zárva voltak. Így tehát maguktól kellett záródniok! Ebből a feltevésből nem engedhettem. A szabad ablakhoz léptem, némi erőlködés árán kihúztam a szöget, és fel akartam emelni a tolóablakot. Hiába, nem sikerült! Ezt így is gondoltam! Most már tudtam, hogy valahol egy rejtett rugónak kell lennie, és elképzelésem igazolódása meggyőzött alapfeltevéselem helyességéről, bármilyen titokzatosnak látszanak is a szöggel kapcsolatos körülmények. Alapos és gondos vizsgálat után meg is találtam a rejtett rugót. Megnyomtam, és a felfedezéssel elégedetten lemondtam arról, hogy az ablakot is felhúzzam.

Helyére tettem a szöveget, és figyelmesen megvizsgáltam. Ha valaki ezen az ablakon menekült volna el, kívülről leszoríthatta volna, és a rugó a helyére pattan - de a szöveget lehetetlen lett volna újra visszatenni a helyére. Ez a megállapítás tiszta, világos volt, és szűkebb körre korlátozta vizsgálódásomat. A gyilkosok feltétlenül a másik ablakon szöktek meg. S mivel a két ablak feltehetően egyforma rugószerkezetre jár, az eltérésnek a szögek között, vagy legalább megerősítésük módja között kellett adódnia. Az ágy szalmazsákjára álltam, úgyhogy beláthattam az ágy fejével félig eltakart ablakmélyedésbe. Mélyen benyúltam, és rögtön rátaláltam a rugóra. Megnyomtam: ugyanolyan szerkezetű volt, mint a másik. Most a szöveget vettem szemügyre. Vastag volt, mint a másik, és látszólag ugyanúgy is volt beverve - majdnem a fejéig.

Azt gondolhatnád, hogy erre megrökönyödtem; de ha ezt tennéd, teljesen félreértetted levezető módszeremet. Hogy sportnyelven szóljak, eddig nem volt egyetlen "hibapontom" sem. A nyomot egy pillanatra sem veszítettem el. A lánc egyetlen szeme sem lazult meg. A legvégső megoldásig követtem a titkot: és ez a megoldás a szög volt. Mondtam már, hogy a másik szöggel mind nagyságra, mind elhelyezésére nézve azonos volt, de maga ez a tény (akármilyen fontosnak is látszott) egyáltalában semmit nem nyomott a latban, mihelyt szembeállítottam azzal, hogy ennél a pontnál megszakadt a nyom.

"Itt valami nincs rendjén a szög körül" - mondtam magamban. És megfogva a fejét kihúztam; körülbelül egy negyedhüvelyknyit tartottam a kezemben belőle. A másik vége benn maradt a lyukban. A kezemben levő darab a törésnél rozsdás volt, tehát a törés régi lehetett, és valószínűleg kalapácsütés okozta; ez annál valószínűbbnek látszott, mert a szög feje majdnem egészen bemélyedt a fába. Gondosan betettem helyére a letört részt, a törés láthatatlanná vált, és senki se hitte volna, hogy ott egy törött szög rejtőzik.

Megnyomtam a rugót, néhány hüvelyknyire felemeltem az ablakkeretet, vele együtt a szög feje is felemelkedett, de a tört rész nem ugrott ki a fából. Újra becsuktam az ablakot, és a szög ismét egésznek és hibátlannak látszott.

Tehát a rejtélyt ideáig kibogoztam. A gyilkos az ágy fejénél levő ablakon keresztül menekült el. Lehet, hogy távozása után az ablak önmagától csúszott vissza, ha ugyan nem szántsándékkal eresztették le kívülről, de annyi bizonyos, hogy a rugó zárta le s nem a szög, a rendőrség pedig, a rugó szerepét összetévesztve a szöggel, minden további nyomozással felhagyott, mert feleslegesnek találta.

A következő kérdés az volt, hogy a gyilkos hogyan ereszkedhetett le az ablakból. Erre a kérdésre megtaláltam a feleletet, mikor veled körüljártam a házat. A szóban forgó ablaktól öt és fél lábnyira villámhárító húzódik. Erről a távolságról lehetetlennek látszik, hogy akárki is elérhesse az ablakot. De észrevettem, hogy a negyedik emelet ablaktáblái abból a különös fajtából valók, amelyeket a párizsi ácsok *ferrades* néven ismernek. Ma már ritkán alkalmazzák, de Lyon és Bordeaux öreg házain még gyakran láthatók. Közönséges ajtóhoz (nem szárnyas ajtóhoz) hasonlítanak, alsó felük kerti rács formájú, úgyhogy a kéz pompásan megkapaszkodhatik benne. A szóban forgó fatáblák körülbelül három és fél láb szélesek. Emlékszel rá, hogy mikor ott vizsgáldtunk a ház hátsó frontján, félig nyitva voltak, körülbelül derékszögben állottak a falnak. Lehetséges, hogy a rendőrség, mint jómagam is, megvizsgálta az épületnek ezt a részét, talán látta is a *ferrades*-ot, de nem ötlött szemébe nagy szélessége, vagy teljesen elkerülte a figyelmét, és nem tette vizsgálat tárgyává. Miután az volt a meggyőződése, hogy erre senki sem menekülhetett, nagyon felületesen nézte a dolgokat. De előttem rögtön világos volt, hogy a kérdéses ablaktábla teljesen kihajtva kétlábnyira megközelíti a villámhárítót. Világos tehát az is, hogy egy rendkívül ügyes, bátor ember az ablaktábla segítségével a villámhárítóról

könnyen a szobába mászhatott. Feltéve, hogy az ablakszárny egészen ki volt csapva, a betörő két és fél láb távolságról erőteljesen belekapaszkodhatott az ablaktábla rácsos alsó részébe, így megkapaszkodva, és lábát a falnak feszítve, elrugaszkodott a villámhárítótól, és az ablaktábla becsukódott; s ha feltételezzük, hogy akkor az ablak éppen nyitva volt, máris a szobába lendíthette magát.

Még egyszer figyelmeztetek, és jól jegyezd meg, hogy *rendkívül ügyes* és mozgékony valakiről beszélek, amikor azt bizonyítom, hogy igenis lehetséges ez a vakmerő és kockázatos bravúr. Azt akarom bebizonyítani, hogy a dolog megtörténhetett, és szeretném, ha megértenéd, hogy a rendkívülinél is rendkívüljobb erő és majdnem természetfeletti ügyesség kellett a vállalkozás véghezviteléhez.

Jogászi nyelven szólva, nyilván azt mondanád most, hogy feltételezésem elfogadtatása érdekében okosabban tenném, ha inkább lebecsülném, mintsem hangsúlyoznám a rendkívüli testi ügyességet és emberfölötti rugalmasságot. Lehet, hogy ez beválik a jogászi gyakorlatban, de nem használható az ész elemző munkájában. Az én végcélom pusztán az igazság. Közvetlen célom pedig az, hogy szoros összefüggésbe hozzam benned az annyiszor hangsúlyozott "rendkívüli, szokatlan ügyességet" a "különös, rikácsoló (vagy érdes) hanggal", azzal az egyenetlenül hangzó beszéddel, amelynek nemzetiségére vonatkozólag nem volt két egybehangzó vélemény, és amelynek kiejtésében egyetlen *érthető* szótagot sem lehetett felfedezni.

E szavakra agyamban hirtelen felbukkant valami bátortalan féle elképzelés arról, hogy voltaképpen mit is akar mondani Dupin. Mintha a megértés határáig jutottam volna, anélkül, hogy meg is értettem volna; ugyanúgy, ahogy az ember néha érzi, hogy *majdnem* visszaemlékezik valamire, és mégis képtelen visszaemlékezni. De barátom tovább folytatta:

- Látod, hogy a *menekülés* kérdését a *behatolás* kérdésére fordítottam. Kímenetből bemenet lett! Rá akartalak vezetni, hogy a kettő voltaképpen egy! De térjünk vissza a szoba belsejébe, nézzünk itt szét. Azt mondták, hogy a kiráncigált szekrényfiókokat kirabolták, bár sok tárgy szemmel láthatóan a helyén maradt. Ez a megállapítás teljesen képtelen. Pusztá feltevés, semmi több, de ennek is oktalan. Honnan tudják, hogy azok a holmik, melyeket a fiókokban találtak, nem egyeztek meg a fiókok eredeti tartalmával? Madame L'Españay és lánya nagyon visszavonult életet élt, társaságot alig fogadott, ritkán hagyta el a házat: nemigen volt szükségük változatos ruhatárra. Azok a ruhák, amelyek "ott maradtak", semmivel sem értéktelenebbek, mint amelyeket e hölgyek rendszerint hordtak. Ha tolvaj járt a házban, miért nem vitte el a legértékesebbeket, miért nem vitte el valamennyit? S főleg: mért hagyott ott négyezer arany frankot, hogy helyette egy batyu fehérneművel terhelje meg magát? Mert az aranyat otthagyták! Monsieur Mignaud, a bankár, négyezer frankról beszélt. Ezt az összeget majdnem hiánytalanul megtalálták a padlón heverő zacskókban. Jól teszed tehát, ha kivered a fejedből azt a megtévesztő indítóókot, amelyhez a rendőrség ragaszkodik: hogy itt rablógyilkosság történt, hogy pénzért gyilkoltak! Csak mert néhány tanú azt vallotta, hogy a ház kapujában néhány nap előtt pénzt adtak át! Sok minden történik nap mint nap, ami tízszer jobban egybevág, mint az, hogy valakinek pénzt adnak át, és az illetőt három napon belül meggyilkolják - és ezeknek mégsem tulajdonítanak semmi jelentőséget. "Egybevágó események!" - gyakran ez az a nagy szikla, amely elállja azoknak a gondolkodóknak tiszta látását, akik nem nevelkedtek a valószínűségi számítás elméletén, azon az elméleten, amelynek az emberi kutatás legdicsőbb eredményeit és ezek legdicsőbb magyarázatait köszönhetjük. Az adott esetben: ha az arany eltűnt volna, akkor az a tény, hogy három nappal ezelőtt adták át, többet jelentett volna pusztá

"egybevágás"-nál. Úgy szerepelhetett volna, mint a gyilkosság indítóoka. De az adott esetben, ha feltesszük, hogy az arany volt a gáztett oka, azt is fel kell tételeznünk, hogy a tett elkövetője nem lehetett olyan habozó hülye, hogy otthagya az aranyat, az "indítóok"-ot.

De mindazt szem előtt tartva, amire felhívtam figyelmedet - a különös hang, a rendkívüli ügyesség, és ennek a párját ritkítóan brutális gyilkosságnak meglepően hiányos indítóoka -, vessünk egy pillantást a mézárasmunkára. A lányt megfojtották. Kézzelel fojtották meg, és fejzelel lefelé gyömöszöltelel a kandalló kéményébe. Közönséges gyilkosok nem folyamodnak ilyen módszerekhez. Nem így bánnak el áldozatukkal. Be kell látnod, hogy a módban, ahogy a holttestet a kéménybe gyömöszöltelel, van valami határtalanul szertelen, valami, amit nem hozhatunk összhangba az emberi gonoszságról való fogalmunkkal, még akkor sem, ha fel is tesszük, hogy a gyilkosok a legelvetemültebb alakok. És képzeld el, milyen rettenetes erőnek kellett annak lenni, amely képes volt annyira *fehnyomni* a kéménybe a holttestet, hogy több ember egyesített erőfeszítésével lehetett csak *lehúzni* onnan.

És még sok másban is megmutatkozik ez a csodálatos, rendkívüli erő. A kandallóhoz néhány vastag, nagyon vastag ősz hajtincs tapadt. Gyökerestül szakították ki. Tisztában vagy azzal, milyen rettenetes erő kell ahhoz, hogy csak húsz vagy harminc szál haját egy csomóban tépjünk ki a fejből? Te láttad ezeket a hajcsomókat... Csakúgy, mint én. A gyökerük (rémes látvány!) magával tépett húscsáfátokat a fejbőrrel együtt - rettenetes erő! Gondold meg, egyszerre, egy rántással legalább félmillió hajszálat kellett kiszakítania. Az öregasszony torka nemcsak hogy el volt metszve, hanem a fej egyszerűen elvált a törzstől - és mindez egy borotvavágással! Gondold meg, micsoda vad brutalitás kell ehhez! A Madame L'Espanaye testén levő sérülésekről nem beszélek... Monsieur Dumas és érdemes segítőtársa,

Monsieur Etienne már elmondta, hogy valami tompa eszköz okozta ezeket - és ebben a két úrnak teljesen igaza van. A tompa tárgy kétségtelenül az *udvar kövezete* volt, amelyre az áldozatot ledobták az ágy fejénél levő ablakon át. De a rendőrség természetesen erre se gondolt, mint ahogy elkerülte figyelmét az ablaktábla széles volta is. A rendőrségnek elég volt az, hogy a szögekről tudott, és ezzel agyát is elzárta légmentesen attól a lehetőségtől, hogy az ablakokat valaha is kinyitották!

Most vegyük mindehhez, amit magad is láttál, hogy milyen furcsa összevisszaságban volt a szoba, és akkor egybefoglalhatjuk mindazt, amit eddig megállapítottunk: bámulatos ügyesség, emberfeletti erő, vad brutalitás, az indokolatlan mézárosmunka, a szörnyűségnek minden emberiségéből kivetkezett, szinte "groteszk" volta, a különböző nemzetiségű emberek előtt érthetetlen hangok, amelyekből a fül egyetlen szótagot sem tudott kivenni - kérdezem tőled, hogy mit gondolsz minderről, merre indul a képzeleted?

Hideg futott végig rajtam, mikor Dupin ezt kérdezte tőlem.

- Egy őrült... Őrült lehetett a gyilkos - feleltem -, egy dühöngő elmebeteg, aki valamelyik szomszédos *elmeógyógyintézetből* szökött meg.

- Bizonyos szempontokból - felelte - egészen helytálló a gondolatod. De az őrülte hangja még legvadabb dühöngésükben sem olyan, amilyen az a lépcsőházba lehallszó, különös hang volt. Az őrülteknak is van nemzetiségük, valamilyen néphez tartoznak, és ha összefüggés nélkül is beszélnek, beszédükben meg lehet különböztetni legalább a szótagokat. Ezenkívül az őrülteknak nincs olyan hajuk, mint amelyet itt tartok a kezemben. Madame L'Espanaye görcsösen összecukott ujjai közül bontottam ki ezt a kis hajcsomót. Milyen haj ez, mit gondolsz?

- Dupin - mondtam szinte lélegzetemet veszítve -, ez a haj nagyon furcsa - ez nem emberi haj!

- Nem mondtam, hogy az - válaszolta -, de mielőtt véleményünket kimondanánk, kérlek, nézd meg ezt a vázlatot, amelyet papírra vetetem. Pontos mása annak, amit a tanúvallomások "sötét foltok"-nak és "körmök bemélyedt nyomának" neveznek Mademoiselle L'Espanaye nyakán, s amit Dumas és Etienne urak szakvéleményükben e szavakkal jelöltek meg: "egy csomó ólmos, kékes folt, kétségtelenül fojtogató ujjak nyoma".

Azt csak megengeded - folytatta barátom, s élém terítette az asztalra a papírost -, hogy ez a rajz kemény és biztos szorításnak az érzetét idézi fel. Ebből a kézből *kísítség* nincs! Minden ujj megtartotta (valószínűleg az áldozat haláláig) rettenetes szorítását azon a helyen, amelyet az első pillanatban megmarkolt. Tedd most ujjaidat a megfelelő helyekre.

Megkísértem, de nem sikerült.

- Valószínűleg nem jól végezzük a kísérletet - mondta. - A papiros vízszintes felületen van kiterítve, az emberi nyak pedig henger alakú. Itt van egy fadarab, alakja körülbelül olyan, mint egy nyaké. Tekerjük köré a vázlatot, és tegyük újabb kísérletet.

Megtettem, de most is kudarcot vallottam.

- Ez nem emberi kéz nyoma! - jegyeztem meg végre.

- Olvasd fel most Cuvier könyvének ezt a bekezdését - szólított fel Dupin. A kelet-indiai szigetek hatalmas, vörös orangutánjának pontos anatómiai leírása volt az olvasmány, amelyet élém tett. Mindenki ismeri ennek az emlősnek óriási termetét, emberfölötti erejét s mozgékonyágát, vad állatiasságát és utánzó tehetségét. Egyszerre megértettem a gyilkosság borzalmainak minden részletét.

- Az ujjak leírása - mondtam, mikor a szakasz végére értem - teljesen megegyezik a rajzzal. Ezek a nyomok tökéletesen megfelelnek az itt leírt orangutának, és a kitépelt vöröses szőröcsomó is fedi Cuvier leírását. De

mégsem értem a félelmetes titok minden részletét. Különösen azt nem, hogy két hang felelt, és az egyik kétségtelenül francia volt.”

Felhasznált irodalom

BALLÁNÉ FÜSZTER ERZSÉBET – LAKATOS JÁNOS (2012): Kriminálisztika I. A kriminálisztika egyes elméleti kérdései. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest

EDGAR ALLAN POE (1841/1934): A Morgue utcai gyilkosság (válogatott novellák) <https://mek.oszk.hu/00400/00463/00463.htm>

FARKAS JOHANNA (2019): Koponyatan. In: Boda József – Baksai Éva – Deák József – Ivaskevics Krisztián – Mátyás Szabolcs – Tóth Nikolett Ágnes (szerk.) Rendészettudományi Szaklexikon, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest

FENYVESI CSABA (2014): A helyszíni szemle mint kriminálisztikai „első csapás”. In: Bárd Petra – Hack Péter – Holé Katalin (szerk.): Pusztai László emlékére. Országos Kriminológiai Intézet – ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, pp. 111-123.

MEYERS, JEFFREY (2000): Edgar Allan Poe: his life and legacy. Rowman & Littlefield. New York

URL6:

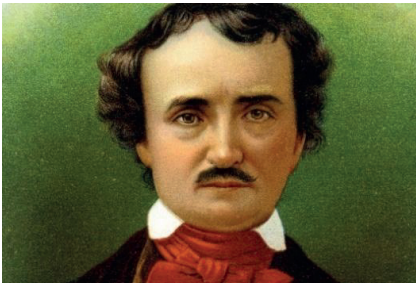
https://hu.wikipedia.org/wiki/Edgar_Allan_Poe#/media/F%C3%A1jl:Edgar_Allan_Poe,_circa_1849,_restored,_squared_off.jpg

Vári Vince

Edgar Allan Poe: Az árulkodó szív

Kulcsszavak: emberölés, előre kitervelt emberölés, különös kegyetlenség, beszámítási képesség, kóros elmeállapot, bűnjelmegsemmisítés, beismerő vallomás, helyszíni szemle, halottszemle, monómánia, McNaghten-szabály

Az árulkodó szív (The Tell-Tale Heart) Edgar Allan Poe 1843-ban megjelent novellája, amely a gótikus irodalom és a lélektani horror egyik csúcsteljesítménye.

Edgar Allan Poe (URL7)

A mű először James Russell Lowell *The Pioneer* című bostoni folyóiratában jelent meg 1843 januárjában, majd Poe kisebb módosításokkal újraközölte a *The Broadway Journal* 1845 augusztusi számában. A novella Poe egyik legtöbbet elemzett és legismertebb rövid alkotása, amely mindössze néhány oldal terjedelmében a bűnös lélek legmélyebb bugyraiba enged betekintést. Edgar Allan Poe (1809–1849) amerikai író, költő és kritikus, akit a modern detektívtörténet és a lélektani horror megteremtőjeként tartanak számon. Poe 1809. január 19-én született Bostonban, vándorszínész szülők gyermekeként. Apja, David Poe korán elhagyta a családot, édesanyja, Elizabeth Arnold Hopkins Poe pedig 1811-ben, mindössze huszonnégy évesen meghalt tuberkulózisban. Az árvává vált gyermeket a richmond-i John Allan kereskedő és felesége vette gondozásába – innen származik Poe középső neve. Viharos ifjúság után – amelybe beletartozott a hadseregben

töltött idő és a West Point-i katonai akadémiáról való eltávolítás – Poe az irodalomnak szentelte életét. Philadelphiában és New Yorkban alkotott legtermékenyebb korszakában olyan műveket írt, amelyek a világirodalom részévé váltak: *A Morgue utcai kettős gyilkosság* (1841), *Az árulkodó szív* (1843), *A holló* (1845), az *Amontillado bordója* (1846) és a *Fekete macska* (1843). Poe 1849. október 7-én, mindössze negyvenévesen hunyt el Baltimore-ban, rejtélyes körülmények között – halálának pontos oka a mai napig vitatott. Poe irodalomtörténeti jelentősége kriminológiai és kriminalisztikai szempontból is kiemelkedő. *A Morgue utcai kettős gyilkosság* című elbeszélésével (1841) megalkotta az első modern detektívtörténetet, amelyben a zseniális amatőr nyomozó, C. Auguste Dupin logikus következtetéssel oldja meg a rejtélyes bűncselekményt. Sir Arthur Conan Doyle maga vallotta, hogy Dupin alakja ihlette a világ leghíresebb fiktív nyomozóját, Sherlock Holmest. Míg a Dupin-történetekben a logikus nyomozás áll a középpontban, addig *Az árulkodó szív* a bűnös elméjébe kalauzolja az olvasót – ezáltal a mű a modern kriminálpszichológia irodalmi előfutárának tekinthető (Meyers 2000).

Az árulkodó szív cselekménye egy névtelen elbeszélő vallomásán alapul, aki megpróbálja meggyőzni a hallgatóságát – feltehetően egy bírósági fórumot vagy egy rendőri kihallgatót – arról, hogy ép elméjű, miközben részletesen leírja az általa elkövetett gyilkosságot. A novella nyitómondatai azonnal meghatározzák a mű feszültségét:

„Ó, igen! Ideges – nagyon, rettenetesen ideges voltam és vagyok is; de mért akarjátok mindenáron rám bizonyítani, hogy őrült vagyok? A betegség érzékeimet még megélesítette... nem ölte meg... nem tompította el. Kivált a hallás érzéke lett éles. Égen és földön minden neszt hallottam. És sokat hallottam a pokolból is. Hogy

lennék hát örült? Hallgassatok rám! És figyeljétek meg, milyen józanul... milyen nyugodtan tudom elbeszélni az egész históriát.”

Az elbeszélő egy idős férfival élt együtt, akit – állítása szerint – szeretett, sőt az öreg soha nem bántotta és nem sértette meg. Mégis, az idős ember halványkék, hályogos „keselyűszeme” olyannyira megszállottjává tette, hogy elhatározta: megöli. A narrátor maga fogalmazza meg az irracionális motivációt:

„Lehetetlen megmondani, hogyan támadt az első gondolat agyamban: de amint egyszer megfogant, kísértett éjjel-nappal. Céлом nem volt vele. Harag nem volt bennem. Szerettem az öreget. Sose bántott. Sohase sértett meg. Pénzére nem vágytam. Talán a szemében lehetett valami! Igen, az volt. Keselyűszeme volt – halványkék, hályogos. Ahányszor rám esett a tekintete, megfagyott bennem a vér; és így fokenként – nagyon lassú átmenetekben – elhatároztam, hogy elveszem az öreg életét, s ezzel megszabadulok a szemétől örökre.”

Az elkövető nyolc egymást követő éjszakán éjfélkor óvatosan kinyitotta az öreg szobájának ajtaját, és egy sötét tolvajlámpát irányított a szemére. Az első hét alkalommal azonban a szem csukva volt, így nem tudta véghezvinni tettét. Az elbeszélő büszkén részletezi módszerességét:

„És minden éjjel, éjfél felé, megnyomtam ajtaja kilincsét, és kinyitottam – ó, egészen halkan! S akkor, amint eléggé kinyitottam, hogy a fejem beférjen, bedugtam egy sötét tolvajlámpást, zártan, egészen zártan, úgyhogy semmi fény sem szivárgott ki, s aztán bedugtam a fejemet. Ó, nevettek volna, ha látjátok, milyen ravaszul dugtam be! Lassan mozdítottam, nagyon, nagyon lassan, hogy ne zavarjam az öreg álmát. Egy teljes órába került, míg a

fejemet elhelyeztem a részben, annyira, hogy láthattam, amint az ágyán feküdt. Ha! tudott volna egy örült ilyen okos lenni?”

A nyolcadik éjszakán a narrátor keze megcsúszott a lámpa cinfödélén, az öreg felriadt, és felkiáltott: „Ki jár itt?” Az elbeszélő teljes csöndben maradt egy egész órán át. A szobában szuroksötét volt, az ablaktáblák szorosan bezárva. Majd egy vékony fénysugár a nyitott „keselyűszemre” esett, és az elbeszélő hallani vélte az öreg szívverésének erősödő dobogását:

„Most halk nyögést hallottam, s tudtam, hogy a halálos félelem nyögése. Nem fájdalom vagy bánat nyögése volt – ó, nem! –, az a mély, elfojtott hang volt, mely akkor szakad föl a lélek fenekéből, ha csordulátig tölti az iszonyat. Ismertem ezt a hangot. Sokszor fakadt föl az én szívemből is éjjel, pont éjfélkor, mikor az egész világ aludt, s rémes visszhangjával még mélyítette a retteget, mely lelkemet rázta. Mondom, jól ismertem. Tudtam, mit érez az öreg, és sajnáltam, bár szívem vihogott.”

A szívdobogás hangja egyre erősödött, és az elbeszélő attól félt, hogy a szomszédok is meghallják. Ekkor cselekedett:

„Hangos kiáltással kicsaptam a lámpa ajtaját, és beugrottam a szobába. Egyet sikoltott – egyetlenegy. Egy pillanat alatt a padlóra vontam, és rátaszítottam a súlyos ágyat. Aztán vidáman mosolyogtam, hogy ennyiben a dolog el van intézve. De pár percig a szív még tovább dobogott, fátyolozott hangon. Ez azonban már engem nem zavart, nem fog áthallatszani a falon. Végre megszűnt. Az öreg halott volt.”

A gyilkosság után az elbeszélő higgadtan és módszeresen látott hozzá a nyomok eltüntetéséhez. A holttestet szétdarabolta: levágta a fejét, a karokat és a lábakat, majd a testrészeket a szoba padlódeszkái alá rejtette. A vért gondosan egy dézsában fogta fel. Mint maga büszkén megjegyzi:

„Amennyiben még mindig őrülnék hinnétek, nem fogtok tovább annak hinni, ha leírom a ravasz intézkedéseket, amiket a hulla elrejtése céljából tettem. Az éjszaka fogyott, s én gyorsan, de csöndben működtem. Először is szétdaraboltam a holttestet. Levágtam a fejét és a karokat és a lábakat. Aztán fölfeszítettem három deszkát a szoba padlójából, és mindent betettem a deszkák közé. Aztán visszaszögeztem a padlót oly ügyesen, oly ravaszul, hogy soha emberi szem – még az sem – föl nem bírta volna fedezni rajta semmi feltűnőt. Nem volt ott semmi fölmosni való, semmiféle folt, legkisebb véryom sem. Sokkal óvatosabb voltam én! Minden egy dézsába ment – ha! ha!”

Hajnali négy órakor kopogás hallatszott az utcai ajtón: három rendőrtiszt érkezett, mert egy szomszéd az éjszaka sikoltást hallott. Az elbeszélő nyugodtan fogadta őket, magyarázatot adott a zajra (rosszat álmódott), és végigvezette a házban. Végül az öreg szobájába hívta őket, és – a „tökéletes diadal vad vakmerőségében” – a székét pontosan arra a helyre állította, amely alatt az áldozat hullája nyugodott. Eleinte magabiztosan beszélgetett, ám lassan egy tompa, ritmikus hang kezdte gyötörni:

„Halk, tompa, sebes hang – amelyet egy vattába csavart óra adhat. Lihegve kaptam levegőt után – de a tiszték nem hallottak semmit. Gyorsabban beszéltem, hevesebben, de a hang állandóan erősbödött. Fölugrottam, s vitatkozni kezdtem csekélyégekről magas hangnemen, s fölhevült gesztusokkal; de a zaj állandóan erősbödött. Mért nem akarnak elmenni!?”

A novella tetőpontja az elkövető összeomlása, amikor a feszültség elviselhetetlenné fokozódik, és az elbeszélő nem bírja tovább:

„Gazemberek! – sikoltottam. – Ne tettessétek magatokat tovább!
Bevallom, amit tettem! – szakítsátok föl a padlót! itt, itt! – ez a
rettenetes szív dobog!”

A novella kriminológiai szempontból rendkívül gazdag tartalmú, számos büntetőjogi, kriminalisztikai és kriminálpszichológiai kérdést vet fel. Az alábbiakban a magyar büntetőjogi szabályozás tükrében vizsgáljuk a műben ábrázolt bűncselekményt.

Az elbeszélő által elkövetett cselekmény a jelenleg hatályos Büntető Törvénykönyv (2012. évi C. törvény) alapján emberölés büntettének [Btk. 160. § (1) bekezdés] minősül, amelynek alapesetben öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés a büntetési tétele. A novellában leírt cselekmény azonban az emberölés több minősített esetét is megvalósítja, így az elkövető tíztől húsz évig terjedő, illetve életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető lenne.

Mindenekelőtt az előre kitervelt elkövetés [Btk. 160. § (2) bekezdés a) pont] állapítható meg. Az elbeszélő nem hirtelen felindulásból, hanem hosszú ideje érlelt elhatározás alapján cselekedett: nyolc egymást követő éjszakán az áldozat szobájába lopakodott, az alkalmas pillanatot keresve. A tervszerűséget mutatja az is, hogy a gyilkosság előtt napközben kedvesen és barátságosan viselkedett az áldozattal, elrejtve valódi szándékát. Mint az elbeszélő maga mondja:

„És minden reggel, mikor feljött a nap, bátran a szobájába mentem, és vakmerően beszédbe elegyedtem vele, szívélyes hangon nevéen szólítottam, s megkérdeztem, hogy töltötte az éjt? Mint látjátok, igazán nagyon bölcs öregnek kellett volna lenni, hogy gyanítsa, hogyan néztem rá minden éjjel, pont éjfélkor, míg aludt.”

A szándék tartóssága, az előkészületi cselekmények rendszeressége, a felderítés elhárítására tett intézkedések (szívélyes viselkedés napközben, a tolvajlámpa használata) és a kivitelezés megtervezettsége egyértelműen az előre kitervelten elkövetett emberölés tényállási elemeit valósítja meg.

A különös kegyetlenséggel történő elkövetés [Btk. 160. § (2) bekezdés d) pont] szintén felmerül. Az elbeszélő az áldozatot a nehéz ágygal nyomta agyon, ami a sértettnek rendkívüli fizikai szenvedést okozott. Az elbeszélő maga is érzékeli az áldozat haláltusáját: „De pár percig a szív még tovább dobogott, fátyolozott hangon.” A sértett tehát nem azonnal halt meg, hanem az ágy súlya alatt percekig szenvedett. Ezt követően a holttestet feldarabolta: levágta a fejet, a karokat és a lábakat, majd a testrészeket a padlódeszkák alá rejtette. A holttest megcsonkítása – még ha az a halál beállta után történt is – a bírói gyakorlat szerint a különös kegyetlenség megállapítását alapozhatja meg.

Emellett felmerülhet a védekezésre képtelen személy sérelmére történő elkövetés [Btk. 160. § (2) bekezdés f) pont] is, hiszen az áldozat alvás közben, saját ágyában, védekezésre képtelen állapotban volt, amikor az elbeszélő rátámadt. Az idős ember fizikai állapota és az éjszakai meglepetésszerű támadás körülményei egyaránt ezt a minősítést támasztják alá.

A bűnjelmegsemmisítés és a nyomok gondos eltüntetése kriminalisztikai szempontból is figyelemre méltó. Az elbeszélő büszkén részletezi, milyen módszeresen járt el: a vért egy dézsában fogta fel, a feldarabolt testrészeket a padló alá helyezte, és a deszkákat olyan gondosan illesztette vissza, hogy – állítása szerint – „soha emberi szem – még az sem – föl nem bírt volna fedezni rajta semmi feltűnőt”. A mai kriminalisztika szemszögéből nézve az elkövető módszere meglehetősen primitív: a modern helyszíni szemle során alkalmazott luminol-teszt, a DNS-vizsgálat és a szagnyom-rögzítés könnyen

feltárná a bűncselekmény nyomait. A novella korában – 1843-ban – azonban a kriminalisztika tudománya még gyermekcipőben járt, és a rendőri vizsgálat nagymértékben a tanúvallomásokra és a beismerésre támaszkodott.

Krimináltaktikai szempontból a mű a helyszíni szemle és a halottszemle területén is érdekes tanulságokkal szolgál. A három rendőrtiszt – nem lévén kifejezett gyanújuk – nem végeztek alapos vizsgálatot; elégedettek voltak az elbeszélő nyájas fogadtatásával és a lakás látszólagos rendjével. A holttest felfedezése kizárólag az elkövető beismerő vallomásának volt köszönhető. Ez a körülmény arra hívja fel a figyelmet, hogy az alapos és módszeres helyszíni szemle elvégzése – még látszólag ártalmatlan bejelentések esetén is – milyen kulcsfontosságú a bűncselekmények feltárásában.

A novella központi büntetőjogi kérdése az elkövető beszámítási képessége. Az elbeszélő az első mondatól kezdve azt próbálja bizonyítani, hogy ép elméjű. Érvelése szerint egy őrült ember nem lenne képes ilyen módszeres, precíz tervet kidolgozni és végrehajtani. A büntetőjog szempontjából ez a kérdés a Btk. 17. § szerinti kóros elmeállapot vizsgálatát veti fel, amely kizárhatja vagy korlátozhatja a beszámítási képességet. A törvény szerint „nem büntethető, aki a bűncselekményt az elmeműködés olyan kóros állapotában követi el, amely képtelenné teszi cselekménye következményeinek a felismerésére vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen”.

Az elbeszélő által előadott „betegség”, amely „az érzékek túlélességéhez” vezetett – azaz rendkívül felfokozott hallás –, valamint az irracinális motiváció (egy szem miatti gyilkosság), a paranoid viselkedés és a hallucinációk (a halott ember szívdobogásának hallása) mind olyan tünetek, amelyek alapján igazságügyi elmeorvos-szakértő bevonása szükséges lenne. A modern pszichiátria szemszögéből az elbeszélő tünetei paranoid

szizofréniára, súlyos rögeszmés (obszesszív-kompulzív) zavarra, vagy akár pszichopatikus személyiségzavarra utalhatnak. Az a tény, hogy az elbeszélő a szív dobogását hallja – egy fizikailag lehetetlen jelenséget, hiszen az áldozat már halott –, egyértelmű hallucinációra utal, ami a kóros elmeállapot fontos bizonyítéka lehet.

Poe kortársai számára a novella különösen aktuális volt, mivel az 1840-es években az Egyesült Államokban és Angliában heves viták folytak a beszámítási képesség (insanity defense) kérdéséről. Az 1843-as brit McNaghten-szabály – amelyet éppen a novella megjelenésének évében fogalmaztak meg – a modern elmebetegségi védekezés alapkövévé vált. A szabályt Daniel McNaghten ügyében alkották meg, aki 1843. január 20-án Edward Drummond-ot, Sir Robert Peel brit miniszterelnök titkárát lőtte le Londonban, abban a tévhitben, hogy magát a miniszterelnököt öli meg. McNaghten-t felmentették elmebetegség címén, ami hatalmas közfelháborodást váltott ki.

Az ítéletet követően a Lordok Háza kérdéseket intézett a bírákhoz, akik válaszukban megfogalmazták az azóta is irányadó szabályt: a vádlott csak akkor menthető fel elmebeli állapotára hivatkozással, ha bizonyítható, hogy a cselekmény elkövetésekor „az értelem olyan hibájában szenvedett, amely megakadályozta abban, hogy felismerje cselekménye természetét és minőségét, vagy ha felismerte, hogy az helytelen”. Poe novellája szinte tökéletesen illusztrálja ennek a jogi dilemmának a bonyolultságát.

Az elbeszélő azzal, hogy a gyilkosságot részletesen és büszkén meséli el, miközben szándékosan elutasítja az elmebetegség „vádját”, ironikus módon éppen azt bizonyítja, hogy tisztában volt tette jogellenes voltával – ami a McNaghten-szabály és a magyar büntetőjog szempontjából egyaránt a beszámítási képesség fennállására utal. Ugyanakkor az irracionális motiváció, a hallucinációk és a szélsőséges viselkedés súlyos pszichés

zavarról árulkodnak. Ez a kettősség teszi a novellát a büntetőjogi irodalom egyik legizgalmasabb esettanulmányává.

A vallomás motivációjának vizsgálata további kriminológiai tanulságokat hordoz. Az elbeszélő beismerő vallomása nem a rendőri nyomozás eredménye, hanem az elkövető saját belső kényszerének következménye. A szociálpszichológia területén ismert „átlátszóság illúziója” (illusion of transparency) fogalma is alkalmazható a műre: az elbeszélő téves meggyőződésben él, hogy a rendőrök érzékelik büntudatát és szorongását, pedig valójában semmit sem sejtenek. Ez a belső feszültség – amelyet Poe mesteri módon a szívdobogás hallucinációjával szimbolizál – végül a teljes összeomláshoz és a beismeréshez vezet.

A kriminológiában a büntudat és a lelkiismeret-furdalás az önfeljelentések egyik leggyakoribb oka. Fjodor Dosztojevszkij hasonlóan dolgozta fel ezt a témát a *Bűn és bűnbűdés* (1866) című regényében, ahol Raszkolnyikov szintén a lelkiismerete hatására vallja be a gyilkosságot. Poe novellája – amely két évtizeddel megelőzte Dosztojevszkij művét – ennek az emberi természetből fakadó jelenségnek talán a legerőteljesebb és legtömörebb irodalmi ábrázolása.

A novella kriminálpszichológiai jelentőségéhez tartozik az elkövetői motiváció kérdése is. Az irracionális motiváció, a rögeszme (monománia) által vezérelt cselekmény, amely a kriminálpszichológia számára példaértékű: az elkövető nem anyagi haszonért, nem bosszúból és nem önvédelemből öl, hanem egy belső, kóros készletés hatására. A 19. századi pszichiátriában a monománia fogalma széles körben elterjedt – Jean-Étienne Dominique Esquirol francia pszichiáter vezette be az 1810-es években –, és éppen Poe korában vált a büntetőjogi viták központi elemévé. Az elbeszélő esete tökéletesen illeszkedik az ún. „homicidal monomania”

kategóriájába: a beteg egyetlen rögeszméje vezérli az ölés felé, miközben más területeken látszólag normálisan működik (Kiss 2020).

Az elbeszélő ismételten hangsúlyozza a tervezés módszerességét és saját intelligenciáját, mintegy bizonyítékként hozva fel épelméjűsége mellett: „Most már: ez a dolog lényege. Ti azt hiszitek, hogy őrült vagyok. Az őrült nem tud semmit. De láttatok volna engem. Láttatok volna, mily okosan jártam el, mily óvatosan, mily előrelátóan, mily képmutatással fogtam a dologba!” Ez a paradox érvelés – amelyben az elkövető a saját módszerességével próbálja cáfolni az elmebetegségét – a kriminálpszichológia számára rendkívül tanulságos, hiszen éppen a rögeszmés gondossággal megtervezett bűncselekmények utalnak a leggyakrabban súlyos pszichés zavarra.

A novella narratív technikája szintén kriminológiai érdekességet hordoz. Az egyes szám első személyű, megbízhatatlan narrátor alkalmazása lehetővé teszi, hogy az olvasó közvetlenül az elkövető szemszögéből élje át a bűncselekményt. Ez a technika a modern kriminálpszichológiai interjúk és vallomáselemzések irodalmi előképe: az elkövető saját elbeszélése tele van belső ellentmondásokkal, torzításokkal és önigazolási kísérletekkel. Az elbeszélő egyszerre próbálja racionálisnak bemutatni a tettét, és közben akaratlanul felfedi saját kóros állapotát.

Különösen figyelemre méltó, ahogy az elbeszélő az áldozat félelméről beszél, mintegy a saját félelmeit vetítve az örege:

„Tudtam, mit érez az öreg, és sajnáltam, bár szívem vihogott. Tudtam, hogy ébren volt már a legelső csekély nesz óta, mikor megfordult az ágyban. Azóta folyton nőtt benne a félelem. Megpróbálta oktalannak látni, de nem tudta. „Semmi, csak a szél a kandallóban – mondta magának –, egér szaladt át a padlón”, vagy: „valami tücsök, amely csak egyetlenegyét cirpelt”. Igen,

megpróbálta ily föltevésekkel megnyugtatni magát; de úgy találta, hogy minden hiába. Minden hiába: mert a halál lopódzott feléje, fekete árnyat vetve maga elé, s árnyába borította áldozatát.”

Ez a pszichológiai beleélés – amelyben a gyilkos azonosul áldozata félelmeivel – a kriminálpszichológia számára fontos jelenség. Az empátia és a szadisztikus élvezet sajátos keveredése jellemzi azokat az elkövetőket, akik tudatosan élvezik áldozatuk szenvedését, miközben képesek azt részletesen és empatikusan leírni.

A műből számos film- és animációs adaptáció készült, amelyek közül több is jelentős művészeti elismerésben részesült. Az 1953-as, az UPA animációs stúdió által készített kisfilm, amelyben James Mason a narrátor hangját kölcsönözte, 1954-ben a legjobb rövidfilm kategóriában Oscar-díjra jelölték. A film expresszionista vizuális stílusa és Mason mesterien visszafogott narrációja hűen adja vissza az eredeti novella feszültségét.

Készült élőszereplős feldolgozás 1960-ban, majd 1991-ben Steven Berkoff alakításával egy brit televíziós adaptáció, amely az elbeszélő monológiára építette a drámai hatást. 2009-ben Michael Cuesta rendezésében, Josh Lucas főszereplésével készült a *Tell-Tale* című mozifilm, amely a novella szabad, korszerűsített adaptációja: a főszereplő egy szívátültetésen esik át, és a beültetett szív korábbi tulajdonosának emlékei kísérteni kezdik. 2015-ben a *Rendkívüli mesék* (Extraordinary Tales) című animációs antológiafilmben is feldolgozták a novellát, amelyben Lugosi Béla archív hangfelvétele kíséri a hangulatosan animált képsorokat. Valamennyi adaptáció központi kihívása ugyanaz: hogyan lehet vizuálisan megjeleníteni egy olyan történetet, amely szinte kizárólag az elbeszélő belső világában játszódik.

„Ó, igen! Ideges – nagyon, rettenetesen ideges voltam és vagyok is; de mért akarjátok mináron rám bizonyítani, hogy őrült vagyok? A betegség érzéseimet még megélesítette... nem ölte meg... nem tompította el. Kivált a hallás érzéke lett éles. Égen és földön minden neszt hallottam. És sokat hallottam a pokolból is. Hogy lennék hát őrült? Hallgassatok rám! És figyeljétek meg, milyen józanul... milyen nyugodtan tudom elbeszélni az egész históriát.”

„Lehetetlen megmondani, hogyan támadt az első gondolat agyamban: de amint egyszer megfogant, kísértett éjjel-nappal. Céloom nem volt vele. Harag nem volt bennem. Szerettem az öreget. Sose bántott. Sohase sértett meg. Pénzére nem vágytam. Talán a szemében lehetett valami! Igen, az volt. Keselyűszeme volt – halványkék, hályogos. Ahányszor rám esett a tekintete, megfagyott bennem a vér; és így fokként – nagyon lassú átmenetekben – elhatároztam, hogy elveszem az öreg életét, s evvel megszabadulok a szemétől örökre.”

„Nyolcadik éjjel még óvatosabban nyitottam rá az ajtót, mint szoktam. Az óra kismutatója nem mozog oly lassan, mint ahogy az én kezem mozgott. Soha azelőtt nem éreztem ennyire biztosnak erőmet és okosságomat. Alig tudtam visszatartani diadalujjongásom. Elgondolni, hogy itt vagyok, lassan, lassan kinyitom az ajtót, s ő még csak nem is álmodik titkos szándékaimról... tetteimről!”

„Tárva találta – tágra, tágra tárva –, s amint ránéztem, fölgyűlt bennem a düh. Tisztán, élesen kivehettem – tompa kék volt, s rajta csúnya hályog, mely megfagyasztotta a velőt csontjaimban; de az öreg arcából vagy testéből nem láttam semmi mást, mert a sugarat, szinte ösztönszerűleg, pontosan az átkozott helyre irányoztam.”

„S nem mondtam már nektek, hogy amit ti őrületnek néztek, az csak érzéseim túlzott élessége? – most, figyeljétek, fülemhez halk, tompa,

sebes hang ütődött, amelyet egy vattába csavart óra adhat. Ezt a hangot is jól ismertem. Az öreg szívének dobogása volt. Csak növelte dühömet, ahogy a dobverés tüzeli a katona bátorságát.”

„Könnyű szívvel mentem le kinyitni – mert mitől félhettem most? Három férfi lépett be, s tökéletes udvariassággal bemutatkoztak, mint rendőrtisztek. Egy szomszéd sikoltást hallott az éjszaka; gyanút fogott, hogy bűntény történhetett; feljelentést tett a rendőrségen, s őket küldték ki helyszíni szemlére.”

„Tajtékoztam – dühöngtem – káromkodtam! Fölkaptam a széket, amelyiken ültem, és megcsikorgattam a deszkán, de a zaj mindent elnyomott, és folyton erősödött. Hangosabb lett – hangosabb! S a vendégek még mindig udvariasan csevegtek és mosolyogtak. Lehetséges, hogy ne hallották volna? Mindenható Isten! – nem, nem! Hallották! – sejtették! – tudták! – gúnyt űztek borzalmamból!”

„Gazemberek! – sikoltottam. – Ne tectessétek magatokat tovább! Bevallom, amit tettem! – szakítsátok föl a padlót! itt, itt! – ez a rettenetes szív dobog!”

Felhasznált irodalom

KISS TIBOR (2020): A kriminológia tudománytörténete. In: Barabás A. Tünde (szerk): Alkalmazott kriminológia. Dialóg Campus, Budapest, 65-104.

MEYERS, JEFFREY (2000): Edgar Allan Poe: his life and legacy. Rowman & Littlefield. New York

URL7: <https://www.the-tls.com/literature/poetry-literature/the-strange-voice-of-edgar-allan-poe>

Tibanyi Miklós

Biblia: Lukács evangéliuma – Zákeus

Kulcsszavak: Biblia, helyreállító igazságszolgáltatás, címkézés, uzsora

Zákeus (URL8)

„Ezután Jerikóba ért, és áthaladt rajta. Élt ott egy Zákeus nevű gazdag ember, aki fővámzedő volt. Szerette volna látni, hogy ki az a Jézus, de kistermetű lévén, nem láthatta a sokaságtól. Ezért előre futott és felmászott egy vadfügefára, hogy lássa őt, mert arra kellett elmennie. Amikor Jézus odaért, felnézett, és így szólt hozzá: 'Zákeus, szállj le hamar, mert ma a te házában kell megszállnom.' Ekkor sietve leszállt, és örömmel befogadta. Akik ezt látták, mindnyájan zúgolódtak, és így szóltak: 'Bűnös embernél szállt meg.' Zákeus pedig előállt, és ezt mondta az Úrnak: 'Uram, íme, vagyonom felét a szegényeknek adom, és ha valakitől valamit kizsartoltam, a négyszeresét adom vissza neki.' Jézus így felelt neki: 'Ma lett üdvössége ennek a háznak: mivelhogy ő is Ábrahám fia. Mert az Emberfia azért jött, hogy megkeresse és megtartsa az elvesztettet.' (Lk. 19. 1-9).

Az idézett bibliai történet egyik kulcseleme Zákeus meghatározása. A szentírás szerzője néhány nagyon fontos jelzővel igyekszik megrajzolni a

karaktert. Tudjuk róla a testalkatát, lakóhelyét, vagyoni helyzetét, a foglalkozását és ezzel együtt társadalmi rangját, szerepét és megítélését is.

A történet idején Júdea már elvesztette önállóságát, és ugyanezzel az elnevezéssel provinciaként tagozódott a Római Birodalomba. Az önállóság elvesztése (Kr. u. 6) és történet (kb. Kr. u. 30-33) között nagyon kevés idő telt el. A birodalom és provinciája közötti konfliktusok folyamatosak voltak. Mint minden provincia, Júdea is adófizetési kötelezettséggel tartozott a császárnak. Rómába az ázsiai provinciáitól három fő adó folyt be; a kikötővám (*vectigal ex portu*), a terménytized (*decuma*) és a földadó (*tributum soli or agri and tributum capitis*). Az adók beszedésére kialakított rend szerint a római állam az adószedés jogát minden ötödik évben nyilvános árverésen vételre kínálta római pénzügyi társaságoknak, akik helyi lakosokat alkalmaztak ennek beszedésére, ritkán természetes személyek – ilyen lehetett Zákéus is – és városok is köthettek adóbérleti szerződést (*Locationes conductiones*) (Bang 2008). Azaz az adószedők nem közhivatalnokok voltak, hanem kereskedelmi adóbérlői rendszerben működő vállalkozók (Czene-Polgár 2021). Júdeát azonban – nem egyedülként a birodalomban – a fejadó (*tributum capitis*) is sújtotta. Ez pedig a zsidó hit szerint elfogadhatatlan volt. Ugyanis a fejadó alapja a *census* volt, amit a Tóra kifejezetten tiltott (2Móz. 30.12). A tilalom egyetlen ismert megszegője Dávid király volt, akinek vétke miatt Isten három napig tartó dögvésszel sújtotta az országot (2Sám. 24.). Mindezek mellett a fejadót római pénzben kellett megfizetni, amely a császár képmását és isteni jellegére való utalást is tartalmazott, ami pedig a bálványimádás bűnét jelentette a zsidó nép számára.

Zákéus pedig foglalkozását tekintve fővámszedő volt Jerikó városában. Ilyenként pedig a vámszedés teljes működésének felelőse abban az igazgatási körzetben, melynek központja volt a város (Solevåg 2020). Mint

a római birodalom által előírt vámot beszedő személy, Zákeus a megszálló rómaiakkal kollaboráló tisztviselő volt kortársai szemében.

Ugyanakkor ez a foglalkozás alighanem jól jövedelmező lehetett, hiszen a szentíró nem mulasztja el megemlíteni, hogy Zákeus gazdag ember volt. Adott tehát egy ember, aki vagyoni helyzete alapján a társadalom felső rétegéhez tartozna, ugyanakkor a vagyon forrása miatt általános megvetés övezi.

Az írásból megtudjuk továbbá, hogy Zákeus alacsony termetű volt. Némely szerző szerint nem egyszerűen kisméretű volt, hanem törpenövésű, ami egyfajta testi fogyatkozasként is felfogható (Solevåg 2020). Ez a meghatározás túlmutat azon a szükségszerűsége, amely miatt felkeltet másznia a fügefára annak érdekében, hogy lássak Jézust. Valójában az alacsony termet a hellén ókor emberére jellemző fiziognómiai felfogás szerint utalt az egyén jellemére is. Ne feledjük, az Újszövetség nyelve az ógörög, azaz a hellén kultúra nyelve. E felfogás szerint a test és a lélek összhangban áll egymással. A test tükrözi vissza a lélek állapotát. Az „ép testben ép lélek” közismert mondása is erre a kulturális felfogásra vezethető vissza. Azaz a testi szépség valójában a lelki erények tükröződése. Ugyanakkor igaznak tételezték ennek ellenkezőjét is; a testi hiátusok, rútságok utaltak a lélek hiányosságaira, csúfságaira is.

Bár a kriminálantropológia tudománya csak évezredekkel később született meg, Zákeus megítélésében már felfedezhető az a – később Cesare Lombroso nevéhez kötött – szemléletmód, amely a külső testi jegyeket a belső erkölcsi tartalommal kapcsolja össze. A kortársak szemében az alacsony termet nem csupán fizikai adottság, hanem egyfajta stigmatizáló jel volt, amely a korszak felfogása szerint szinte predesztinálta az egyént a morális torzulásra. Az alacsony termetet a zsugoriság, kapzsiság külső

megnyilvánulásának tekintették (Parsons 2006). Zákeust ennek megfelelően már az alacsony termete miatt is bűnösnek tartották – mert úgy nézett ki. Másfelől a szélsőségesen alacsony termet a zsidó ókor embere számára is utalhatott a bűnös természetre. Az emberi test fogyatkozásának okaiban a szülők által elkövetett bűnöket látták. Ezt a felfogást tükrözi a János evangéliumában olvasható jelenet: „Amikor Jézus továbbment meglátott egy születése óta vak embert. Tanítványai megkérdezték tőle: mester ki vétkezett: ez vagy a szülei hogy vakon született?” (Jn. 9. 1-2). Tehát Zákeus alacsony termete arra utalhatott a kortárs zsidó embereknek, hogy a szülei vétkeztek valamiben és ezért Isten az utódjukra is ítéletet mondott.

Míndezek a „bűnök” azonban leginkább megőrzésnek tekinthetők a XXI. század emberének. A környezete nem a tettei, hanem a foglalkozása és megjelenése alapján ragasztott rá egy nehezen levethető bűnös címkét. Jézus fellépése azért sorsfordító, mert nem fogadja el ezt a társadalmi bélyeget (stigmát), hanem lehetőséget ad a „címkétől” való megszabadulásra.

Van azonban a vámszedő foglalkozásnak egy olyan vetülete, amely büntetőjogi szempontból is érdekes lehet. Ha a vámszedők vállalkozásként végezték ezt a tevékenységet nem pedig közszolgáltatásként akkor joggal merül fel a kérdés, hogy hogyan lehetett nyereséges ez a vállalkozás. A válasz abban rejlik, hogy a római adminisztráció nem azt határozta meg hogy mennyi vámot kell begyűjteni, hanem azt, hogy mennyit kell befizetni a császári kincstár számára. A judeai provincia abban a helyzetben volt, hogy közvetlenül kellett a római kincstár felé teljesítenie az adófizetési kötelezettségét. Amennyivel többet gyűjtött be a vámszedő a kincstárnak befizetett adóhoz képest, az volt az ő jövedelme (Bang 2008). Ezt a magatartást leginkább a hivatali visszaélésként ismert cselekménynek lehetne minősíteni. A speciális alanyiség körében kérdésként felmerülhet,

hogy az adót magánvállalkozásban beszedő adószedő mennyire lenne hivatalos személynek tekinthető. Célszerűnek tűnik a rendszertani értelmezést segítségül hívni. Számomra a kiindulási pontot maga a tevékenység értelmezése jelenti. Eszerint a vámszedő az állami működést biztosító, törvény által előírt vagyoni hozzájárulás beszedéséért volt felelős. Ezt a tevékenységet az állammal kötött – így mondanánk – közjogi szerződés keretei között látta el. A végrehajtás érdekében rendelkezésre álltak a kor közjogi eszközei, mint a lefoglalás, az árverezés, végső soron pedig a római megszálló katonaság igénybevétele. A katonaság ekkor még a belső rend védelmét is ellátó szervként működött. Az adókat szerződés alapján végrehajtó vállalkozók tehát igénybe vehették az állami apparátust, sőt az állam kényszerítő erejét is. Nehéz ehhez hasonló jogi konstrukciót találni. Talán leginkább az önálló bírósági végrehajtók jogállása emlékeztet rá. A bírósági végrehajtók profitorientált vállalkozásként végzik a tevékenységüket, amelyhez végső soron igénybe vehetik a rendőrséget is. Márpedig a végrehajtók hivatalos személyek. Ezért hajlok arra az álláspontra, hogy ha Zákéus magatartását e fejezet írásakor hatályos Btk. alapján kellene megítélnünk, akkor ő hivatalos személynek minősülhetne. Zákéus szavaiból azt is megtudjuk róla, hogy esetenként a zsarolástól sem riadt vissza. Ez pedig egészen bizonyosan nem tartozott bele a hivatali hatáskörébe. A jogtalan előny megszerzéséről – azaz a fizetendő vámon felül beszedett és megtartott pénzről – szintén ő maga tesz bizonyosságot, mikor megígéri azok visszaszolgáltatását.

A zsarolás azonban itt nem kizárólag az állami adóterhek kényszerrel, vagy fenyegetéssel történő beszedését jelentették, hanem azt a gyakorlatot is, hogy aki nem tudta befizetni a kiszabott adót, annak a vámszedő hitel nyújtott erre, így magán adóssággá tette az adóteher megfizetését. Ennek a magán adósságnak a behajtására is utal a zsarolás kifejezés (Campbell 1986).

Természetes, hogy az újszövetségi szerzőnek nem volt külön szava az önbíráskodásra. De talán ez lenne a legtalálhatóbb jogi minősítés, ha a 2012 óta hatályos Btk. szövege alapján kellene megítélni a magán adósság kényszerrel, vagy fenyegetéssel történő behajtását.

Zákeus története azonban nem bűnös ember története. Hanem a bűneivel szembenéző, azokat megbánó és jóvá tevő ember története. Jézus hívó szava megdöbbenést vált ki a társadalomból. Itt ez a tanító, aki magát Isten fiának, a várt messiásnak hirdeti és ahelyett, hogy a római elnyomás alól szabadítaná meg Izrael népét, inkább egy mindenki által megvetett bűnös embernél akar megszállni. Ezzel pedig közösséget vállal ezzel az emberrel. Megbotránkoztató a korabeli zsidóság egy része számára. Pedig Jézus szándéka nyilvánvalóan nem a botránykeltés volt, hanem sokkal inkább az a lelki változás, ami megindult Zákeusban, aki meghallva Jézus szavát, egyszeriben felismerte az életét behálózó bűnt. A felismerést követte a megbánás, majd az a tett, hogy a megbánt bűnnel okozott károkat helyreállítsa. Így osztotta szét vagyona felét a szegények között és akit zsarolásával megkárosított, annak az elvett érték négyszeresét fizette vissza jóvátételként. Azaz egyszerre igyekezett engesztelést nyerni a társadalomtól a köz javára adott adománnyal és engesztelést szerezni az áldozattól a négyszeres érteken nyújtott jóvátétellel. Zákeus helyreállította Istennel való kapcsolatát a bűnbánattal és a társadalommal, valamint az áldozattal való kapcsolatát is a jóvátétellel.

Zákeus reakciója – a négyszeres jóvátétel – túlmutat az ókori zsidó jogra jellemző kártérítési jellegű büntetőjogi szankción. Ez a magatartás megfeleltethető a modern kor helyreállító (resztoratív) igazságszolgáltatás szellemiségének, ahol a hangsúly nem a külső hatalom által kiszabott büntetésen, hanem az elkövető belső felelősségvállalásán és az áldozatok felé tett aktív jóvátételen van.

Ebből a gondolatból kiinduló, keresztény alapokon nyugvó resztoratív büntetés-végrehajtási program működik számos országban „Platánfa” (Sycamore Tree) elnevezéssel. Magyarországon a bűnök helyreállításának bibliai alakjáról elnevezve Zákéus program néven ismert ez a program. A program lényege szerint igyekeznek az elkövetőkkel megértetni, hogy milyen hatást gyakorolt a cselekményük az áldozatra, annak családjára és a társadalomra. Közben igyekeznek elfogadtatni az elkövetőkkel a személyes felelősségüket és rávenni őket arra, hogy nyújtsanak jóvátételt. A programban önkéntes oktatók, és facilitátorok működnek közre. Hat lépésből álló tematikája ekképpen vázolható:

1. Zákéus története alapján megbeszélik, hogy mit jelent a helyreállító igazságszolgáltatás. Ez a fázis szolgálja arra is, hogy csoport tagjai és a foglalkozás vezetője megismerjék egymást.
2. Felelősségvállalás. Megbeszélik a bűncselekményeknek az áldozatokra, az elkövetőkre és a közösségre gyakorolt hatását. Ezt a hullám hatásaival illusztrálják, ami azt jelenti, hogy az elkövetővel igyekeznek megértetni azt, hogy cselekményének hatási milyen messzire nyúlnak. Éppen úgy, mint a vízbe ejtett tárgy hullámai sem csak a közvetlen közelben fodrozzák a víztükröt.
3. A bűnvallás, és bűnbánat, ami lényegében a sajnálat szóban és tettekben történő kifejezése. Ehhez tartozik az áldozatok történeteinek meghallgatása.
4. Megbékélés. Beszélgetnek a vallomásról, a megbocsátásról és a megbékélésről. Megvitatják, hogy ez milyen előnyökkel jár az elkövetőkre, az áldozatokra és a közösségre nézve.

5. Annak megtervezése, hogy a bűn felismerését és elismerését követően milyen lépésekre van szükség. Tervet készítenek a megbánásra, bocsánatkérésre és a helyreállításra.

6. Szimbolikus helyreállítás, amelyben a bocsánatkérés kifejeződhet egy levél, vers, vagy bármely egyéb műalkotás elkészítésével és átadásával, melynek elfogadása szimbolizálja a bocsánatkérés elfogadását. Ehhez a ponthoz kapcsolódhat maga a kárpótlás is (Barabás et al. 2010).

A hazai Zákéus programban az elkövetők tényleges módon nem találkoznak az áldozatokkal és a jelképes jóvátétel is közvetítőkön keresztül jut el rendeltetési helyére. Ez a megoldás bizonytalanságot eredményez az elkövetőkben, hiszen nem minden esetben kap visszajelzést arról, hogy az áldozat miként reagált, elfogadta-e a bocsánatkérést, vagy sem.

Noha a „platánfa program” keresztény elvek mentén kíván hatást kifejteni, nyitva áll mindenki előtt, keresztény hívők és nem hívők, vagy éppenséggel más vallásúak előtt egyaránt. Az elnevezést illetően személyes meggyőződése, hogy a Magyarországon alkalmazott Zákéus név sokkal kifejezőbb mint a Platánfa. Ez utóbbi valójában személytelen, a történetben csupán eszköz jellegű szereppel bír. Ezzel szemben a Zákéus elnevezés személyesebbé teszi a programot. Zákéus személyes történetén keresztül egyszerre utal a bűnökre, amelyek a fogvatartottakat börtönbe juttatta, a számkivetettségre, amivel szembenézni kényszerülnek, és ugyanígy utal Jézus hívó szavára, amely a szabadulás utáni életben kiutat jelent mindezekből.

Felhasznált irodalom

- BANG, PETER FIBIGER (2008): *The Roman bazaar: A comparative study of trade and markets in a tributary empire*. Cambridge University Press, Cambridge
- BARABÁS A. TÜNDE, FELLEGI BORBÁLA, WINDT SZANDRA (2010): *Konfliktuskezelés elítéltekkel. P-T Műhely az Országos Kriminológiai Intézet megbízásából*, Budapest
- BARANYAI ZSOLT (1978): *Csáth Géza: Anyagyilkosság - novellaelemzés*
JATE Bölcsészettudományi Kar, Szeged
- CAMPBELL, CHRIST ALAN D. (1986): *Monetary system, taxation, and publicans in the time*. *The Accounting Historical Journal*. 13(2): 131-135.
- CZENE-POLGÁR VIKTÓRIA (2021): *Vetni vagy aratni....?* Szent Márton élete és kora. In: *Czene-Polgár Viktória – Szabó Andrea – Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes (szerk.): A „fináncztudomány” művelői Szent Mátétól Berg Ottóig*. Kronosz Kiadó, Pécs
- CSEPELI GYÖRGY (2012): *A bűn ontológiája*. In: *Prazsák Gergő (szerk.): Szülőgyilkosságok Magyarországon az ezredfordulón*. Apeiron Kiadó, Budapest
- KÁROLI GÁSPÁR (fordító): *Szent Biblia*. Magyar Bibliatársulat, 2011, Budapest
- PARSONS, C. MIKEAL (2006): *Body and Character in Luke and Acts. The Subversion of Physiognomy in Early Christianity*. Grand Rapids: Baker Academic Print

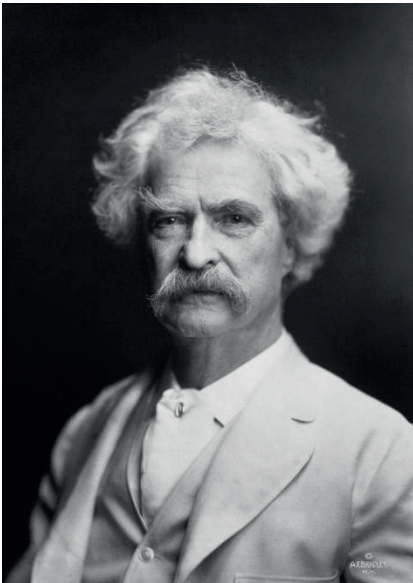
SOLEVÁG, ANNA REBECCA (2020). Zacchaeus in the Gospel of Luke: Comic figure, sinner, and included "other." *Journal of Literary & Cultural Disability Studies*, 14(2): 225–240. <https://doi.org/10.3828/jlcds.2020.12>

URL8: <https://ado.hu/ado/jezus-utolso-utja-nazaret-jeriko-jeruzsalem-3-4-resz/>)

Bélai Gábor

Mark Twain: Élet a Mississippin

Kulcsszavak: daktiloszkópia, ujjnyomat-azonosítás, önbíráskodás, igazságszolgáltatási tévedés, utazó bűnözés, realizmus

Mark Twain (1835–1910) 1883-ban megjelent *Élet a Mississippin* (Life on the Mississippi) című műve az amerikai irodalom egyik legsajátosabb, műfajilag nehezen besorolható alkotása. A könyv egyszerre önéletrajzi visszaemlékezés, útirajz, társadalomrajz, humoros elbeszélés és részben korai bűnügyi regény.

Mark Twain (URL9)

E sokrétűség teszi lehetővé, hogy a művet ne pusztán irodalomtörténeti szempontból, hanem kriminalisztikai és tudománytörténeti nézőpontból is vizsgálhassuk. A Mississippi folyó, amely Twain fiatalkori tapasztalatainak meghatározó tere volt, a műben egyszerre jelenik meg konkrét földrajzi valósággént, emlékezeti térként és szimbolikus jelentéshordozóként (Twain, 1883/é. n., Rasmussen 2022).

A mű különös jelentőségét az is adja, hogy egyes fejezeteiben olyan kriminalisztikai gondolatok jelennek meg, amelyek jóval megelőzték intézményes alkalmazásukat. A közfelfogás rendszerint a Puddingfejű

Wilson (1894) című regényt tekinti az első olyan Twain-műnek, amelyben az ujjnyomat-azonosítás központi szerepet kap; ugyanakkor az *Élet a Mississippin* egyik epizódja már 1883-ban részletesen beszél az ujjnyomat egyediségéről, állandóságáról és azonosításra való alkalmasságáról (Jakabné Kernász – Szabó-Nagy 2025). Ebből következően a mű nemcsak irodalmi, hanem krimináltörténeti dokumentumként is figyelmet érdemel.

A mű keletkezés-története szintén magyarázza sajátos szerkezetét. Az első részek alapját az *Atlantic Monthly* folyóiratban 1875-ben közölt *Old Times on the Mississippi* című sorozat alkotta, amely Twain hajóskormányos-éveit idézte fel. A könyv végső változata csak 1882–1883-ban formálódott ki, amikor az író ismét bejárta a folyót, és közvetlenül szembesült azzal, miként alakította át a polgárháború, a vasút térhódítása és a modernizáció a Mississippi menti világot (Howe 2025). A kétféle keletkezési réteg a könyv poétikájában is nyomot hagy: az első rész zártabb, önéletrajziasabb és stílusánál egyszerűbb, míg a második rész mozaikosabb, esszéisztikusabb és inkább dokumentarista jellegű.

Irodalomtörténeti szempontból az *Élet a Mississippin* az amerikai romantikából realizmusba való átmenet egyik kulcsfontosságú írása. Twain a gyermekkori és ifjúkori emlékegyes felidézése során még érzékelteti a folyami élet romantikáját, ugyanakkor ezt a nézőpontot rendre felülírja a szakmai tudás, a társadalmi tapasztalat és az irónia. A könyv egyik legismertebb gondolata szerint a laikus szem számára lenyűgöző folyó a kormányos számára jelrendszerre, olvasható felületté válik; a szépség helyét a veszélyek, mélységek és áramlatok szakmai értelmezése foglalja el (Twain, 1883/é. n.; Rasmussen 2022).

A folyó tehát nem pusztán helyszín, hanem a tudás, az emlékezet és a történeti változás szimbóluma is. Twain számára a Mississippi egyszerre az ifjúság tere és az elveszett világ metaforája. Az 1882-es visszatérés során a

folyó már nem ugyanolyan: a gőzhajózás hanyatlóban van, a folyó menti közösségek megváltoztak, a hajdani hajóstársak eltűntek vagy megöregedtek. A nosztalgia azonban soha nem tiszta nosztalgia: Twain humorral és kritikával ellenpontozza az emlékezést. E kettős megközelítés teszi a művet a modern emlékezésirodalom egyik korai, jelentős példájává.

Kriminalisztikai szempontból a könyv legizgalmasabb része az a történet, amely az „Egy ujjlenyomat és következményei” című fejezetben szerepel. A narratív keret szerint az elbeszélő Münchenben él, ahol megismerkedik Karl Ritterrel, a halottasház őrével. Ritter halálos ágyán feltárja előtte élete tragédiáját: évtizedekkel korábban, a polgárháború idején Arkansasban rablógyilkosok meggyilkolták feleségét és gyermekét saját otthonukban, a helyszínen pedig egy véres hüvelykujjnyom maradt hátra. Ritter egy korábban megismert francia börtönőrtől tanulta meg, hogy a hüvelykujjbegy vonalrajzolata minden embernél egyedi és maradandó, ezért bosszúja és nyomozása során erre a felismerésre épített. Jövendőmondónak álcázva magát beépült a gyanúsított katonai egységbe (a C századba), és vörös tintával gyűjtötte a katonák ujjnyomatait, majd ezeket hasonlította össze a véres nyommal (Twain 1883/é. n.).

A történet jelentősége annak kettősségében áll. Egyfelől világosan megfogalmazza a daktiloszkópia alapelvét: az ujjbegy mintázata állandó, egyedi és azonosításra alkalmas. Másfelől Twain nem idealizálja a technikai bizonyítékot, hanem rámutat az emberi értelmezés törekenységére is. Ritter ugyan felismeri a valódi tettet és annak bűntársát, ám a bosszú sötét pillanatában tévedésből olyan embert öl meg, aki valójában nem volt közvetlen gyilkos, sőt részben menteni próbálta a családját. Ezzel a történet a modern bűnügyi eljárások egyik alapkérdését előlegezi meg: önmagában a

technikai bizonyíték sem zárja ki az igazságszolgáltatási tévedést, ha az emberi cselekvést indulat, előítélet vagy téves értelmezés vezérli.

Ebben az összefüggésben különösen tanulságos összevetni az *Élet a Mississippin* epizódját a későbbi Puddingfejű Wilsonnal. Az utóbbi regényben David Wilson ügyvéd gyermekkori ujjnyomatok segítségével leplezi le a gyilkost és tárja fel a csecsemőcsere titkát. A tárgyalótermi jelenetben Wilson hangsúlyozza, hogy minden ember magán visel egy megismételhetetlen „élettani autogramot”, amely nem hamisítható és nem rejthető el (Twain 1894/2011). A Puddingfejű Wilsonban az ujjnyomat a racionális igazságszolgáltatás eszköze, amely végül helyreállítja az igazságot; az *Élet a Mississippin* megfelelő epizódjában viszont ugyanennek a felismerésnek sötétebb, tragikusabb és morálisan bizonytalanabb változatát látjuk. A két művet párhuzamosan olvasva látható, hogy Twain számára a modern tudomány egyszerre ígért megismerési bizonyosságot és vetett fel új etikai problémákat.

A daktiloszkópia tudománytörténeti jelentősége tovább erősíti Twain előrelátását. Bár az ujjnyomatok egyediségére már az ókorban is felfigyeltek, a modern bűnügyi nyilvántartásban és azonosításban az eljárás csak a 19. század végén és a 20. század elején terjedt el széles körben. Nagy-Britanniában Sir Edward Richard Henry rendszerének intézményes bevezetése 1901-hez, Magyarországon Pekáry Ferenc munkássága nyomán 1904-hez köthető (Watts 2023, Petrétei 2023). Twain tehát olyan elvet vitt be az irodalomba, amelynek rendőrségi gyakorlata még kialakulóban volt. A szerző tudományos nyitottsága más műveiben is megfigyelhető, de az ujjnyomat-azonosítás ilyen világos irodalmi megfogalmazása különösen figyelemreméltó (Jakabné Kernász – Szabó-Nagy 2025).

A mű nemcsak krimináltechnikai, hanem kriminológiai kérdéseket is felvet. Bár az *Élet a Mississippin* említett epizódja elsősorban a bosszú és az

azonosítás kérdését járja körül, a Twain-életmű egészében visszatérően jelenik meg a bűn társadalmi beágyazottságának problémája. A Puddingfejű Wilson példája alapján különösen hangsúlyossá válik a környezet és a szocializáció szerepe: a felcserélt gyermekek sorsa azt példázza, hogy a társadalmi helyzet, neveltetés és címkézés mélyebben formálja az embert, mint a „vér” vagy a származás. Ez a kérdés áttételesen az *Élet a Mississippiben* is jelen van, hiszen Ritter története azt mutatja, hogy a törvényes igazságszolgáltatás hiánya, a háborús közeg és az erőszak a határvidékeken miként alakítja át az egyént bosszúállóvá.

Az igazságszolgáltatási tévedés motívuma ezért különösen fontos. Ritter nyomozása logikus és módszeres, ugyanakkor a személyes érintettség végül torzítja az ítélőképességét. Twain itt mintha azt sugallná, hogy a tudományos eljárás csak akkor lehet igazságos, ha intézményes keretek, kritikai kontroll és erkölcsi önfegyelem kíséri. A pusztá felismerés, hogy az ujjnyomat alapján azonosítani lehet valakit, még nem elegendő a valódi igazság megállapításához. A modern kriminalisztika ezzel összhangban hangsúlyozza, hogy a nyomok értelmezése mindig kontextushoz kötött, és csak más bizonyítékokkal együtt nyer teljes bizonyító erőt.

Irodalmi-poétikai szempontból a történet azért is figyelemre méltó, mert Twain a technikai részleteket nem száraz ismeretterjesztésként közli, hanem feszültséggel telített elbeszélői szerkezetbe építi. Az olvasó egyszerre kap magyarázatot a módszer működéséről és kerül bele egy erkölcsi dilemmákkal terhelt bosszútörténetbe. Ez az eljárás előrevetíti a detektívtörténet későbbi fejlődését, amelyben a bizonyítékok tudományos kezelése és a bűn lélektani elemzése szorosan összekapcsolódik. Twain tehát nem egyszerűen „megemlíti” az ujjnyomatot, hanem irodalmilag termékeny jelentéshordozóvá teszi.

A mű stílusára jellemző humor és irónia a kriminalisztikai epizódokban is jelen van, még ha ezek sötétebb hangvételűek is. Twain elbeszélői technikájának lényege, hogy a legkomorabb tárgyakat is képes anekdotikus, olykor groteszk keretbe ágyazni. Ez a kettősség az egész könyvet áthatja. A hajózási szakma részleteinek precíz ismertetése mellett állandóan jelen van az önirónia, a túlzás, a helyzetkomikum és a nyelvi játék. Éppen ezért az *Élet a Mississippin* nem pusztán memoár vagy dokumentumregény, hanem tudatosan komponált irodalmi szöveg, amelyben az ismeretközlés és az esztétikai hatás szervesen összefonódik (Howe 2025).

Az önéletrajzi dimenzió szintén alapvető. Twain az első részben ifjú önmagát olyan tanulóként mutatja meg, aki fokozatosan sajátítja el a Mississippin „olvasásának” tudományát. A folyó felszínén megjelenő jelek értelmezése a tanulás allegóriájává válik. A hajósképzés során elsajátított érzékenység egyúttal az írói mesterség metaforája is: ahogyan a kormányos a rejtett zátonyokat, sodrásokat és veszélyeket olvassa, úgy az író a társadalmi és emberi valóság finom jeleit. Ebből a szempontból a daktiloszkópiai epizód sem idegen betét, hanem a „nyomolvasás” nagyobb tematikus rendszerének része. A folyó nyomainak, az emberi múlt nyomainak és az ujjnyomnak mint testfelületi nyomnak az összekapcsolása a mű mélyebb szerkezeti egységét mutatja (Grant 1987).

A könyv kulturális jelentősége abban is rejlik, ahogyan a polgárháború utáni Amerika identitásválságát dokumentálja. Twain a déli kultúra romantikus önképét többször ironikusan kezeli, s különösen élesen bírálja azt a hatást, amelyet Sir Walter Scott lovagias-romantikus világa gyakorolt a déli társadalmi képzeletre (Rasmussen 2022). E kritika rokonságban áll a Puddingfejű Wilson társadalmi érzékenységével is, amely a rabszolgaság örökségét, a faji kategóriák abszurditását és a címkézés társadalmi erőszakát állítja középpontba. A két mű eltérő formában, de azonos erkölcsi

érzékenységgel mutat rá arra, hogy a társadalmi rend gyakran elfedi saját igazságtalanságait (Twain 1894).

A magyar recepció szempontjából is figyelemreméltó, hogy az *Élet a Mississippin* magyar fordításban hozzáférhető, és a mű egyes epizódjai kriminalisztikai szövegyűjteményekben is megállják helyüket. Ez nem véletlen: a történet kézzelfogható módon demonstrálja, miként kapcsolódhat össze irodalom és jogtörténet, elbeszélés és bizonyításelmélet. Kiemelkedő, hogy Twain műve afféle korai „reklámja” volt a később széles körben elfogadott szakértői bizonyításnak, különösen az ujjnyomat-vizsgálatnak (Jakabné Kernász – Szabó-Nagy 2025).

Az *Élet a Mississippin* jóval több, mint emlékirat a Mississippin gőzhajós világról. A mű egyszerre fontos irodalomtörténeti dokumentum, a realizmus kialakulásának tanújele, önéletrajzi és kulturális önértelmezés, turisztikai értelemben vett útirajz (Mátyás et al. 2020), valamint korai kriminalisztikai szöveg. A benne szereplő ujjnyomat-történet tudománytörténeti szempontból megelőlegezi a daktiloszkópia modern alkalmazását, miközben morális értelemben arra figyelmeztet, hogy a technikai tudás önmagában nem garancia az igazságra. Ha a Puddingfejű Wilson a tárgyalótermi bizonyítás és a tudományos racionalitás diadalát mutatja meg, akkor az *Élet a Mississippin* ugyanennek a felismerésnek sötétebb előtörténete: egy olyan világé, ahol a nyom már olvasható, de az igazság még nem intézményesült. Éppen ez a kettősség adja a mű maradandó jelentőségét.

————— o —————

„Eljárásom igen egyszerű volt: nem kellett hozzá más, csak egy darab fehér papír meg egy kis piros tinta. A tintával befestettem páciensem

hüvelykujját, a papírra nyomtam, éjszakára elvittem, hogy tanulmányozzam, s annak alapján jósoljak neki másnap. Hogy miért csináltam ezt a sületlenséget? Nagyon egyszerű ez is: még fiatal koromban ismertem egy öreg franciát, aki harminc évet szolgált fogházőrként; s ő mondta nekem, hogy egyetlen dolog van az emberen, ami nem változik holta napjáig, nevezetesen: a hüvelykujj begyének vonalkái; azt is hozzátette, hogy nincs két ember a világon, akinek hüvelykjén egyformák lennének ezek a rajzolatok. Napjainkban lefényképezik az új bűnözőket, képüket a Bűnügyi Nyilvántartóba helyezik el, esetleges későbbi azonosítás céljából; ez a francia azonban a maga idején lenyomatot vett minden új bűnöző hüvelykujjáról, s ezt tette el az azonosítás végett. Azt mondogatta mindig: a fénykép nem sokat ér; álruhák, maszkok használhatatlanná tehetik. «Az egyetlen biztos dolog a hüvelykujj - mondta -, azt nem lehet elváltoztatni.» S elméletét mindannyiszor be is bizonyította barátain, ismerősein; kísérletei kivétel nélkül sikerültek.

Folytattam hát a jövendőmondást, éjszakánként pedig bezárkóztam szobámba, s ott tanulmányoztam a napközben gyűjtött ujjlenyomatokat nagyítóval. Képzelteti lázas izgalمامat, azt a mohóságot, ahogy minden egyes kis piros spirális-halmazt egybevettem azzal az okmánnyal, mely az ismeretlen gyilkos véres hüvelykujjának lenyomatát viselte; az a vér – számomra legalábbis – a legdrágább volt, amit valaha ontottak a világon! S hányszor, de hányszor keltem fel munkám mellől azzal a kiábrándult megjegyzéssel: «Soha, soha nem fog végre összeválni!»

Végül mégis meglett munkám gyümölcse. A C század negyvenharmadik emberének ujjlenyomatát vizsgáltam meg: és ő volt az - egy bizonyos Fritz Adler közkatona! Egy órával azelőtt még csak nem is sejtettem a gyilkos nevét, hangját, alakját, arcát, nemzetiségét; és most már tudtam

mindezt! Mert biztos lehettem a dolgomban; annak a franciának a kísérletei újra meg újra olyan meggyőző módon igazolódtak.” (Twain 1883/é. n. 135.)

Irodalomjegyzék

- GRANT, E. WILLIAM (1987): Masters of American Realism – Hayes Historical Journal Hayes Presidential Library & Museums (<https://www.rbhayes.org/research/hayes-historical-journal-masters-of-american-realism/>)
- HOWE, LAWRENCE (2025): Life on the Mississippi information page now available. Center for Mark Twain Studies (<https://marktwainstudies.com/the-study/life-on-the-mississippi-information-page-now-available/>)
- JAKABNÉ KERNÁCS MARIANN – SZABÓ-NAGY ZSUZSANNA (2025): Mark Twain, a világirodalom első ujjnyomatszaktörője *Ügyészek Lapja* 2025/1. (<https://ugyeszeklapja.hu/?p=4975>)
- MÁTYÁS SZABOLCS – NÉMETH JÓZSEF – RITECZ GYÖRGY (2020): A turizmusbiztonság társadalmi és gazdasági összefüggéseinek statisztikai vizsgálata. *Területi Statisztika* 60(5): 567-580.
- PETRÉTEI DÁVID (2023): Elsők a daktiloszkópiában. *Rendőrségi tanulmányok*, (4): 4-21. (<https://doi.org/10.53304/RT.2023.4.01>)
- RASMUSSEN, R. KENT: (2022). Life on the Mississippi by Mark Twain. EBSCO Research Starters (<https://www.ebsco.com/research-starters/literature-and-writing/life-mississippi-mark-twain>)

TWAIN, MARK (1883/é. n.): Élet a Mississippin. Fordította: Benedek Marcell és Tandori Dezső Magyar Elektronikus Könyvtár (<https://mek.oszk.hu/02400/02430/html/index.htm>)

TWAIN, MARK (1894): Puddingfejű Wilson. Holnap Kiadó (2011)

WATTS, PAUL (2023): Finger printing the early days (<https://www.hertspastpolicing.org.uk/content/police-history/scientific-services/finger-printing-the-early-days>)

URL9:

https://hu.wikipedia.org/wiki/Mark_Twain#/media/F%C3%A1jl:Mark_Twain_by_AF_Bradley.jpg

Rucska András

Agatha Christie: Gyilkosság az Orient expresszen

Kulcsszavak: emberölés, vérelemzés, daktiloszkópia, krimináltechnika

Agatha Christie-t, a krimi műfaj királynőjeként tartják számon, 1890. szeptember 15-én született a dél-angliai Torquay kisvárosban, egy jómódú család második lányaként. Apja, Frederick Alvah Miller amerikai tőzsdeügynök volt, aki New Yorkból emigrált, anyja, Clara Boehmer pedig ír származású angol hölgy.

Agatha Christie (URL10)

Agatha olvasta Edgar Allan Poe történeteit, valamint Wilkie Collins írásait és Sir Arthur Conan Doyle Sherlock Holmes-regényeit is megismerte egészen fiatalon. Ezt követően saját történeteket keltett életre Mary Westmacott álnéven. Az I. világháború kitörésekor önkéntes ápolónőként szolgált Torquay-ben, majd London Euston kórházában toxikológus segédjeként, ahol elsajátította a mérgekkel (cianid, stricnin, thallium) kapcsolatos ismereteit, ami későbbi regényeiben kulcsfontosságú bizonyítékként és gyilkos fegyverként jelenik meg, mindig precíz adagolással és tünetleírással (Morgan 2020).

Első regénye, *A titokzatos stylesi eset* (The Mysterious Affair at Styles) 1920-ban látott napvilágot, bemutatva a híres belga detektívet, Hercule Poirot-t, akinek „kis szürke agysejtjei” a pszichológia és logika fegyverét alkalmazzák. Több, mint hatvan detektívregény mellett számos novelláskötet és színdarabot írt. 1976. január 12-én halt meg Wallingfordban. Irodalmi Nobel-díjra jelölték, könyvei milliárdos példányszámban keltek el, ma is a legsikeresebb női szerző.

A *Gyilkosság az Orient Expresszen* (Murder on the Orient Express) 1934-ben jelent meg a *Dodd, Mead & Company* (USA) és a *Collins* (Anglia) kiadásában. A regény ihletője a Lindbergh bébi ügy volt: 1932-ben Charles Lindbergh kisgyermekének elrablása és az elkövető, Bruno Hauptmann kivégzése rávilágított a bosszú motívumának komplexitására. Ezt a témát dolgozta fel Agatha Christie is: az Orient expressz gyilkosságában Ratchett (valódi nevén Cassetti) Daisy Armstrong elrablójaként jelenik meg, akinek bűne nemcsak a gyermek halálát, hanem Sonia, az anya halálát és Linda Arden operaénekesnő családjának széthullását is okozta.

A mű a zárt tér rejtély („locked room mystery”) csúcsa: hóviharban megállt Orient Expressz, egyetlen áldozattal, tizenkét gyanúsítottal – tökéletes krimifantázia, ahol a kollektív igazságszolgáltatás morális dilemmát vet fel a törvényekkel szemben (Fass 1997).

Sokak szerint ez volt az első olyan mű, amely a biztonság, viktimáció és a turizmus relációjában készült. A két terület mezsgyéjének elemzése azóta széles körben elterjedt és fontos kutatási területté vált (Ernszt et al. 2018, Kaszás-Keller 2022).

A regény számos adaptációt kapott. Legjelentősebb Sidney Lumet 1974-es Oscar díjas filmje színvonalas szereplőgárdával, mint Sean Connery-vel, Ingrid Bergmannal és Albert Finney-vel Poirot szerepében.

A *Gyilkosság az Orient Expresszen* három fő részre oszlik, amelyeket könnyen el is határolhatunk egymástól: 1. tények, 2. vallomások, 3. Poirot gondolkodik. A cselekmény 1934 telén játszódik, a luxusvonat Aleppótól Calais-ig tartó útján, hóviharban rekedve a jugoszláv hegyekben. Hercule Poirot, a belga detektív éppen Isztambul felé tart, amikor a sors összehozza Samuel Edward Ratchett-tel, a gazdag amerikai üzletemberrel, aki gyilkosságtól tartva védelmet kér tőle – Poirot elutasítja, mert „rossz embernek” érzi. A regény kiválóan lett felépítve: a helyszíni vizsgálat után kihallgatások, majd logikai következtetések vezetnek a kollektív bosszú katarziséhoz, ami a jog és erkölcs határait feszegeti.

1. Tények

Poirot a Taurus Expresszen utazik Aleppóból Isztambulba, ahol találkozik Mary Debenham angol tanárnővel és ezredes Arbuthnot-tal, akik közt erős szexuális feszültség sejlik fel. A Tokatlian szállóban Ratchett megmutatja halálos fenyegető leveleit, de a nyomozó visszautasítja a védelmét. Poirot a legendás Orient Expresszen elfoglalja kabinját, majd lepihen. Éjszaka 0:30 után nyögést hall a szomszédos kabinból, de visszaalszik, miután az órájára néz (pontosan 0:37 perckor). Reggel megáll a vonat Vinkovci közelében – a sínek nagymennyiségű hóval vannak borítva. Ratchett halott: mellkasát tizenkét késszúrás borítja, a kabint belülről reteszelték be, az ablak zárva volt. Dr. Konsztantinosz orvossal megvizsgálják, az emberlés egyértelmű, az elkövető nem hagyott azonosításra alkalmas nyomot maga után. Ezt követően tizenkét vallomással folytatódik a történet.

2. Vallomások

Poirot mindenkit kihallgat az étkezőkocsiban felállított „irodában”, az alábbi sorrendben:

1. hálókocsi-kalauz – Pierre Michel, a Nemzetközi Hálókocsi Társaság kalauza, a vonat kocsijáért felelős alkalmazott, Suzanne apja;
2. titkár – Hector MacQueen, Ratchett/Cassetti amerikai titkára, aki valójában Armstrongék iránt lojális;
3. inas – Edward Henry Masterman, Ratchett angol inasa, korábban Armstrong ezredesnél szolgált;
4. amerikai hölgy – Mrs. Caroline Martha Hubbard, valójában Linda Arden, az Armstrongné édesanyja;
5. svéd hölgy – Greta Ohlsson, svéd missziós ápolónő, Daisy Armstrong volt dajkája;
6. orosz hercegné – Natalja Dragomirova hercegné, Sonia Armstrong keresztanyja és Linda Arden barátnője;
7. Andrényi gróf és grófné – Rudolf Andrényi gróf, magyar diplomata, és Elena Maria Andrényi grófné, aki valójában Helena Goldenberg, Sonia Armstrong húga;
8. Arbuthnot ezredes, brit tiszt, Armstrong ezredes közeli barátja;
9. Hardman úr – Cyrus Bethman Hardman, valójában New York-i magánnyomozó, a francia szobalány, Susanne szerelmese;
10. Az olasz – Antonio Foscarelli, olasz származású, Amerikában letelepedett autógyáros, Armstrongék sofőrje volt;
11. Debenham kisasszony – Mary Hermione Debenham, angol nevelőnő, Armstrongék volt nevelőnője;
12. Német komorna – Hildegard Schmidt, Dragomirov hercegné komornája, korábban Armstrongéknál szakács.

3. Poirot gondolkodik

Poirot elemzi a bizonyítékokat: Tizenkét különböző késszúrás, eltérő erővel szúrva, törölt felületek, többféle gyufa nyomai, óra manipulálva, levelek az

Armstrong-ügyről. Poirot végül a gondaltmenete és a bizonyítékok alapján felfedi az igazságot: a szereplők Ratchett/Cassetti ellen bosszút álltak Daisy Armstrongért. Kollektív gyilkosság, ahol mindenki egyet szűrt, igazságot szolgáltattak.

A *Gyilkosság az Orient Expresszen* 1934-es cselekménye tökéletesen tükrözi a korabeli kriminalisztika lehetőségeit, ahol a tudományos módszerek még kezdetlegesek, de a logika és megfigyelés dominál. Poirot helyszíni szemléje a hóviharral elzárt vagonban Locard elvét testesíti meg: „Minden érintkezés nyomot hagy” – a tettesek gondosan törölték a felületeket, mégis apró hibák (gomb, szálak, óra) buktatják le őket. A kor bizonyításra alkalmas lehetőségei – ujjnyom, vérvizsgálat, halálidő becslés – korlátozottak, de szakszerűek voltak már abban az időben is, főleg európai rendőrségeken. Mi is történt a regényben és milyen lehetőségek álltak rendelkezésre, illetve mi segítette volna még a nyomozást?

A helyszín biztosítása: Poirot és Dr. Konsztantinosz azonnal lezárja a kabint, megakadályozva a további szennyeződést. A hó érintetlenségének látványa kizárja a külső behatolást, vagy a vonatból távozás lehetőségét, a retesz belső zártsága bizonyított. 1930-as évekbeli protokoll szerint fényképezőgéppel már lenne lehetőség rögzíteni a helyszínt, a testet minden szögből, a sérüléseket mércével méretezve, vagyis vizuális módszerekkel is dokumentálható lehetne a „szemle”.

Ujjnyomat-vizsgálat: A kor eszközei hatékonyak. 1901 óta a Scotland Yardon a Galton-Henry féle ujjnyom azonosítási lehetőség adott. Poirot porszórása láthatóvá tenné az ujjnyom töredékeket a felületen, de törölték azokat, így egy egy sem rajzolódik ki. Az ujjnyomok eltávolításából is lehet következtetéseket levonni.

Vérfolt-analízis: A kriminalisztika tudományos alapokra helyezésekor a vér, mint anyagmaradvány vizsgálata is fejlődésnek indult. Ludwig Karl Teichmann 1853-ban fejlesztette ki a róla elnevezett tesztet, amely az anyagmaradvány vérként azonosítását teszi lehetővé. Továbbá a vérfoltok, cseppek, freccsenések alaki jellemzőiből is vonhatunk le fontos következtetéseket (Petrétei 2017).

A halál idejének meghatározása: Dr. Konsztantinosz a holttest hőmérsékletét, a sebek állapotát és a gyomortartalom emésztési fokát vizsgálja az áldozat halálának pontos időpontjának kiderítése érdekében.

Egyéb eszközök: A kés élprofiljának vizsgálata, illetve Poirot logikája pótolja a technika hiányát. A kornak vannak határai, látens nyomok előhívására kevés módszer alkalmazható, nincs DNS alapján történő azonosítás, de a bizonyítékok láncolata szilárd.

A *Gyilkosság az Orient Expresszen* 1934-es kriminalisztika szempontból történő feldolgozása hiteles, a mai technológia segítségével viszont egyéb tárgyi bizonyítékok is rendelkezésre állnának. A korlátozott eszközök ellenére Poirot logikája győzött, ám modern módszerekkel a bizonyítékok megkérdőjelezhetetlenek lennének. Nézzük, hogyan változtatnák meg az eljárást:

A látens nyomok a Poirot rendelkezésére álló eszközök és anyagok segítségével nem váltak láthatóvá, így hiába próbálkozott különböző módszerekkel például ujjnyomot és egyéb anyagmaradványt láthatóvá tenni, nem járt sikerrel. A *forenscope* egy modern, érintésmentes krimináltechnikai vizsgálólámpa-kamera rendszer, amely különféle szabad szemmel nem látható nyomokat tesz láthatóvá speciális fényekkel és szűrőkkel anélkül, hogy közvetlenül hozzáérne a nyomhoz. A regényhez hasonló bűncselekmények helyszínén számos nyom, anyagmaradvány keletkezik, amit a mai modern eszközökkel fel lehet kutatni. Valószínűleg használható

ujjnyom töredék is maradt a takarítást követően, ami a mai ujjlenyomat-technológia és az AFIS (Automated Fingerprint Identification System) rendszer segítségével azonosíthatná azt, aki a helyszín bármely felületéhez hozzáért. Köztudott, hogy az ujjnyom-ujjnyomat alapú személyazonosítás (1900-1910) a kriminalisztika első mérföldköve, ám a digitális AFIS forradalmasította a gyorsítást” (Fenyvesi 2014).

DNS: A humán anyagmaradványok felkutatása és rögzítése a szemle során, majd ezek vizsgálata személyazonosítás céljából elkerülhetetlen egy ilyen bűncselekmény során, mert minden ember egyedi értékeket hordoz és a mai modern DNS tipizáló eszközök segítségével mindenki azonosítható lett volna, aki a bűncselekmény helyszínén tartózkodott, vagy az elkövetés eszközével érintkezett.

További modern eszközök

3D rekonstrukció: A teljes helyszínt érdemes lenne háromdimenziós képrögzítési eljárással rögzíteni, mert az eredeti, talált állapot utólagos megvizsgálása számos esetben a későbbiekben tudta igazolni, valamint bizonyítani az elkövetés módszerét, vagy közvetetten az elkövető kilétét. A hagyományos fényképfelvételek még akkor sem képesek olyan átlátható helyszínt bemutatni, ha a kriminalisztikai szabályokat betartva készíti a bűnügyi technikus a felvételeket. Viszont olyan személyek számára, akik az ügyvel kapcsolatba kerülnek, döntést hoznak benne – de nem tartózkodtak a helyszínen – kiemelten fontos az, hogy el tudjanak igazodni a térben. A bizonyítás érdekében utólag méréseket, jelzéseket lehet rögzíteni a háromdimenziós modellben, ami az igazságügyi szakértők munkáját is nagyban tudja segíteni.

VR szemüveg: A fotogrammetriai fényképfelvételi módszerrel rögzített képekből szoftver segítségével rövid idő alatt háromdimenziós modellt

lehet létrehozni, amely könnyen importálható virtuális valóság szemüvegekbe. Ezáltal minden személy, aki az ügyben érintett, bejárhatja a helyszínt, megtekintheti a releváns elváltozásokat. A szemüveg 360 fokos látási szöveget biztosít, emellett a háromdimenziós tér azt az érzést kelti, mintha a helyszínen tartózkodnánk. Erre a lehetőségre a mű megírásának időpontjában nagy valószínűséggel senki sem gondolt, elképzelhetetlennek tűnt akkoriban ilyen módon reprodukálni a szemlebizottság által talált állapotokat.

A mű központi kriminológiai dilemmája a formális igazságszolgáltatás kudarca után fellépő kollektív önbíráskodás (vigilantizmus) érvényesülése. A tizenkét elkövető egyfajta szimbolikus esküdszékként jár el, megosztva a fizikai és erkölcsi felelősséget, miközben a tettüket egy korábbi, büntetlenül maradt súlyos bűncselekmény traumatikus hatása motiválja. A nyomozás rávilágít a viktimológia jelentőségére, hiszen a gyilkosság áldozata maga is egy brutális bűnelkövető, ami elmosza a határokat a tettes és az áldozat szerepe között. Poirot végül a jogi igazság helyett a morális igazságosságot választja, elismerve, hogy bizonyos rendkívüli helyzetekben a törvény betűje képtelen orvosolni a társadalmi igazságtalanságot. Ez a lezárás a mai napig alapvető jogfilozófiai kérdéseket vet fel a büntetés céljáról és a magánbosszú társadalmi elfogadhatóságáról.

Az alábbiakban idézett monológ egyszerre mutatja be a bosszú igazságérzetét és annak morális nehézségeit, miközben összesűríti a Daisy-ügy traumáját és a közösségi felelősség kérdését. Az idézet jelentősége abban is áll, hogy a „tizenkét kérdőfés” motívumán keresztül láttatja a kollektív ítélet-végrehajtást, amelyben a szereplők mind erkölcsi bíróként lépnek fel. Poirot visszafogott jelenléte és a döntés átadása Boucnak és a

doktornak rávilágít arra, hogyan tolódik át a hangsúly a bűnügyi rejtélyről az igazság, a törvény és a lelkiismeret közötti feszültségre.

———— o ————

„Mi a szándéka velünk? Ki kell derülnie mindennek? Nem varrhatná az egészet az én nyakamba, egyedül az enyémbé? Szívesen beledöftem volna tizenkétszer is. Nemcsak a lányom halálát okozta,

meg az unokámét, meg a másikat, aki boldogan élhetne különben, hanem sokkal többekét. Sok gyereket elrabolt Daisy előtt, és még többet rabolhatott volna el ezután. A társadalom szemében bűnösnek bizonyult. Mi csak az ítéletet hajtottuk végre. Ne rángassa bele a többieket, ezeket a derék, hűséges lelkeket... szegény Michelt... Maryt és Arbutnot ezredest, akik szeretik egymást...

Csodálatos hangja betöltötte a zsúfolt kocsi. Bársonyos volt, mély, szívhez szóló, most is felkavarta a hallgatóságot, mint New Yorkban, a színpadon. Poirot a barátjára nézett. - Maga a társaság igazgatója, monsieur Bouc - mondta.

Mi a maga véleménye?

Bouc a torkát köszörülte. - Nézetem szerint, monsieur Poirot, az első megoldás volt a helyes - mondta. - Igen, az első. Ezt a megoldást kell a jugoszláv rendőrség elé terjesztenünk, mielőtt megjelennek. Egyetért velem, doktor?

A többi az ő dolguk... - Tökéletesen egyetérték - mondta dr. Konsztantinosz. - Ami az orvosi szakvéleményt illeti, elismerem, hogy egyik-másik elképzelésem alighanem túlhajszoltnak bizonyult. - Maguk elé terjesztettem a megoldást - mondta Poirot. - Most pedig tisztelettel távozzom...”

Felhasznált irodalom

- CHRISTIE, AGATHA (1933): Gyilkosság az Orient expresszen. Európa Könyvkiadó, Budapest (2001)
- ERNSZT ILDIKÓ – PÉTER ERZSÉBET – KELLER KRISZTINA – TÓTH-KASZÁS NIKOLETTA (2018): Biztonsági kérdések a turizmusban, egy határ menti térség példáján keresztül. *Turizmus Bulletin*, 18(2): 38-45.
- FASS, S. PAULA (1997): *Kidnapped: Child abduction in America*. Oxford University Press, Oxford
- FENYVESI CSABA (2014): Az új generációs bizonyítékok a kriminalisztika történeti mérföldköveinek tükrében. *Magyar Jog*, 61(7-8): 433-443.
- KASZÁS NIKOLETTA – KELLER KRISZTINA (2022): The Emergence of Safety and Security in the Tourism Strategies of EU Member States. *Geojournal of Tourism and Geosites*, 15(45): 1717-1725.
- MORGAN, JANET (2020): *Agatha Christie: A biography*. HarperCollins
- PETRÉTEI DÁVID (2017): A vérnomelemzés, mint a helyszínelés innovatív eszköze. *Belügyi Szemle*, 71(2): 100-129.

URL10:

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Agatha_Christie_in_Nederland_\(detectiveschrijfster\),_bij_aankomst_op_Schiphol_me,_Bestanddeelnr_916-8898_\(cropped\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Agatha_Christie_in_Nederland_(detectiveschrijfster),_bij_aankomst_op_Schiphol_me,_Bestanddeelnr_916-8898_(cropped).jpg)

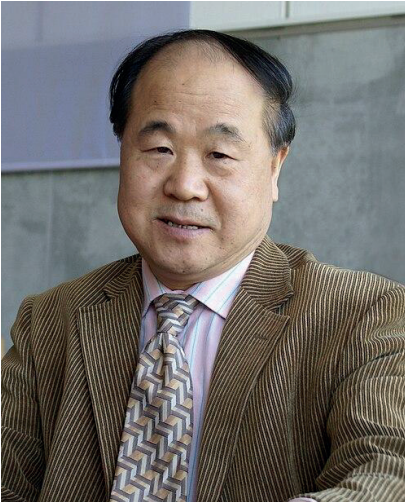
„Nem embert eszünk, hanem különleges
eljárással készített, csodálatos ételt.”

(Mo 1988, 244)

Petrétei Dávid

Mo Yan: Szeszföld

Kulcsszavak: emberölés, korrupció, kannibalizmus, puhatolás, kognitív kriminalisztika

Mo Yan 1955-ben született Kínában *Guan Moye* néven, írói neve azt jelenti, „Nem Beszél” vagy „Ne Beszélj”. Tizenegy évesen, a Kulturális Forradalom kitörésekor otthagyta az iskolát és földművesként kezdett dolgozni a családjával.

Mo Yan (URL11)

Huszonegy évesen felszerelt a Népi Felszabadító Hadseregbe, itt vált íróvá; huszonkilenc évesen kezdett tanulni a hadsereg művészeti akadémiáján, majd 1991-ben a pekingi egyetemen irodalmi mesterszakot végzett. Írói nevét is a katonaságnál vette fel, a „nem beszél” a szolgálati kötelemekre és a politikai óvatosságra utal. 1997-ben szerelt le, főállású íróként kezdett dolgozni. Nemzetközi hírnévre akkor tett szert, amikor az 1986-ban megjelent *A vörös cirok nemzetsége* című regényének 1988-as filmadaptációja,

A vörös cirokmező Arany Medve-díjat nyert Berlinben (*Zhang Yimou* rendezésében).

2012-ben elnyerte az irodalmi Nobel-díjat, első kínai állampolgárként (*Gao Xingjian* 2000-ben francia állampolgárként nyert) (Lukács 2014, Zombory 2014, Salát 2016).

A regény

„*Balesetmentes termeléssel ünnepeljük a május elsejét!*” (*Mo* 1988, 13.)

A Szeszföld ízig-vérig modern regény, annak minden jellemzőjével. Négyfajta fejezetből áll, amiket ráadásul eltérő betűtípussal szedtek a magyar kiadásban. Van egyrészt maga a nyomozás, a krimi, a tíz fejezetből kilencben. Van másfelől a szeszföldi amatőr író, a szeszdoktor levelezése Mo Yan fővárosi szerzővel, továbbá Mo Yan válaszlevelei. Végül a negyedik fejezettípust a szeszföldi amatőr író novellái alkotják, amiket „tanítómesterének”, a nagy Mo Yan-nek küld véleményezésre. Tehát kilenc fejezet ezt a négy-négy alfejezetet tartalmazza, a tizedik fejezet speciális, arról majd később.

A szeszföldi amatőr író neve a magyar fordításban *Li Akó*, a nyomozóé *Tom Por*, a főellenségé *Diamant Furu*. A regényre jellemző többértelmű fogalmak és szójátékok alaposan próbára tették az egyébként nagyszerű fordítót, ő a szereplők esetében ezt a megoldást választotta. A főszereplő nyomozó eredeti neve *Ding Gou'er*, ami a szerző szülőföldje, *Shandong* tartomány nyelvjárásában valóban hasonlít a tompor, fenék szóra. Ugyanakkor beszélő név is: a *gou'er* jelentése kampó vagy horog, átvitt értelemben a kihalászásra, horogra akadásra is utal; a *díng* ősi jelentése szög (a mai szög írásjegyben is szerepel), mai jelentése egyn, egyben a kínai kozmológiában a negyedik mennyei törzs (így felsorolásban gyakran a IV., a 4. vagy a D. jele), a kozmológia szerint a tűz őselem *yín* megnyilvánulása, azaz a pislákoló

gyertyaláng (a mai lámpa írásjegyben is szerepel). Mellesleg a *Ding* létező, de nem kifejezetten gyakori családnév. Tehát lehet szög vagy megvilágító gyertya, ami előkotorja, előhalássza a titkokat. A főellenség *Diamant Furu* osztályvezető-helyettes; eredeti családnéve Arany, a neve egészben pedig gyémántfűró.

Hogy jobban átérezhessük a beszélő neveket, képzeljünk el egy krimit, ahol a nyomozó *Éber Szilárd*, főellensége a politikus *Arany Győző*, a szeszöldi amatőr író pedig *Szabó Ivó*. Én a továbbiakban nyomozóként, osztályvezető-helyettesként és szeszdoktorként fogok rájuk hivatkozni.

A krimi

A regény krimiként is fogyasztható, bár nem igazán az, és ha krimiként állunk hozzá, akkor valószínűleg csalódunk a végén. A nyomozás eredményét ugyanis nagyjából előrevetíti az első fejezet előtt álló mottó, ami a nyomozó sírfelirata. Főhősünk a (meg nem nevezett) tartományi népi ügyészség különleges nyomozója, 48 éves, elvált, jártas az intézkedéstaktikában és némiképp a harcművészetekben is, felettesei kiváló véleménnyel vannak róla. Az ügyészséget névtelen levelekben tájékoztatják, hogy a távoli kisváros (vagy járás), Szeszföld vezető politikusai és egyéb funkcionáriusai gyermekeket esznek. A nyomozó ezért odautazik, kideríteni az igazságot, összegyűjteni a bizonyítékokat, hogy az elkövetők ellen vádat emelhessenek majd. Érkezése után első útja a város melletti szénbányatelepre vezet, ahol az igazgató és a párttitkár nagy tisztelettel fogadja és bőségesen megvendégeli. Közben megérkezik az osztályvezető-helyettes úr is. A kitaró kínálgatás és unszolás hatására a nyomozó inni kezd, majd egyre jobban berúg. Rosszulléte után tovább itatják, és már tiltakozni sincs ereje.

Amikor feltálalják a vacsora csúcspontján az egészben megsütött kislefűt, már gyakorlatilag nincs magánál, hallucinál, ezért nem lehet biztos abban, hogy tényleg embergyermek van a tálán, vagy pedig kolbászból, bőrös malacból, tökből és zöldségekből összeállított rafinált fogás, ahogy a vendéglátók állítják. Fegyverrel hadonászik, vétlen lövést ad le, de az ételt megkóstolva sem lehet teljesen biztos abban, hogy a névtelen levelekbe foglalt förtelmes vád megalapozott-e. Dührohamával, vállalhatatlan részegségével, a szolgálati fegyver elsütésével tökéletesen lejárhatja magát a három politikus előtt.

A mérhetetlen mennyiségű pálinkától gyakorlatilag eszméletlen állapotba kerül másnapig, közben az igazolványát és a pénzét ellopják, szolgálati fegyvere szerencsére megmaradt. A városba végül egy vagány nő teherkocsiján indul, az évődés és kisebb kalandok (pl. felforr a hűtővíz) során összemelegednek, megtetszenek egymásnak. Este a nő lakásán némi iszogatás után szeretkezni kezdenek, amikor rájuk nyit az osztályvezető-helyettes, és több fényképet készít róluk. A vagány sofőr az ő felesége, legalábbis ezt állítja, és az afférről már fotói is vannak.

A vagány nőről kiderül, hogy kissé idegbeteg, önkárosításba hajló dührohamai vannak. A nyomozó evvel együtt belehabarodik. Elmenekülnek a házból Icece Kocsmájába, ami inkább luxusétterem és fogadó, és csakis törpenövésű emberek dolgoznak benne. Icece úr a tulajdonos, dúsgazdag, törpe termetű, aki sportot űz és presztízskérdést csinál abból, hogy a város csinos nőit megkapja. A vagány sofőr beceneve Kilences, mert ő a törpe kilences számú szeretője. Amikor a nyomozó ezt megtudja, őrjöngve otthagya; az éjszakát egy öreg világháborús veterán, a Hősök Emlékparkjának gondnoka társaságában tölti, ivással. Ekkorra már teljesen szét van hullva, részeg álmában azt képzei, hogy visszamegy és agyonlövi a rajtakapott nőt és a törpét is. Ez szerencsére csak álom; viszont

az homályban marad, hogy a veteránnal együtt reggelre ő is meghalt, és az utolsó fejezetet csak képzele. Ha nem halt meg, és a kilencedik fejezet eseményeit nem csupán képzele, akkor az már a valóság, ahogy a városban másnap botorkálva végül beleesik egy emésztőgödörbe és megfullad.

A novellák

„Végül mégis betedik ágyom talált megoldást: „Igyunk alkoholt.”

Ágyom állatorvos volt, rejtegetett egy üveg fertőtlenítésre való alkoholt. Persze felengedtük vízzel.

Hosszú edzési korszak vette kezdetét.

Aki állatok fertőtlenítésére használt alkohollal kezdte, annak már semmiféle szesz nem árt meg!

Kár, hogy a kis Drótos és a hetedik bácsikám megvakult.” (Mo 1988, 48.)

A szeszdoktor leveleiből egy magáról sokat képzelő írócska képe rajzolódik ki, aki be akar kerülni a nagy szépirodalmi folyóiratokba a novelláival, és ehhez Mo Yan segítségét kéri: egyrészt szakmai tanácsait, másrészt közbenjárását a szerkesztőségeknél. Stílusa sokat finomodik: eleinte nagyképűen játssza a meg nem értett zsenit, később a viselkedése sokkal érettebbé válik, valószínűleg annak hatására, hogy „tanítómestere” is egyre kevésbé távolságtartó. Kettejük levelezése után a tizedik fejezetben maga Mo Yan is Szeszföldre utazik, Icce Kocsmájába, végleg összekuszálva, hogy mi a regény cselekménye, és mi a krimin kívül a két író története.

A Szeszdoktor novellái sorban: az *Alkohol*, az Erjesztéstudományi Egyetemről, illetve az osztályvezető-helyettes sanyarú gyermekkoráról, ahol kiderül, hogy miért tud emberfeletti mennyiséget inni. A *Húsgyermek*, a levágásra szánt kisfiúk adásvételéről. A *Csodagyermek*, a húsgyermek köze beépülő, a borzalmakat leleplezni vagy meghíúsítani akaró törpéről. A

Szamár utca, Szeszföld vágóhidakkal és fogadókkal teli utcájáról és a helyi legendákról; illetve *Icece Kocsmájáról*, ahol az asztaltársaság *egészszamár-lakomát* tud rendelni, vagy a legkülönlegesebb specialitást, a *Sárkány és Főnix szerencsét hoz* nevűt, ami a számarcsődör és a számarkanca nemi szervei egyben elkészítve. Az ötödik novella az *Icece a Kiváló*, amiben a törpenövésű címszereplő természetfeletti eseményekben is bővelkedő fiatalkori kalandjairól olvashatunk. A *Szakácsművészet-óra* a húsgyermek levágásáról és elkészítéséről, ahol igen, élő kisleány vágják le és dolgoznak fel tanóra keretében; az órát a Szeszdoktor anyósa tartja, a novellában maga a Szeszdoktor is szerepel, az óra résztvevőjeként. A *Fecskefészkegyűjtés* az anyós kislánykoráról szól, akinek a családjá Dél-Kínában gyűjtötte a méregdrága élelmiszer-alapanyagnak minősülő sarlófecske-fészkeket, életüket kockáztatva a sziklákon. A *Majombor* a Szeszdoktor apósának nagy találmánya, a vadon élő majmok által gyűjtött gyümölcsből a természetben megerjedő bor; a novellából kiderül, hogy a Szeszdoktor szerelmes az anyósába. Végül a *Szeszvár*, félúton az alkoholos italok feltalálásának történetét és legendáit bemutató esszé és a turistacsalogató propagandacikk között.

Korrupció – bűnözés és politika összefonódása

„Most az alkalmazott halk hangon megkérdezte:

- Ezt a gyereket egyenesen a különleges felvásárlás kedvéért hozták a világra, ugye?

Yuanbaonak kiszáradt a szája, kapart a torka, nem forgott a nyelve. Az alkalmazott tovább kérdezte:

- Akkor tebát ez a gyerek nem is ember, ugye?

- Úgy van, nem ember – válaszolta Yuanbao.

- Akkor tebát különleges árut ad el, nem pedig a gyereket, igaz?

- Igaz.

- *Adja nekünk az árut, mi megfizetjük az árát, el akarja adni, mi pedig meg akarjuk venni, igazságos csereügylet, pénz és áru gazdát cserél, a csereügylet vissza nem vonható, igaz?*

- *Igaz.*

- *Akkor nyomja rá itt az ujjlenyomatát – mondta az alkalmazott, és elébe tett egy sokszorosított lapot, odatolta a pecsétfestékes dobozkát.*

- *De elvtárs, én nem tudok olvasni, mi van erre írva?*

- *Éppen az, amit az előbb beszélünk egymással.” (Mo 1988, 88.)*

A Szeszföld nem válaszokat ad, hanem kényelmetlen kérdéseket tesz fel az állam és az egyén erkölcsi viszonyáról. Egy olyan krimi, ahol a „tettes” maga a berendezkedés, amiben élünk. Mo Yan művében a kannibalizmus egyszerre szatíra és vád. Kriminológiai szempontból vajon mi a veszélyesebb: egy egyedi, brutális bűncselekmény, vagy az a rendszerszintű korrupció, amely „fogyasztható terméké”, hússá silányítja az állampolgárt, és erről még receptkönyvet is írat? A Szeszföld nem csupán groteszk bűnügyi történet, hanem kriminológiai figyelmeztetés. Azt tanítja nekünk, hogy a korrupció legveszélyesebb fázisa nem az, amikor eltűnik a pénz, hanem az, amikor eltűnik a valóság. Amikor a nyomozó, a tanú és az elkövető ugyanabban a részeg káoszban osztozik, az igazság többé nem kideríthető, csak „megírható”. Nyomozóként, jogalkalmazóként vagy akár kriminológusként a legnagyobb kihívás nemcsak a bűnüldözés vagy a bűn tanulmányozása lesz, hanem az is, hogy ne váljunk a rendszer által kínált „vacsora” részévé – se vendégként, se alapanyagként.

A narratív fertőzés lényege, hogy ha a bűncselekményről szóló történetek erősebbek a fizikai bizonyítékoknál, akkor megőrizhető-e egyáltalán az objektivitás? Vagy a nyomozó törvényszerűen a „helyi történet” részévé (áldozatává vagy tettesévé) válik? Egy totálisan korrumpált közegben a

tanúvallomás és a bizonyíték elválaszthatatlan a helyi legendáktól. A nyomozó nem tud „kívül maradni”, mert a rendszer, Szeszöld, bekebelezi az elméjét is. Az írói eszközök ezt építik fel: a szeszdoktor nem csak narrálja a saját novelláit, hanem egy idő után szerepel is bennük; a novellák fordulatai, sőt szereplői pedig megjelennek a nyomozásban. Átszivárognak a krimi-szálba.

A tizedik fejezetben maga az író, Mo Yan is megjelenik Szeszöldön, ami a végső bizonyíték arra, hogy a bűnügy és annak leírása teljesen eggyé vált. Jogalkalmazóként, kriminalistaként vagy akár kriminológusként hogyan ítéljük meg azt a krónikást avagy értelmiségit, aki tud a bűnről, meg is írja azt; de ahelyett, hogy tanúskodna vagy beavatkozna, inkább beül az elvtársak közé vacsorázni? A regény végén Mo Yan előtt nem tálnak fel húsgyermekek. Nyugati aggyal ezt talán elmaradt katarzisznak tekinthetnénk, holott a regény pokolian nyomasztó légköréhez jobban illik. A feltálat húsgyermek az írot világos állásfoglalásra, határozott igenre vagy nemre kényszerítené, de a regény nem adja meg nekünk ezt a határozott kapaszkodót – nem véletlenül. A regényben nincs „objektív tényállás”. A nyomozó, a „tanú” (az amatőr író) és a „kívülálló” krónikás (Mo Yan) nézőpontjai úgy gabalyodnak össze, hogy a végén már nem dönthető el, mi a bűnügyi valóság és mi részeg lázalom vagy irodalmi fikció. Ez az írói technika azt sugallja, hogy egy totálisan korrump rendszerben az igazság kideríthetetlen, mert maga a nyelv és a narratíva is fertőzött.

Az irodalom vajon dokumentálja vagy legitimálja a korrupciót? Elhamarkodott válasz helyett gondoljunk vissza a szándékosan távolító nyelvezetre: „ők” nem embert esznek, hanem élvezik a különleges gasztronómia remekait. És különben is, sokan mások is ettek belőle. Továbbá „ők” a népet szolgálják, a Pártot szolgálják, azt pedig ne firtassuk, hogy ehhez miért kell tékozló mennyiségben főzni a végtelen lakomákra, és

miért kell pusztító mennyiséget inni, miközben ókori idézetekkel bizonygatják, hogy mennyivel erkölcsösebbek másoknál. A „reformok és nyitás, illetve az éltszínvonal emelése” rendszeresen visszatérő igazolás, ha egy jól menő üzlet állami támogatáshoz juttatásáról van szó. „Icce főnök” alig leplezetten bűnöző, tökéletesen erkölcstelen életet él a trófeaként ágyába gyűjtött szépasszonyok révén, mégis komoly társadalmi tisztségeket visel és a város politikai vezetőivel cimborál.

A regényben a korrupció, a bűnözés és a politika összefonódása a nyelv kisajátításával kezdődik. Ha ugyanazokkal a nemes szavakkal lehet leírni egy ősi tanítást és egy korrupt lakomát, akkor a szavak elveszítik az eredeti jelentésüket (ez a konfuciánus „nevek helyreigazítása” elvének teljes csődje). Vagy fordítva: ugyanarra a jelenségre homlokegyenest ellenkező szavakat is lehet használni, akkor is elvész a jelentés, és lehetetlenné válik a megértés, sőt a gondolkodás is. Ez a nyelvi kakofónia is egyetlen célt szolgál: a tisztánlátás ellehetetlenítését. Egy ilyen szövegben sem a nyomozó, sem az olvasó nem tud kapaszkodót találni, mert minden mondat egy-egy ideológiai vagy kulturális törmelék is lehet, önmagán túlmutató, illetve önmagával vagy a kontextussal ellentétes. Amikor egy részegen tántorgó elvtárs a „nép szolgálatáról” vagy a „szocialista erkölcsről” óbégat, miközben épp egy húsgyermeket tálnak fel, a szóhasználat szinte gyomorforgató lesz. Ugyancsak, amikor egy ősi idézet, Konfuciusz egy tanítása vagy a Dalok könyvének egyik sora hangzik el, üres paravánként takargatva a mocskot, ami mögötte zajlik. Gondoljuk végig még egyszer: a regényben húsgyermek van, tehát nem ember; szakácművészet van, tehát nem gyilkosság; különleges eljárással készült csodálatos étel fogyasztása, tehát nem kannibalizmus.

Aki gyakorló nyomozó, gyakorló jogalkalmazó, az gyakran találkozik majd ezzel. Beismerő vallomásokban: „elintéztem”, „és akkor megtörtént a baj”,

„adtam neki”, „a magáét mindenki elrakja”, „találtam azt a vasat, főnök”. A bűnöző ritkán nevezi nevén a bűnt, az eufémizmus segíti semlegesíteni azt, fenntartani a tisztesség látszatát.

Hogy tanács is legyen. A nyelv maradjon tiszta, a rendőri és jogalkalmazói fogalmazás tárgyilagos. Nevezzük meg a bűnt egyenesen, tiszta nyelvezettel, és akkor nehezebben alszik el a lelkiismeret. (Jézus azt mondta, a nem az igen, az igen pedig igen legyen; Konfuciusznál pedig a „nevek helyreigazítása”, azaz a szavak és a valóság összhangja a társadalom egyik alappillére.) Megfelelő önismerettel tisztában lehetünk a gyenge pontjainkkal, amik sérülékennyé tesznek a próbálkozásokkal szemben – mert az lehet pénz, hiúság, presztízs, barátság, erotika egyaránt. És ne feledjük a külső kontrollt sem: a megbízható bajtársak, a szakmai mentorok, olyan morális közösség, amiben nem kell magányos farkasként szembenéznünk a korrupció fenyegetésével.

„Mindannyian felemelt ököllel felesküdtünk a Párt zászlajára, a nép boldogulását akarjuk mi is, önnel együtt, ne gondolja, hogy egyedül ön rendes ember ezen a világon! Azok közül, akik Szeszföldön ettek már a fűgyermek fogásból, nagyra becsült, magas rangú vezetők vannak, azután barátaink az öt földrész minden tájáról, továbbá híres-neves művészek, a társadalom megbecsült tagjai. Ők mindannyian dicsérettel illettek bennünket, csak egyedül ön, Tom Por nyomozó az, aki fegyvert emel azokra, akik ősziinte tisztelettel vendégül látják!” (Mo 1988, 93.)

Az adatgyűjtés kudarca és a nyomozó bukása

Ahogy írtam, a Szeszföld nem „jó” krimi, mert a nyomozó az első pillanatokban elbukik. Amikor leitatják, részévé válik a rendszernek, és lényegében többé nem tud tisztán gondolkodni, jó döntéseket hozni, vagy egyáltalán, a valóságot világosan érzékelni. Amikor itallal kínálják, azt

rendkívül frusztráló és manipulatív módon teszik. Egyfelől folyamatosan bagatellizálják az ital mennyiségét – „mi az az egy pohár, igazán semmiség”, mondják a tizedik, tizenkettedik pohárra is. Másfelől folyamatosan büntudatot próbálnak kelteni benne: biztos azért nem akar inni velük, mert lenézi őket! A híres nyomozó biztosan finomabb falatokhoz szokott, sértés a szívélyes kínálás visszautasítása.

Kriminalisztikai szempontból a probléma az, hogy a nyomozó a bányatelep igazgatójától és párttitkárától használható információkat kíván szerezni, támpontokat a nyomozás megkezdéséhez. Ehhez viszont tényleg szükség lenne jó benyomást kelteni, bizalmasabb viszonyba keveredni. Pengeélen kell táncolni, ha a két politikus ebéd közben kíván beszélgetni. Ne felejtsük, ők egyelőre nem tanúk, főleg nem gyanúsítottak! A mi fogalmaink szerint *feljelentés-kiegészítés* vagy *előkészítő eljárás* keretében történik puhatolás, vagy adatkérés. Ilyenkor a szigorú kihallgatási szituáció megteremtése vagy fenntartása teljesen ellenjavalt. A célszemélyhez és a helyzethez igazodó irányított beszélgetés során kell a szükséges adatokat megszerezni.

A korrupció nem mindig a boríték átadásával kezdődik. Hanem olykor ebédmeghívással. Amire – olykor – tényleg nem lehet nemet mondani. A határokat azonban ekkor is meg kell tartani. Nem érvelve, nem magyarázkodva, mert az további támadási felület lehet. Udvariasan, de határozottan kell tudni nemet mondani. Ha kommunikációs trükkökkel próbálkoznak, nyugodtan éljünk mi is ilyenekkel: „Most nem iszom, köszönöm. Józan szeretnék maradni, hogy minden szavadra figyelhessek, hiszen annyira fontos a véleményed!” Vagy ha ez nem segít, lehet élesebben: „Úgy látom, büntudatot akarsz bennem kelteni. Miért esik nehezedre elfogadni a döntésemet?”

Aranyszabály, hogy minden nyomozati cselekményt, kivétel nélkül, mindig a nyomozó irányít. Ha nem, az nagyon nagy baj. Abból lesz, hogy a

nyomozó magyarázkodni kezd, és ha magyarázkodni kezd, pillanatok alatt ki tud adni olyan érzékeny adatokat, amiket a nyomozás érdekében titokban kellett volna tartani.

A kognitív kriminalisztika és a műveltség hálója

„(...) ennek az italnak sajátos íze van, olyan, mint a gyöngye lány, akít elfúj a szél is, mint a szomorú szemű szépasszony. A városi Szesz-névadó Egyesület Beteg Xi Shinek keresztelte, úgy vélem, helytelenül, mert a „beteg” szó rossz ómen, a fogyasztókban baljós képzeteket kelthet, ez pedig negatívan befolyásolja az eladásokat. Javasoltam, hogy a Beteg Xi Shit változtassák át Xi Kisasszony Összevonja a Szemöldökre vagy Kék Drágakő Virágot Temetre, mind a kettőben benne van a beteg szépség, de maguk a szavak sokkal lágyabbak, érzelemdúsabbak, jobban tetszik majd az embereknek.” (Mo 1988, 343.)

Az igazság adekváció-elmélete szerint igaz az, ha a tudatunkban az ismeret úgy tükröződik, ahogy a tudatunkon kívül a világban van. A dialektikus materializmus szerint ez a tükröződés-elmélet, a tudat tükröző folyamata ugyanakkor nem passzív befogadás, hanem aktív tevékenység. Személyenként eltér, hogy nagyjából ugyanazokból az ingerekből más és más ember mit és hogyan fog fel. A megismerést befolyásolja a személy minden előzetes ismerete, korábbi tapasztalata is.

Angyal Miklós metaforája szerint a tudatunk olyan, mint a háló. A világban folyó végtelen adatból fennakadnak rajta a releváns információk. A műveltségünk szövi a hálót szorosabbra: minél műveltebbek vagyunk, a hálónk annál sűrűbb szövésű, annál több minden akad fenn rajta. (Angyal 2015, Angyal 2017, Angyal 2021)

A Szeszföld kiváló magyar fordításában számos esetben idézőjel mutatja, hogy valamelyik szereplő közismert mondást, régi irodalmi szöveget, vagy

éppen kommunista jelszót használ. A regény jellegéből fakadóan általában keverve, két Konfuciusz közé egy Mao Ce-tungot bezsúfolva. Néhány (kevés) esetben ezt lábjegyzet segíti, de sokszor nem. A fenti idézetben például nem.

Nyugati (xi) *Sbi*, eredeti nevén *Sbi Yiguang*, a kínai kultúra egyik legmeghatározóbb nőalakja, a „Négy Nagy Szépségének” legelső tagja, a Tavasz és Ősz korszak (i. e. 770–476) végén élt. *Yue* államból (a mai *Zhejiang* tartomány területéről) származott, egy egyszerű falusi lány volt, akinek apja fát árult. Amikor *Yue* állam vereséget szenvedett a rivális *Wu* államtól, *Yue* királya (*Goujian*) bosszút fogadott. Udvari tanácsosa, *Fan Li* fedezte fel *Xi Sbi*-t, majd három évig képezték őt udvari etikettre, éneke és táncra. Ajándékként küldték *Fuchai*-nak, *Wu* királyának, hogy szépségével elcsábítsa és elvonja a figyelmét az államügyekről. A terv bevált, *Fuchai* elhanyagolta a hadsereget és a kormányzást, ami végül *Wu* állam bukásához és az uralkodó öngyilkosságához vezetett i. e. 473-ban. *Xi Sbi* ezután vagy elmenekült, és szerelmével (az őt felfedező udvari tanácsossal) boldogan élt, míg meg nem halt; vagy *Yue* királya parancsára a Jangce folyóba fojtották, mert félték, hogy szépsége az ő országát is romlásba dönti.

A Szeszföldben szereplő referencia alapja egy híres leírás – *Xi Sbi* krónikus mellkasi fájdalomtól szenvedett, és amikor a fájdalom kínozta, gyakran összeráncolta a szemöldökét. A kortársak szerint ez csak még vonzóbbá és törékenyebbé tette, olyannyira, hogy a falujában egy csúnya nő (*Dong Sbi*) utánozni kezdte a fájdalmas arc kifejezését, remélve, hogy ő is ilyen szép lesz – ebből született a kínai szólás a nevetséges utánzásról (*dong sbi xiao pin*, a „keleti” *Sbi* szemöldökráncolást utánoz).

Így már tudjuk, hogy mi is lehet az a „*Beteg Xi Sbi*” fantázianevű bor (pálinka), és hogy miért lehet jobb a „*Xi Kisasszony Összevonja a Szemöldökét*”. Na de mi a helyzet avval, hogy „*Kék Drágakő Virágot Temei*”? Kék Drágakő,

rendes nevén *Lin Daiyu*, a Vörös szoba álma című klasszikus regény egyik fontos szereplője, a főhős *Baoyu* első, kamaszkori szerelme, gyógyíthatatlan beteg, szomorú lány. A mű egyik legmegkapóbb jelenete, ahogy eltemeti a lehullott virágszirmokat, mielőtt azokat a talpak a sárba taposnák. Ez a szertartás nyilván azért viseli meg a regény tizenéves szereplőit, mert a virágszirmok és azok sorsa meglehetősen jól jelképezi Kék Drágakő személyét és előre látható végétét.

Toposznak hívjuk az irodalmi hagyományban állandósult költői képeket, cselekmény-fordulatokat, amik általában (és koronként) hasonló jelentéssel bukkannak fel. (A nyolcvanas évek filmjeinek toposza, hogy a nyomozó huszonnégy órát kap az ügy felgöngyölítésére; illetve, hogy minden nyomozás elengedhetetlen része egy sztriptűzbár meglátogatása...) Az archetípus vagy őskép Jung szerint az emberiség kollektív tudattalanjából származik; olyan egyetemes szimbólum, ami kultúrától függetlenül ugyanazt jelenti az embereknek. Ilyen az „anya”, a „hős”, a „bölcös öreg”, a „mester és tanítvány”. A „beteg szépség” lehet részben archetípus, hiszen a szépség múlandósága, az ártatlan esendősége, a törekeny pusztulása mind ösztönös, tudat alatti, egyetemes őskép. A szemöldökráncolás esztétikája azonban toposz, a kínai kultúrában közismert, a nyugatiban nem. Az egész bekezdés azok számára érthető, akik olvasták (ismerik) a Vörös szoba álmát, vagy hallottak a Négy Nagy Szépségről a kínai kultúrában. Ez utóbbi azért is fontos, mert a négy szépség több másik tagja (*Yang Guifei* és *Wang Zhaojun*) is fel-felbukkan metaforákban, említésekben.

A Szentjánosbogarak sírja világhírű, többszörös díjnyertes japán anime a második világháború borzalmairól a széteső háttérországban. A szentjánosbogár ebben a rajzfilmben egyszerre jelképezi a halottak bolyongó szellemeit, az élet múlandóságát (mint nálunk a kérész vagy a tisztavirág), és az amerikai gyújtóbombákat. A jelenet, amiben a gyerekek

eltemetik a szentjánosbogarakat, az ő megküzdésük a felfoghatatlannal, édesanyjuk halálával, az áldozatok tucatjait rejtő tömegsírokkal. Vajon tesz-e hozzá a néző élményéhez, ha ismeri a „Kék Drágakő virágot temet” jelenetet? Vagy összeveti-e önkéntelenül a rajzfilm legelső mondatát a főszereplő haláláról avval, hogy a Szesz föld legelső mondata a nyomozó sírfelirata?

Mindezek a kérdések akkor merülnek fel, ha valaki ismeri az említett nő neveket. Esetleg még akkor is, ha felismeri, hogy ezek referenciák lehetnek, és elindul utánuk. De ez már kockázatosabb – könnyen lehet, hogy az olvasó elsiklik a mondat fölött. Sűrű szövésű háló kell, hogy az ilyen információ fennakadjon.

Hogy ez miben különbözik attól, ha egy házkutatáson átsiklunk egy tárgy, egy kép felett, mert nem ismerjük fel referenciaként...?

Az Ég adta egy világon semmiben sem különbözik.

Felhasznált irodalom

ANGYAL MIKLÓS (2015): Gondolatok a kriminalista bíborszínű dolgozószobájából. *Ügyészek Lapja*, 22(5): 87-98.

ANGYAL MIKLÓS (2017): Bűnjelek Eco-lógiája. In: Boda József – Felkai László – Patyi András (szerk.): Ünnepi kötet a 70 éves Janza Frigyes tiszteletére. *Liber amicorum in honorem Friderici Janza septuagenarii*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, pp. 39-45.

ANGYAL MIKLÓS (2021): Zadig, Holmes és Zoltán zászlós, avagy mit bizonyít a nyomozó? *Belügyi Szemle*, 69(10): 1793-1800.

LUKÁCS LAURA (2014): Rendhagyó recenzió. *Mo Yan: Szesz föld – Beszélgetés a fordítóval, Kalmár Évával*. *Nagyvilág*, 59(9): 1089-1096.

MO YAN (1988): Szeszföld. Fordította: Kalmár Éva (2013) a 2008-as shanghai-i kiadás alapján. Noran Libro, Budapest

SALÁT GERGELY (2016): Mo Yan, a kínai Nobel-díjas. Műhely, 39(5-6): 10.

ZOMBORY KLÁRA (2014): „Itt az ideje, hogy visszaülhessek az íróasztalomhoz alkotni”. Panoráma – Kína a világban, a világ Kínában, 2014/20: 16-17.

URL11:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:MoYan_Hamburg_2008.jpg

Németh Ágota

Katona József: Bánk bán

Kulcsszavak: emberölés, erőszakos bűnözés, szexuális erőszak

Katona József (Kecskemét, 1791. november 11. – Kecskemét, 1830. április 16.) főügyész, drámaíró, a magyar drámairodalom kiemelkedő alakja. Jogi tanulmányokat folytatott, majd ügyvédként dolgozott, miközben egyre szorosabb kapcsolatba került a színházi világgal.

Katona József (URL12)

A pesti színjátszásban dramaturgként és fordítóként is tevékenykedett, ami jelentősen hozzájárult írói fejlődéséhez. Életműve nem terjedelmes, mégis meghatározó: munkásságára a lélektani ábrázolás és az erkölcsi konfliktusok hangsúlyos megjelenítése jellemző. Halála után vált a magyar irodalom kiemelkedő alakjává (URL13).

Több drámát írt, melyek közül a *Bánk bán* emelkedik ki maradandó jelentőségével. A dráma végleges változata 1819-ben született meg. Alapjául valós történelmi esemény szolgált: II. András uralkodása idején a magyar főurak meggyilkolták Gertrudis királynét. Ezt az eseményt dolgozta fel, de saját korának problémáival is összekapcsolta. Magyarország ekkor a Habsburg Birodalom része volt, és egyre erősebben jelentkezett a nemzeti

függetlenség igénye. A darabban megjelenő idegen uralom és a magyar nemesség felelőssége egyértelműen utal a korabeli viszonyokra, így a mű politikai tartalommal is bír (Orosz 1965).

A dráma története szerint Endre király távollétében Gertrudis királyné irányítja az országot, míg Bánk bán a helytartó. Gertrudis visszaél hatalmával, előnyben részesítve merániai híveit, ami a magyar nemesek és parasztság nyomorához vezet, lázadást szítva Petur bán vezetésével. Gertrudis öccse, Ottó elcsábítja Bánk bán feleségét, Melindát, aki végül megőrül és meghal. A tragédiája is súlyosbítja Bánk helyzetét. A nép szenvedésével szembesülve Gertrudist okolja minden bajért, összetűzésbe kerül vele, és megöli. A hazatérő király először felháborodik, de végül megérti Gertrudis visszaéléseit, és felmenti Bánkot. Bánk azonban nem talál megnyugvást, mivel ráébred, hogy tette súlyos következményekkel járt, mindent elveszített: családját, becsületét és lelki békéjét.

A darab számos politikai és erkölcsi konfliktusból származó cselekményt mutat be, amelyek ma bűncselekménynek minősülnének. A *Bánk bán* fő cselekménye több szereplő párbeszédéből épül fel, és csak a királynő meggyilkolásának jelenete alkot összefüggő, folyamatos párbeszédet.

A darab egyik legsúlyosabb erkölcsi és jogi vétségét Ottó követi el, aki megtévesztéssel próbál közel kerülni Melindához. Szerelmet színlel, miközben kihasználja a nő kiszolgáltatott helyzetét. Biberach intrikáival és tanácsaival segíti őt ebben. A terv részeként Melindát borba kevert „hevítőszerrel” elkábítják, így nincs abban a helyzetben, hogy felismerje vagy megakadályozza Ottó Ottó közeledését, és öntudatlanul válik annak áldozatává. A tette a hatályos jog szerint szexuális erőszaknak, vagy annak kísérletének számítana, amit még súlyosbít kiszolgáltatott helyzet kihasználása. Melinda ebben a helyzetben teljesen áldozat, akinek szomorú sorsa még inkább felerősíti a mű konfliktusait. Megtört állapotát jól mutatja

zavart megszólalása: „*Ne bántsatok!*”, amely egyértelműen utal arra, hogy áldozattá vált.

A királyné, Gertrudis, nem követ el közvetlen erőszakos bűncselekményt, azonban hatalmával visszaélve idegeneket juttat előnyhöz, háttérbe szorítva a magyarokat. Ez a mai jogi gondolkodás szerint hivatali visszaélésnek, korrupciónak feleltethető meg. Az ő tevékenysége teremti meg azt a feszült politikai helyzetet, amely végül a tragédiához vezet.

A legnyilvánvalóbb bűncselekményt Bánk bán követi el, amikor megöli Gertrudis királynét. Bánk bán egy heves szóváltás során, indulatból öli meg Gertrudis királynét. A vita tettelegességig fajul, és Bánk leszúrja. Tettének oka kettős: egyrészt személyes bosszú hajtja felesége, Melinda meggyalázása miatt, másrészt politikai felháborodás, mivel Gertrudis uralkodását igazságtalannak és a haza számára károsnak tartja. Ez mai értelemben egyértelműen szándékos emberölésnek minősül, még akkor is, ha tettét erős érzelmi felindulás és igazságérzet motiválja. A gyilkosság mögött egyszerre húzódik meg személyes indíték – felesége, Melinda meggyalázása – és politikai elégedetlenség a királyné uralma ellen.

Tiborc nem elkövető, hanem áldozat. Panaszában a parasztság kiszolgáltatottságát és kizsákmányolását jeleníti meg. Bár nem követ el bűncselekményt, elmondása alapján a hatalom birtokosai visszaélnék helyzetükkel, ami a mai szemlélet szerint szintén jogsértő magatartásnak tekinthető.

A magyar főurak, élükön Petur bánnal, összeesküvést szerveznek a királyné ellen, ami ma állam elleni bűncselekménynek, lázadásnak minősülne. Bár céljuk a haza védelme, módszereik törvényellenesek, ami jól mutatja a mű erkölcsi dilemmáit.

A drámában a hatalommal való visszaélés, az erőszak, valamint az állam és az egyén közötti konfliktusok állnak a középpontban. Ez teszi a művet ma

is aktuális, hiszen a bemutatott erkölcsi és jogi problémák napjainkban is érvényesek, és általános emberi, társadalmi kérdéseket vetnek fel a hatalom, az igazság és az erkölcsi felelősség kapcsolatáról.

A mű központi kriminológiai dilemmája a formális igazságszolgáltatás kudarca után fellépő önbíráskodás (vigilantizmus) érvényesülése, ahol Bánk bán ragadja magához a büntetés jogát. Bánk az ország és saját családja nevében szolgáltat „igazságot”, kikerülve hivatalos bíráskodást. Petúr köre a szervezett politikai bűnözés csíráit mutatja, ahol az összeesküvés a fennálló rend megdöntésére irányul.

Tiborc panaszai a létfenntartó bűnözés gyökereit tárják fel, miszerint a mélyszegénység és a kilátástalanság kriminogén tényezőként hat a társadalom alsóbb rétegeire.

A mű a társadalmi anomia állapotát tükrözi, ahol a régi értékrend felbomlása és az új szabályok elutasítása törvénytelenül torkollik erőszakba. A történet rávilágít arra is, hogy a kontrollmechanizmusok hiánya hogyan enged utat az egyéni és csoportos jogsértéseknek.

Katona József Bánk bánjában a kriminalisztikai szempontból releváns eseménysor a politikai összeesküvéssel és a személyes bosszúval veszi kezdetét. A cselekmény súlypontja Gertrudis királyné meggyilkolása, melyet Bánk bán követ el a királyi palotában, egy feszült vitát követően.

A mai modern kriminalisztika és bűnügyi technika eszköztárával a *Bánk bán* eseményei egy precíz, tudományos alapokon nyugvó nyomozási folyamattá alakulnának át. Az első lépés a királyi lakosztály lezárása és 3D lézerszkennelvel történő rögzítése lenne. Ez lehetővé tenné a későbbi virtuális helyszínbemutatót és egyéb vizsgálatokat.

Az olyan típusú gyilkosságok esetében, ahol szúrta seb okozta a sértett halálát, ott a szemle során rendszerint az áldozat vére is rögzíthető (padló, fal, bútor stb.). A műben nincs arra utalás, hogy eltüntették volna a

vérnyomokat, ezért a luminállal történő látens vér felkutatására nem lenne szükség. A helyszínen található vérnyomok elemzését viszont vérnyom-analízissel vizsgálják, a szakértő ebből megállapítaná, hogy pontosan hol állt az elkövető és az áldozat a szúrás pillanatában.

A gyilkos fegyveren és a királyné ruháján talált biológiai anyagmaradványok (hámsejtek, vér, izzadmány) egyértelmű DNS-profil adnának. Ha Bánk pusztá kézzel nyúlt a rejtékajtó kilincséhez vagy a bútorokhoz, a daktiloszkópiai azonosítás azonnal a gyanúsítottak listájára tenné.

Melinda ügyében toxikológiai szakértőt rendelnének ki. A Melinda szervezetéből vett vérmintából kimutathatóak lennének a Biberach által használt bódítószerek.

Bánk bán állapotát igazságügyi pszichológus szakértő vizsgálná meg. Fontos kérdés lenne, hogy a gyilkosságot erős felindulásban követte-e el (ami enyhítő körülmény), vagy a Melinda elleni sérelem és a politikai elégedetlenség hatására előre megfontolt szándékkal készült a leszámolásra.

A *Bánk bán* több kiadásban megjelent dráma, amelyet számos színház játszott és ma is rendszeresen műsorára tűzi (operaként és színdarabként). A mű hangoskönyv és film formájában is elérhető a világhálón.

A művet először Kertész Mihály filmesítette meg (1914), majd ezt követően számos feldolgozása jelent meg a drámának (1952: tévéfilm /rendező: Révész György/; 1968: tévéfilm /rendező: Szinetár Miklós/; 1987: tévéfilm /rendező: Szőnyi G. Sándor/; 2002: mozifilm /rendező: Káel Csaba/).

IV. fejezet 7. jelenet – Gertrudis meggyilkolása

BÁNK *(baszttalan igyekezvén a bezárt ajtón utána rontani.)*

Ha, fattyú!

Hogy e dühösség, mely a testemet

Emészti, százezer mértékbe fussa

El lelkedet! hogy a kín, a maga

Egész minéműségében, csekélység

Legyen tulajdon kíaidra nézvel!

Az ételednél undorodásba jöjj

És férgesedjen az italod - gyötörjön

Éhséged annyira, hogy a sírból a

Halottakat kívánd kirágni! El

Csúfíttatott árnyékom mindenütt

Kövessen és véresen álljon ott,

Ahol lefekszel, ott ahol felébredsz!

Örökre átkozott légy, átkozott!

És átkozott a hely, melyben születtéll!

GERTRUDIS *(Ottó megjelenésével undorodva rogyott székébe, majd az ablakhoz szalad; végre használni akarván az alkalmatosságot, el akar sietni; de Bánk utolsó szavára, mint egy tigris, nekidühödve, tört kap, és Bánkba akarja ütni).*

Hitvány, ne bántsod hazámat!

BÁNK Én? - Kerítő!

(Megfordulván, kátekéri kezéből a gyilkot.)

GERTRUDIS *(sikoltva fut az asztalig).*

BÁNK *(utoléri és agyonszurdálja).*

Sziszegj - sziszegj, kígyó! te itt maradtál.

GERTRUDIS *(lerogy).*

Ah!

KRIMINALISZTIKAI ÉS KRIMINOLÓGIAI SZÖVEGGYŰJTEMÉNY II.

BÁNK *(merően áll, reszketve egyenesíti ki ujjait - a tőr kiesik kezéből, melynek zördülésére elijed).*

Vége! volt - nincs; de ne tapsolj, hazám

Ni! - reszket a bosszúálló

(Kívül zörgés s több kiáltás.)

Hamar!

BÁNK *(megjévedve néz az ablak felé ki).*

Örvendj becsületem, lemosta mocskod'

A vérkeresztség - oh Melinda! - ki!

Ki! a tető mindjárt reám szakad.

(Elvácorg.)

GERTRUDIS *(fel akarja emelkedni).*

Meghalni - nem királyi széken - ah! (Katona 1819/1997, 127-129.)

Felhasznált irodalom

KATONA JÓZSEF (1819/1997): Bánk bán. Talentum Diákkönyvtár, Akkord
Kiadó, Budapest

OROSZ LÁSZLÓ (1965): A nemzeti dráma megteremtése. In: Pándi Pál
(szerk.): A magyar irodalom története 1772-től 1849-ig III. kötet.
Akadémiai Kiadó, Budapest, 337-360.

URL12:

([https://hu.wikipedia.org/wiki/Katona_J%C3%B3zsef_\(%C3%ADr%C3%9C%C3%B3\)#/media/F%C3%A1jl:Katona_J%C3%B3zsef_Kimnach_L%C3%A1szl%C3%B3_1893.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Katona_J%C3%B3zsef_(%C3%ADr%C3%9C%C3%B3)#/media/F%C3%A1jl:Katona_J%C3%B3zsef_Kimnach_L%C3%A1szl%C3%B3_1893.jpg))

URL13: Katona József életrajza. Elérhető <https://www.kjmk.hu/katona-jozsef-eletrajza/>

Filmek és zeneszámok

Szász Attila: Félvilág

Lord: Vándor

Georges Bizet: Carmen

Mátyás Szabolcs

Szász Attila: Félvilág

Kulcsszavak: emberölés, erőszakos bűnözés, prostitúció, Mágna Elza, viktimológia, holttest-azonosítás, adatgyűjtés

A *Félvilág* című filmet Szász Attila rendezte, Köbli Nobert pedig a forgatókönyvet írta. A megtörtént eseményt feldolgozó filmet 2015-ben mutatták be, először Kanadában, majd Indiában, amely sikert aratott a külföldi és a hazai nézők között egyaránt.

Mágna Elza (Sz.n. 1914,2.)

A film egy luxusprostituált utolsó négy napját mutatja be, amely számos esetben eltávolodik a történeti hűségtől. Mágna Elza (Turcsányi Emília) tót parasztlányként Budapesten próbált szerencsét. Nyomorúságos életét testének áruba bocsájtásából próbálta jobbá fordítani. Sikerrel. Rövid idő alatt Mocskos Elzából (ahogy korábban nevezték a csúnya beszéde miatt) Mágna Elza lett, mivel keresetéből a legdrágább ruhákat és ékszereket vette meg magának, és luxus körülmények között élt. Az anyagi jólét megteremtésében nagy szerepe volt a dúsgazdag Schmidt Miksa bútorgyárosnak is, akinek a szeretője lett. Krúdy azt írta Elzáról, hogy „Mágna Elza egy mosónő gyermeke, aki Mágna nevet ridegen büszke, szótlán és fennhéjázó magaviselete miatt nyerte az éji társadalomban.”

Házvezetőnője (Kóbori Rózsai) azonban megirigyelte Mánás Elzától a sikeres életet, és 1914. január 9-én a szeretőjével, a munkanélküli péksegéddel (Nick Gusztávval) megfojtották, majd a Dunába dobták a holttestét egy utazókosárban, amit két kocsis talált meg (Ibolya 2015). A bűnügyben Vízgy Gyula detektív nyomozott, sikerrel. Mánás Elza nagy média nyilvánosságot kapott gyilkossági ügyében, Orsós Ferenc⁶ (1879-1962) debreceni patológus professzort rendelték ki igazságügyi orvosszakértőként.

A nyomozás során az adatgyűjtés a legfontosabb krimináltaktikai pillérek közé tartozott, s jelenleg is annak tekinthető (Bélai 2026). A huszadik század elején azonban a lakosság bevonása az adatgyűjtésbe, és a tömegkommunikációs eszközök felhasználása még jóval kisebb szerepet kapott az adatgyűjtés során, mivel a mai tömegkommunikációs eszközök még nem léteztek (pl. televízió, internet) vagy nem váltak még a mindennapi tájékoztatás szerves részévé (rádió).⁷

A *Félvilág* című alkotás alapjául szolgáló Mánás Elza-gyilkosság kriminalisztika-történeti szempontból egyik legfontosabb mérföldköve, a személyazonosítási protokoll megváltoztatása volt. Az ügy a korabeli sajtó egyik legfelkapottabb hírévé vált, ami lehetőséget adott a hatóságoknak egy addig ritkán alkalmazott adatgyűjtési módszer alkalmazására. Mánás Elza

---

⁶ A második világháború borzalmai közül a kommunista blokk országaiban sokáig hallgattak arról, hogy a szovjet hadsereg több mint húszezer lengyel altisztet és tisztet kivégezett a Szmolenszk melletti katiáni erdőben. A szovjetek a németekre hátrították a brutális tömeggyilkosságot. Orsós Ferenc patológus professzor kórboncnokként és igazságügyi szakértőként vett részt a katiáni mészárlás tömegsírijainak feltárásában. Ekkor Orsós a kontinens egyik legismertebb kriminalisztikai patológusa és igazságügyi orvosszakértője volt. A halál beálltának megállapítására a koponyacsontok meszesedése alapján, egy új módszert dolgozott ki (Sutarski 2012). A nemzetközi vizsgálóbizottság megállapította, hogy a gyilkosságokat a szovjetek követték el.

⁷ A rendszeres rádiósugárzás Magyarországon 1925. december 1-jén indult el.

esete az elsők közé tartozott a magyar bűnüldözés történetében, ahol a nyomozóhatóság az áldozatról készült fényképet, közvetlenül tömegtájékoztatási eszköz segítségével (újságban) tett közzé a gyorsabb és hatékonyabb azonosítás érdekében (Lázár 2016).

A film kriminológiai mondanivalója is számos területen megmutatkozik. Már a mű címe is sugall, hisz a magyar nyelvből lassan kikopó „félvilági” jelzõt, a feslett erkölcsű, züllött nőkre használták,⁸ mint amilyen a főhős, Mágna Elza is volt. Jól mutatja a film a prostituáltak kiszolgáltatottságát, az áldozattá válás szinte elkerülhetetlen folyamatát. Bár a magasabb körökből igényt tartanak az általuk nyújtott szolgáltatásokra, azonban nincs körülöttük olyan társadalmi védőháló, amely védelmet nyújtana számukra, ha bajba kerülnek.

A huszadik század eleji történet jól mutatja az anyagi és szociális deprivációban élők keserves mindennapjait, melyet az alkotás az elkövetők reményvesztettségéből és a társadalmi mobilitás hiányából fakadó agresszióval szemléltet, amely a végén egy nyereségvágyból elkövetett emberöléssé fajul.

Ez a belső feszültség a cselédsors és a „félvilági” pompa közötti áthidalhatatlan szakadékból táplálkozott, amely végül erőszakos bűncselekménybe torkollott. Kriminológiai szempontból meghatározó a relatív depriváció szerepe, hiszen a gyilkosok nem a pusztán éhség, hanem a másokhoz mért szegénységük miatt éreztek jogosulatlan hátrányt. A film hűen ábrázolja, hogy a mindennapi frusztráció és az irigység miként erodálja az emberi személyiséget, amelyet csak tovább erősített a korszak merev osztályszerkezete és a kitörési lehetőségek hiánya. Az alkotás jól rávilágít a

---

⁸ „Félvilági nő: feslett erkölcsű, kitarzott nő, aki a nagyvilági nők életmódját utánozza. a. Félvilági nőkre jellemző, velük kapcs.; feslett, züllött. Félvilági életmód, erkölcsök.” (URL14)

cselédvilág rejtett konfliktusaira, ahol a látszólagos engedelmesség mögött gyakran mély gyűlölet húzódott meg, továbbá a jogfosztottság és a szociális kilátástalanság kriminogén hatására.

Felhasznált irodalom

- BÉLAI, GÁBOR (2026): A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények felderítésének és bizonyításának aktuális kriminalisztikai kérdései. In: Mészáros, Bence (szerk.): Verziók : Tanulmányok a 60 éves Dr. Anti Csaba László rendőr alezredes tiszteletére. Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesülete, Budapest, pp. 8-14.
- IBOLYA TIBOR (2015): Kriminalisztikatörténeti tanulmányok. Patrocinium, Budapest
- LÁZÁR FRUZZSINA (2016): Holttest a kosárban. Magyar Nemzet, 79(77): 28. (<https://magyarnemzet.hu/hetvegi-magazin/2016/04/holttest-a-kosarban-a-magnas-elza-ugy>)
- MÁTYÁS SZABOLCS (2024): Mérőföldkövek a magyar kriminalisztika történetéből. Rendőrség Tudományos Tanácsa, Budapest.
- SUTARSKI KONRAD (2012): Orsós Ferenc és Katyn örök igazsága. Aracs, 12(3): 9-11. (http://epa.niif.hu/03400/03482/00022/pdf/EPA03482_aracs_2012_3.pdf)
- SZERZŐ NÉLKÜLI (1914): Mágnás Elza. Friss Újság, 19(12): 2.

URL14:

<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/f-28F2F/felvilag-2AF35/>

Németh Ágota

Lord: Vándor

Kulcsszavak: társadalmi kirekesztettség, deviancia, anómia, szubkultúra, marginalizáció

Lord zenekar, 1980 (Török József, Vida Ferenc, Erős Attila, Nádas Károly, Sipőcz Ernő) Forrás: Fortepán (fotó: Urbán Tamás)

A *Vándor* a Lord zenekar egyik legismertebb és leginkább mitikus jelentésű dala, amely nemcsak egy konkrét történetet mond el. „Egy csavargóról mesél, aki születése óta egyedül él, mert a szülei nem foglalkoztak vele. Gyermekkorát bűnözők között töltötte, de mindig bízott abban, hogy egyszer elérheti a szabadságot és felfedezheti a világot. Amikor végre megvalósította álmát és szabad lett, nem bánta a nehézségeket, csak a szabadság iránti vágy hajtotta. Bár nem voltak anyagi céljai, életének végén az

örök pibenés vonzotta. A történet a csavargó hófehér hajával zárul, ami a bosszú, szabad élet szimbóluma.” (URL15)

A dalszöveg keletkezését hosszú ideig bizonytalanság övezte, számos legenda terjedt el a szövegíró személyével kapcsolatban. A rajongók hallhattak arról is, hogy a szöveget a közönség írta. A zenekar később hivatalosan elismerte, hogy a dalszöveg szerzője 1980-ban Morrisné Spielmann Erika volt, a zenéjét Török József (Juszuf), a Lord egykori billentyűse szerezte (URL16). A hivatalos verzió szerint Spielmann Erika, a 2. világháborúban nincstelenné és földönfutóvá vált, majd a fogolytáborban életét vesztett édesapjáról írta a *Vándor* dal szövegét.

Azonban Sárvár környékén kering egy másik történet is a dal eredetét illetően. A 1970-es években Káldon működött a HIT zenekar, melyben akkoriban Nunkovics Károly (ének), a Szele testvérek (gitárok) és Tömör Ferenc (Bütyök) (basszusgitár) játszottak együtt. Tömör Ferenc árvaházban nevelkedett, és egyedül maradt, miután elvesztette az utolsó családtagját, nagymamáját is. A HIT bulizenekarként koncertezett, többek között a Lorddal is. Együtt léptek fel 1979-ben Káldon is, a focipályán megtartott rendezvényen. Tömör Ferenc a koncert után öngyilkos lett a Szombathelyi Hídépítők munkásszállásán, ahol lakott. Emlékére született a *Vándor* című dal, amit a HIT és a Lord zenekar néhány tagja, valamint Spielmann Erika írtak. A két zenekar koncertjeinek bevételéből készítették el Tömör Ferenc sírkövét, melyen „Fiatal volt és a szíve fájt, és bántotta, hogy gonosz a világ!” felirat szerepel (Stefán 2018).

A történet igazságtartalmát leellenőrizni ma már nem lehet, hiszen a HIT zenekar tagjai közül többen és a dal szövegírója sem él már.

A HIT zenekar ezt követően kevés ideig működött, a Lord napjainkban is aktív és koncertezik. A zenekar mostani énekese, Pohl Mihály elmondása szerint a *Vándor* az egyetlen olyan szám, amit a zenekarba kerülése óta

(1981) minden koncerten játszanak. Egy koncerten – családjában történt halálesetet követően – letérdelt, majd a közönség is, és azóta is minden koncerten a szám alatt (URL17).

A dalszöveg egy magányos csavargó története, aki bűnözők között nőtt fel, és a sorsa elől menekülve „vándorként” járja az utakat. A *Vándor* nem csak az útról és az emberi sorsról szól, hanem a belső szabadságról, a magányos bolyongásról és arról az erőről, ami bennünket hajt. A szöveg egy olyan ember képét festi le, aki nem kötődik semmihez, de szabadon járja a világot – városokat, országutakat, erdőket és völgyeket – soha meg nem állva. A dal szövegében mindenki magára ismerhet, aki valaha is kereste a helyét a világban.

Pohl Mihály szerint: „*Nem félek, amíg élek!*” – *ennél pozitívabb nem juthat az ember eszébe. Ezt a drámát meg kell élni!*” (URL17) Gondolata jelentheti azt, hogy nem lehet kívül maradni az élet nehézségein. A fájdalom, veszteség és küzdelem nemcsak elkerülhetetlen, hanem formálja is az embert. A dal hőse sem menekül el a sorsa elől, hanem végig járja azt.

A dal kriminológiai szempontból a társadalmi perifériára szorulás és a deviáns karrierút „klasszikus” modelljét festi le. A szövegben megjelenő diszfunkcionális családi környezet („Megszületett, kapott nevet, csak egyet nem, szeretetet! Szülei eldobták, nem törődtek vele”) a kriminálpszichológia egyik alapvetése; az elsődleges szocializációs közeg hiánya megágyaz a későbbi normaszegő magatartásnak, mivel a gyermek nem sajátítja el a társadalmi együttélés alapvető szabályait. A szocializáció szempontjából fontos gyermekkori barátok szintén meghatározó szerepet töltenek be a személyiségfejlődésben, hiszen a családi kör után ők alkotják azt a másodlagos közeget, amelyben az egyén elsajátítja a társas érintkezés írott és íratlan szabályait. A támogató baráti kör védőfaktorként szolgálhat, a deviáns életmódot folytató társak viszont felerősítik negatív társadalmi

minták rögzülését. A szülői felügyelet hiánya miatt a kortárs csoport válik az elsődleges hivatkozási ponttá. A differenciális asszociáció elmélete szerint a bűnöző életmód tanult magatartásforma, amely a bizalmas személyes kapcsolatokon és a közvetlen környezet mintáin keresztül válik az egyén sajátjává (Sutherland 1939 után Kiss 2020) („Magas falak, rácsok mögött, zsványok, tolvajok között telt a gyermekkor, ott volt az otthona.”) A viktimológia szempontjából a vándor egyszerre tekinthető a körülmények áldozatának és a sorsa elől menekülő deviánsnak, aki a belső szabadságot választja. A dal egyfajta sorsanalízis, amely rávilágít arra, hogy a kriminogén tényezők – mint az árvaság és a rossz társaság – hogyan determinálják az egyén mozgásterét a törvényesség és a kívülállóság határmezsgyéjén. A dal a Lord együttes egyik legnagyobb himnuszává vált, amely sokak számára a nehéz sorsot és a szabadságvágyat szimbolizálja, és ezt erősíti az is, hogy a rajongók gyakran letérdelnek a dal alatt. Talán a Karthago Requiem című száma vált a rockrajongók himnuszává még, amelyről írás a könyvsorozat I. kötetében jelent meg.

———— o ————

Élete valahol véget ér, a szíve már nem dobog
Fekete föld mélyén örökre megnyugodott
Nem siratja senki őt, nem könnyeznek a sírja előtt.
Csavargó volt, bolyongott, magányosan kóborolt.
Senkije se volt, semmije se volt, csak az élete!
Vén szemét lehunyva élete megszakad,
Nem indul új útra, pihen a föld alatt.

Elmondom nektek az ő történetét, arról mesélek, hogyan élt.
Megszületett, kapott nevet, csak egyet nem, szeretetet!
Szülei eldobták, nem törődtek vele,
nem maradt semmije, csak az élete!
Magas falak, rácsok mögött, zsinványok, tolvajok között
telt a gyermekkora, ott volt az otthona.

És mégis vidáman élt, szívébe zárta a nagy reményt,
hogy egyszer majd innen elmehet, várják erdők, völgyek, hegyek.
Szabad lesz, mint a madár, északtól délig, kelettől nyugatig
Minden földet bejár.

Az idő eljött, ő szabad lett, útra kelhet a végtelenbe,
Ezt álmodta, erre ébredt, évek óta csak ezt remélte!
Amerre járt, megszerették, és ha néha megkérdezték,
Hogy honnan indult, s mi a célja ő vidáman csak ezt dalolta:

Nem félek, amíg élek, várnak a messzeségek,
Városok, országút pora!
Napfényben, zord télben, minden nap, minden éjjel
Vándorlok, nem állok meg soha!
Éhét, szomját elfeledte, csak a világ érdekelte,
Hosszú haját fújja a szél, ereiben lüktet a vér.
Forró nyár jön hideg télre, hosszú út áll már mögötte.
De nem néz hátra, megy előre, jókedvűen énekelve:

Nem félek, amíg élek, várnak a messzeségek
Városok, országút pora!
Napfényben, zord télben, minden nap, minden éjjel
Vándorlok, nem állok meg soha!
Nem kell a csillogás, nem kell a ragyogás,
Nem kell a vakító pénz!
Nem kell sok hamis vágy, nem kell a céltalan cél!
Nem kell a csillogás, nem kell a ragyogás,
Nem kell a vakító pénz!
Nem kell sok hamis vágy, nem kell a céltalan cél!

Nem félek, amíg élek, várnak a messzeségek,
Városok, országút pora!
Napfényben, zord télben, minden nap, minden éjjel
Vándorlok, nem állok meg soha!
Évek oly hamar szállnak el, csavargó haja hófehér.
Szíve dobban még, szeme tűzben ég, de hívja már
az örök pihenés.

Nem félek, amíg élek, várnak a messzeségek,
Városok, országút pora!
Napfényben, zord télben, minden nap, minden éjjel
Vándorlok, nem állok meg soha! (Varga 2012)

Felhasznált irodalom

KISS TIBOR (2020): A kriminológia tudománytörténete. In: Barabás A. Tünde (szerk): Alkalmazott kriminológia. Dialóg Campus, Budapest, 65-104.

STEFÁN ZOLTÁN (2018): Egy legendás dal és annak története: Lord-Vándor: (<https://sbs.hu/2018/09/egy-legendas-dal-es-annak-tortenete-lord-vandor/>)

VARGA ANNA (2012): A Lord zenekar dalszövegei 1972-2012. Szombathely

URL15: <https://www.zeneszoveg.hu/dalszoveg/1790/lord/vandor-zeneszoveg.html>

URL16: <https://www.facebook.com/LordZenekar/>
(Lord zenekar Facebook oldala /2013/)

URL17: <https://www.youtube.com/watch?v=5BeT78TDSTg> (Abaházi Presszó – vendég: Pohl Mihály, 2021. jún. 8.)

Horváth Orsolya

George Bizet: Carmen

Kulcsszavak: erőszakos bűnözés, emberölés, deviancia, viktimológia, kapcsolati erőszak, kriminalisztikai kérdések

George Bizet (1838-1875) nemcsak a zenetörténet egyik leghíresebb és legtöbbet játszott operáját írta meg (Rákász 2023), hanem egy olyan művet, mely kriminalisztikai és kriminológiai szempontból is termékeny értelmezési lehetőségeket kínál.

George Bizet (URL18)

A darab alapját Prosper Mérimée Carmen című 1845-ben megjelent elbeszélése adta, míg a librettót⁹ Henri Meilhac és Ludovic Halévy készítette el (Operakalauz 2010; Opera 138). A névadó főszereplőnő karakterének kialakításához az 1870-es párizsi kommün idején dolgozó dohánygyári munkásnők karaktere is hozzájárult a szerző saját benyomásai alapján. Érdekes, hogy Bizet sosem járt Spanyolországban (Sevillában), ahol 1820 körül játszódik a történet.

---

⁹ (olaszul: *libretto* = „könyvecske”). Operák, operettek és zenei előadások szövegkönyve. Az előadás szövege mellett tartalmazza a párbeszédet, a dalszövegeket is (URL19).

Az opera bemutatóját hosszas előkészítéseket, munkálatokat követően, 1875. március 3-án tartották Párizsban, az Opéra Comique-ban¹⁰. A közönség nem fogadta elsöprő sikerrel a premiert, mivel eltért a korábban megszokott könnyedebb hangulattól, ráadásul alacsony származású szereplőket mutatott be (Rákász 2023). Egyes források azonban csak utólagos „marketingfogásnak” titulálták a „kudarc” narratívájának elterjesztését (Bulycheva – Arutyunova 2023). Mindenesetre azon a tényen nem változtat, hogy Bizet ugyanazon év június 3-án váratlanul meghalt, így nem kísérhette világszerte hódító útjára a Carment, melyet Magyarországon a Nemzeti Színházban 1876-ban mutattak be.

Az opera négy felvonásban mutatja be Carmen, a cigánylány és Don José tragikus kapcsolatát. Míg Carmen szabad, öntörvényű nő, aki teli van szenvedéllyel és a szerelmet hirdeti belépő áriájában, a Habanerában, addig Don José, a fegyelmezett katona személyét testesíti meg kezdetben. Bizet szerelmi életében is ez a kettősség köszön vissza. A könnyű nők és az erkölcsi lény harca.

A történetben Don José egyre inkább megszállottjává válik a nőnek, és fokozatosan veszi el társadalmi és erkölcsi kapaszkodóit. Szolgálati kötelezettségeivel szembefordul, mígnem börtönbe is kerül miatta, így sodródik a törvényen kívüliek világába (Operakalauz 2010; Magyar Állami Operaház 2024). A darab második két felvonása az elkerülhetetlen végzet felé sodorja a szereplőket. Carmen elveszti érdeklődését Don José iránt és szerelme Escamillo, a híres torreador felé fordul. Miután többször korábbi udvarlója tudomására hozza a tényt, az féltékenységében leszúrja a nőt a sevillai aréna előtt (Opera 138, 2022; Magyar Állami Operaház 2024).

---

¹⁰ Párizs Operaháza. Emellett jelentése: vígopera. A tragikus, idilli elemek mellett komikus, szatirikus elemek jellemzik. Később minden olyan opera francia elnevezése lett, amelyben párbeszéd fordult elő (Szabolcs-Tóth 1965).

A történet kriminológiai aspektusból nézve nem egy váratlan tragédia, hanem előzményeken alapuló, fokozatosan eszkalálódó erőszakcselekmény. A két főszereplő között már kezdettől fogva „ellentét” figyelhető meg. A szabadság, ösztön női szembenállása a kizárólagosság, ragaszkodás, végül birtoklási vágy által fűtött férfival. A cigánylány nem hajlandó alárendelni magát ennek a fajta szerelemnek, míg a katona nem hajlandó elfogadni, hogy a kapcsolatnak vége. Mai olvasatban sem változott sokat a történet. Egy kapcsolat nem akkor a legveszélyesebb, amikor benne van az ember, hanem amikor ki akar lépni belőle. A féltékenység, a kontrolligény, az érzelmi kötődés kiválóan megmutatkozik a darabban, és ezek összekapcsolása az erőszakos viselkedéssel. Don José számára a nő elfordulása nem kizárólag érzelmi veszteség, hanem saját kontrollérzetének megingása is. A másik férfi fenyegető jelenléte tovább fokozza az indulatokat a katonában. Képtelen elfogadni az elutasítást, így a történet reflektál arra a kriminológiai tapasztalatra, hogy a partner elleni erőszakot nem egy pillanatban kell keresnünk, hanem egy hosszabb érzelmi eszkalációban.

További kriminológiai olvasata az operának Don José fokozatos normasértése. Kezdetben a férfi a rend, kötelesség, hierarchia viszonyrendszerének megtestesítője. Carmen ebből a világból mozdítja ki. Először csak a csábításnak enged, majd megszökteti a nőt, az előljárójával szembeszegül, végül még csempésznek is áll. Tanulsága a személyes történetének, hogy a bűnelkötvőé válásának útját nem egyetlen döntés határozta meg, hanem személyes konfliktusai, érzelmi kitettsége, társadalmi szerepvesztése. A szerelmi történet mellett egy deviancia történetet is hallhatunk, amiben az egyén képtelen már a normák világában létezni és végül elkövetni a legsúlyosabb bűncselekményt.

Fontos megemlíteni Carmen alakját is. Sokszor csábító, végzet asszonyaként utalnak rá. Azonban nem mehetünk el mellett, hogy végül ő válik halálos áldozattá. Viktimológiai szempontból így szükséges hangsúlyozni, hogy Carmen nem azért lesz áldozat, mert öntörvényű, szabad szellemű, provokatív nő, hanem mert partnere nem fogadta el a tényt, hogy a nő már nem akar vele lenni.

Büntetőjogi aspektusból akár tekinthetjük a kapcsolati erőszak oldaláról is értelmezhetőnek a művet Carmen-Don José viszonyrendszerében, sőt a kényszerítés is megállná a helyét. A csempészekhez történő csatlakozás kimeríthet tiltott kereskedelemhez, vámelkerüléshez vagy más gazdasági deliktumokhoz kapcsolódó tényállásokat is a mai értelmezésben, de a hivatalos személy elleni erőszak példája is tetten érhető egy konfliktusos jelenetben a fő tényállás, az emberölés mellett, melynél az erős felindulás, mint minősített eset kérdése is felmerülhet.

Kriminálisztikai szempontból a férfi tettének rekonstrukciója, motivációjának megértése (miért kriminálisztikai kérdése) emelhető ki. A konkrét emberölést, Carmen leszúrását megelőzte Carmen vallomása Escamillo felé érzett szerelméről, a gyűrű eldobása, amit Don Josétól kapott. Ezek mind olyan visszafordíthatatlan kapcsolat megszűnést jeleztek szimbolikusan a férfi számára, amik mentén a szörnyű tettet választotta. Carmen barátnői még figyelmeztették is a nőt arra, hogy Don José a tömegben ólálkodik, a veszélyt tehát kívülről is érzékelték. Mindemellert Carmen korábban a jóskártyában is látta saját végzetét. Ezek mind az eszkalációs folyamatot mutatják be.

Bizet Carmenje jól példázza, hogy miként lehet egy operára bűnügyi szemüvegen keresztül tekinteni. Az emberi, társadalmi, viselkedésbeli dimenziók vizsgálatával érzékletesen tárul fel előttünk egy olyan 19. századi

spanyol történet, amely bárhol a világon és bármelyik korban megismétlődhet.

Elina Garanca előadásában hallható Carmen mezzoszoprán szerepének híres áriája a *L'amour est un oiseau rebelle* („A szerelem egy vad madárka” – a szerző ford.).

————— o —————

A magyar librettó id. Ábrányi Emil fordításában (URL20)

CARMEN, KÓRUS

Mert a szerelem, mint a lepke,
Oly csalfán ágról ágra száll,
Hogyha kergeted, elhagy messze,
És többé el sem éred már.
Akkor beszélhetsz hozzám bármit,
De hidd el, minden szóért kár,
Jött egy másik, az nem szólt semmit,

De kedvem mégis nála jár.
Csak száll! Csak száll!...
Cigánylányt úgy szeress, ne könnyet ejts,
Légy akaratos, büszke, vad!
Kárhogy jársz utána, arra gondolj mindig,
Hogy a szív szabad!
De hogyha nem szeretsz
S az én szerelmem lángra kap,
Sokáig nem tart, így hát el ne bízd magad!
Röppen a kis madárka, s azt hiszed, már a tied,
Késik szerelmed, ha várod, s ha nem, hozzád siet.
Csapong körülöd gyorsan, gyorsan,
Elszáll, otthagyt és visszatér,
Ha intsz utána, messze röppen,
Ha meg elkerülsz, elkísér!
Cigánylányt úgy szeress.

A másik legismertebb zenei részlet a Carmenből a Torreádor dala,
Escamillo baritonra írt hangfekvésével.

A magyar librettó id. Ábrányi Emil fordításában (URL21).

KÓRUS

Vivát, vivát a Torero!

Vivát, vivát Escamillo!

ESCAMILLO

Tiszt urak, köszönöm Önöknek.

Köszönöm, s hálával viszonozom

Önöknek e meleg fogadtatást!

A hős Torero csak harcra vágyik,

Mert a harc, mert a harc neki örömet ad!

Kész már a tér a viadalra,

És mindenütt sok ezer nép,

A zúgó tömeg fejvesztve tombol,

Nem lát, nem hall,

Már csak zúgva dörög a taps!

Szörnyű lárma és zsvajj árja

Vadul úzi át a harc terét,

Mert a bátrak ünnepnapja ez ma,

Kiknek szívük a helyén!

Fel hát! Előre! Fel hát! Ah!

Torreádor, légy bátor! Torreádor!

Gondold meg, gondold meg, hős csatár,

Hogy két szép szemsugár

Szerelmi üdvre vár, Torreádor!

MIND

Torreádor, légy bátor! Torreádor! stb.

ESCAMILLO

Hirtelen elnémul minden ajk,
A síri csöndben aggódva lesi mind,
Rettentő dolog ez, rettentő dolog ez!
Az öklelő bika elől fut, ki merre tud!
Döfi át egy lónak ágyékát.
Lerogy az állat, veszélyben a Picador!
Ah! bravó! Toro! - rivall a népség,
És a bika fut, vakon rohan, vesztére tör!
Vadul rázza vérző hátát,
Amint rohan, a tér piros a vértől!
Menekül, ki csak tud, a rácsra,
Rajtad van most a sor!
Fel hát! Előre! Torreádor stb.

MIND

Torreádor! Légy bátor! Torreádor! stb.

Felhasznált irodalom

BULYCHEVA, A. V. – ARUTYUNOVA, E. A. (2023): The Creation of the Myth about the Failure of Georges Bizet's Carmen. Following the Materials of the French Press of the Years 1875–1883. In: *Sovremennyye problemy muzykoznaniiya / Contemporary Musicology*, 3: 40–62.

MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ (2024): Georges Bizet – Carmen
(műsorfüzet)

(https://www.opera.hu/documents/462/Carmen_mf_prog_2024_jav_UJ_03_oldalak_HUN_ENG.pdf)

OPERA 138 (2022): Százharmincnyolc opera. Szubjektív operakalauz
jegyvásárlóknak. Magyar Állami Operaház

(https://www.opera.hu/documents/336/opera138_book_oldalpar.pdf)

OPERAKALAUZ (2010): Carmen

(<https://operakalauz.wrm.hu/index.php?handler=own&page=work&id=36>)

RÁKÁSZ GERGELY (2023): Miért bukott meg a Carmen – koncert
kiegészítő. Rákász Gergely Blog, 2023. július 5.

(<https://www.rakaszgergely.hu/post/miert-bukott-meg-a-carmen>)

URL18:

https://hu.wikipedia.org/wiki/Georges_Bizet#/media/F%C3%A1jl:Georges_bizet.jpg

URL19: <https://idegen-szavak-szotara.hu/librett%C3%B3-jelent%C3%A9se> (letöltve: 2026.04.01.)

URL20: <http://www.tarjanz.eu/libretto/szovegek/carmen.txt> (Letöltve: 2026.04.08.)

URL21: <http://www.tarjanz.eu/libretto/szovegek/carmen.txt> (Letöltve: 2026.04.08.)

A kötet szerzői

Bélai Gábor r. őrnagy a Nemzeti Közszolgálati Egyetem mesteroktatója és Ph.D. hallgatója. Két évtizedes rendőri pályafutása alatt nyomozóként, bűnügyi technikusként, szemlebizottság-vezetőként és nemzetközi bűnügyi elemzőként dolgozott. Szakmai és kutatói tevékenységének fókuszában a kábítószer-

bűnözés kriminalisztikája áll. Munkája során kiemelt figyelmet fordít a nemzetközi drogpolitikai modellek rendészeti és közegészségügyi hatásainak elemzésére, valamint ezen tapasztalatok hazai adaptációs lehetőségeinek vizsgálatára.

Dulai Péter bűnügyi szakíró. Az NKE kriminalisztika mesterszakán végzett, jelenleg az egyetem doktorjelöltje. Korábban a Mosonyi utcai Rendőrmúzeum bűnügyi referense volt. Kutatási területe a kiemelt tárgyi súlyú élet elleni bűncselekmények a Kádár-korszakban és a sajtótörténet. Eddig

három könyve jelent meg a témában. *Élet elleni bűncselekmények* címmel Magyarországon elkövetett emberöléseket feldolgozó Facebook-oldalt ír és podcastet vezet. A Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesülete 2023-ban a Dr. Dobos János bronz emlékérmét adományozta számára a kiemelkedően súlyos bűncselekmények kriminalisztikai látószögből történő kutatásáért, feldolgozásáért és magas szakmai színvonalon történő publikálásáért.

Dr. Horváth Orsolya Ph.D. kriminalisztikából szerzett doktori fokozatot. A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának óraadója. Kutatói és oktatói tevékenységének középpontjában olyan innovatív kutatási területek állnak, mint a modern kriminalisztikai technológiák, különösen a 3D modellezés és nyomtatás bűnügyi alkalmazásának vizsgálata. Emellett vizsgálja az MI és VR alapú

büntető igazságszolgáltatás sarokköveit. Doktori témája tárgyában - szolgálati kutyák alkalmazása - is aktívan folytat kutatásokat. Tudományos kutatómunkája mellett krimit ír, élményalapú bűnügyi foglalkozásokat tart.

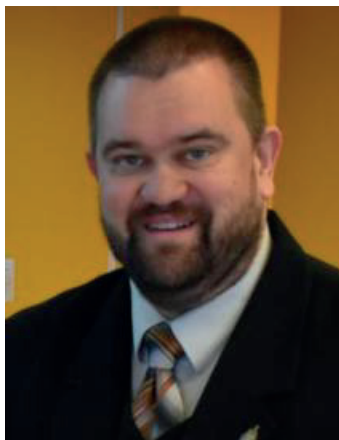
Dr. Mátyás Szabolcs Ph.D. rendőr alezredes, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem egyetemi docense. 1999-ben szerzett geográfus és területfejlesztő diplomát, 2011-ben Ph.D. fokozatot, 2023-ban pedig habilitált. Vezetője volt annak a kutatócsoportnak, amely kifejlesztette a Sopianae elnevezésű prediktív forgalomirányítási szoftvert. Számos hazai és nemzetközi tudományos

folyóirat szerkesztőbizottsági tagja, valamint alapító főszerkesztője a *Criminal Geographical Journal* és *Bűnözésföldrajzi Közlemények* lapoknak. Alapítója és alelnöke (korábban elnöke) az International Criminal Geographical Association-nek.

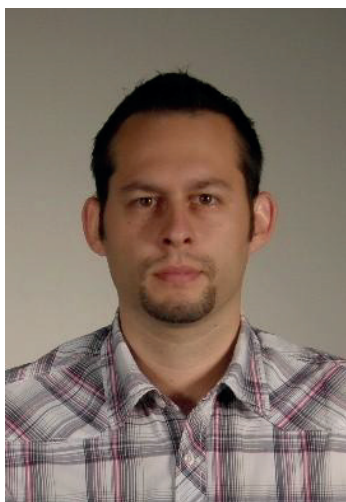
Dr. Németh Ágota Ph.D. r. alezredes több mint három évtizedes tapasztalattal rendelkezik a bűnüldözés területén, és immár hét éve vesz részt a felsőoktatásban. Tanulmányait az államigazgatás, a rendészet, a közgazdaságtan és a jog különböző területein folytatta, majd 2025-ben a Nemzeti Közszerológati Egyetemen rendészettudományból Ph.D. fokozatot szerzett. Pályáját a rendőrségnél kezdte, ahol nyomozóként indult, később pedig több vezetői beosztásban szerzett átfogó szakmai tapasztalatot. 2019 óta a NKE Rendészettudományi Karának oktatója. Munkája során bűnügyi elemzéshez, kockázatelemzéshez és bűnügyi hírszerzéshez kapcsolódó tárgyakat tanít. Érdeklődési és kutatási területei közé tartozik a bűnügyi elemzés, a szervezett bűnözés, a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények, valamint a bűnügyi statisztika.

Dr. Sivadó Máté Ph.D. rendőr alezredes, egyetemi docens, jogász doktor, rendőrtiszt és kutató, aki több mint 20 éves gyakorlati tapasztalattal rendelkezik a rendvédelmi munka és képzés területén. A Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Kar Kriminológiai Tanszékének docense. 2015-ben védte meg doktori értekezését „Drogpolitikák Magyarországon és Európában, tengerentúli kitekintéssel” címmel. Egy megjelent monográfia mellett több mint száz önálló és társszerzős publikáció fűződik a nevéhez. Főbb kutatási területei a drogpolitika, a rendészeti bűnmegelőzés, valamint a vallási áttérés fogvatartottakra gyakorolt hatása. Számos szakmai úton vett részt külföldön, az Erasmus-program keretében pedig rendszeresen oktat külföldi egyetemeken.

Dr. Petréttei Dávid 2006-ban szerzett jogi diplomát a Pécsi Tudományegyetem, és még abban az évben dolgozni kezdett a Baranya Megyei Rendőr-főkapitányságon különböző beosztásokban. Volt az NKE tanársegédje, az NSZKK Daktiloszkópiái Szakértői Osztályának vezetője. Jelenleg igazságügyi alkalmazott, csoportvezető az NSZKK Szakértői Igazgatóságán, igazságügyi ujjnyomatszakértő; az NKE mellett a PTE Állam- és Jogtudományi Karának, illetve Általános Orvostudomány Karának óraadója. Kutatási területe a daktiloszkópia, a szemle, illetve a kriminalisztika elméleti kérdései.

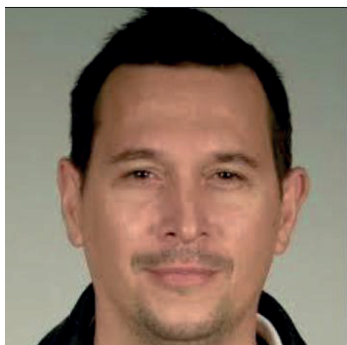

Rucska András r. őrnagy a Nemzeti Köszolgálati Egyetem mesteroktatója. Kutatási témái a modern biometrikus személyazonosítási eljárások, valamint a különböző képrögzítési lehetőségek, köztük a háromdimenziós rögzítés, és a fotogrammetria fényképfelvételi módszer. Emellett vizsgálja a virtuális valóság szemüvegek rendészeti jellegű alkalmazhatóságát. 2025-ben az országos rendészeti VR munkacsoport vezetőjének nevezték ki, azóta a rendészettudomány különböző szakterületeinek képviselői számára szervez gyakorlati jellegű szakmai fórumokat. Célja a VR integrálása az oktatásba, valamint a rendészeti gyakorlatba, elősegítve az innovációt és a tudásmegosztást a szakemberek között.

Dr. Tihanyi Miklós Ph.D. egyetemi docens Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar. Tanulmányait 1995-ben kezdte meg a Rendőrtiszti Főiskolán, majd 2003-ban jogi diplomát szerzett a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán. Ugyanitt 2016-ban védte meg „A vallásszabadság különös alanyainak jogi lehetőségei” című Ph.D. értekezését. Azóta is rendszeresen kutatja

a keresztény hitvallás és a rendvédelmi hivatás határterületeit. A témában eddig három monográfiát és számos tudományos cikket szerzett.

Dr. Vári Vince Ph.D. rendőr alezredes, az NKE egyetemi docense, a hazai rendőrségi szervezeti hatékonyság kutatásának meghatározó alakja. Több mint 170 tudományos közleményt jegyez, az MTMT pedig mintegy 300 független hivatkozását tartja számon.

Kutatásai számos lektorált, Q-minősítésű szakfolyóiratban láttak napvilágot, emellett több monográfia szerzője, amelyek közül néhány idegen nyelven is megjelent. Aktív résztvevője a szakmai és tudományos közéletnek: főszerkesztőként vagy szerkesztőbizottsági tagként vesz részt rangos hazai és nemzetközi folyóiratok munkájában. Kutatási eredményeit és tudományos vezetői tevékenységét több szakmai díjjal is elismerték. Jelenleg habilitációjára készül, amellyel tovább erősíti tudományos eredményeit és a rendészettudományra gyakorolt hatását.

Melléklet

Móricz Zsigmond családja körében (1940) (URL22)

*Bajdor János, aki brutális módon
meggyilkolta társaival Bodri Péter jubászt
és 16 éves fiát (URL23)*

Edgar Allan Poe egykori lakóháza (New York /Bronx/) (URL24)

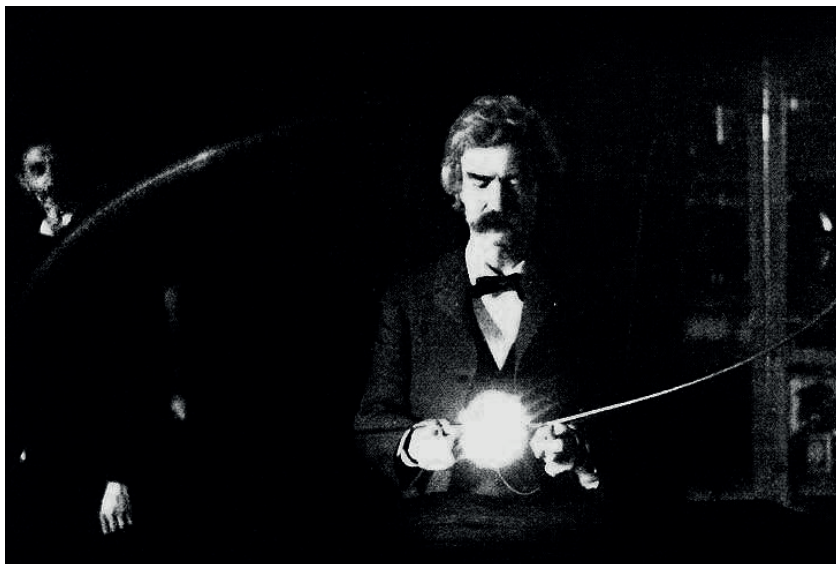
*Illusztráció A Mourge
utcai kettős gyilkosság
című regény 1870-es
kiadásában
(URL25)*

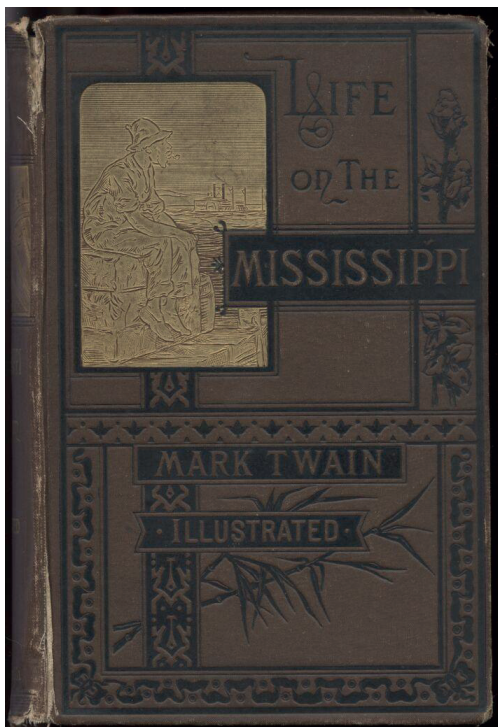
Zákeus a párizsi Notre Dame katedrálisban (URL26)

Mark Twain háza (Hartford, Connecticut /USA/) (URL27)

Mark Twain Nikola Tesla laboratóriumában (1894) (URL28)

*Mark Twain Élet a
Mississippin című regényének
eredeti példánya (1883)
(URL29)*

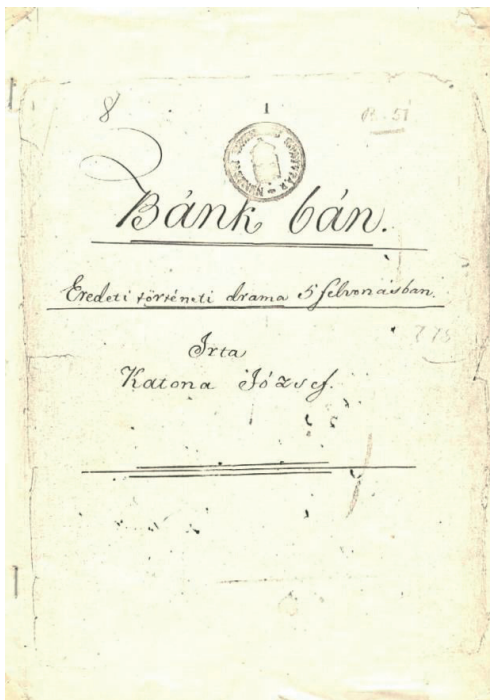
*Agatha Christie emlékszobája Törökország első luxusszállodájában,
a Pera Palace Hotelben (Isztambul) (URL30)*

*Agatha Christie nyári rezidenciája, amely számos művének szolgált helyszínül. A
Poirot sorozat utolsó részét is itt forgatták (2013) (Greenway, Egyesült Királyság)
(URL31)*

*Agatha Christie sírja St. Mary
Templom (Cholsey) (URL32)*

*A Bánk bán címlapja a szerző
kézírásával (URL33)*

*Jászai Mari Gertrudisz szerepében
(URL34)*

*Schmidt Miksa, Mágánás Elza
kítartója (URL35)*

Lord együttes (1988) (Fortepan/Urabán Tamás)

Tömör Ferenc sírja, Káldi temető (URL36)

A mellékletben szereplő képek világhálós forrásai

URL22:

https://hu.wikipedia.org/wiki/M%C3%B3ricz_Zsigmond#/media/F%C3%A1jl:M%C3%B3ricz_Zsigmond_%C3%ADr%C3%B3_Fortepan_10472.jpg

URL23:

https://napitortenelmiforras.blog.hu/2015/07/22/az_igazi_barbarok_kecskemeti_betyarok_rablogyilkossaga

URL24:

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a2/Poecottage-without-vicinity.jpg>

URL25:

https://en.wikipedia.org/wiki/The_Murders_in_the_Rue_Morgue#/media/File:Daniel_Urrabieta_y_Vierge_-_The_Murders_in_the_Rue_Morgue.jpg

URL26: (<https://ado.hu/ado/jezus-utolso-utja-nazaret-jeriko-jeruzsalem-3-4-resz/>)

URL27:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mark_Twain_House_and_Museum_2007.jpg

URL28:

https://en.wikipedia.org/wiki/Mark_Twain#/media/File:Twain_in_Tesla's_Lab.jpg

URL29:

https://en.wikipedia.org/wiki/Life_on_the_Mississippi#/media/File:Life_on_the_Mississippi.jpg

URL30: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hotel_Pera_Palace_-_Istanbul.jpg

URL31: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Greenway_-_Agatha_Christie%27s_House_\(26192476850\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Greenway_-_Agatha_Christie%27s_House_(26192476850).jpg)

URL32:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Agatha_Christie%27s_grave,_Cholsey_01.jpg

URL33:

[https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A1nk_b%C3%A1n_\(dr%C3%A1ma\)#/media/F%C3%A1jl:B%C3%A1nk_b%C3%A1n_k%C3%A9zirata_1.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A1nk_b%C3%A1n_(dr%C3%A1ma)#/media/F%C3%A1jl:B%C3%A1nk_b%C3%A1n_k%C3%A9zirata_1.jpg)

URL34:

[https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A1nk_b%C3%A1n_\(dr%C3%A1ma\)#/media/F%C3%A1jl:J%C3%A1szai_Mari_mint_Gertrudis.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/B%C3%A1nk_b%C3%A1n_(dr%C3%A1ma)#/media/F%C3%A1jl:J%C3%A1szai_Mari_mint_Gertrudis.jpg)

URL35:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d1/Max_Schmidt_portrait.jpg

URL36: <https://www.youtube.com/watch?v=byjKMUdhh1E>

Tartalomjegyzék

Előszó	7
Regények, novellák, drámák és elbeszélések	9
Móricz Zsigmond: Barbárok.....	11
Csáth Géza: Anyagyilkosság.....	27
Edgar Allan Poe: A Morgue utcai kettős gyilkosság.....	45
Edgar Allan Poe: Árulkodó szív.....	61
Biblia: Lukács evangéliuma – Zákheus.....	75
Mark Twain: Élet a Mississippin.....	85
Agatha Christie: Gyilkosság az Orient expresszen.....	95
Mo Yan: Szeszföld.....	105
Katona József: Bánk bán.....	121
Filmek és zeneszámok	129
Szász Attila: Félvilág.....	131
Lord: Vándor.....	135
Georges Bizet: Carmen.....	143
A kötet szerzői	153
Melléklet	159
Tartalomjegyzék	169

A korábban megjelent *Kriminalisztikai és kriminológiai szöveggyűjtemény* első kötetének célja az volt, hogy a klasszikus és kortárs irodalom gyöngyszemein keresztül mutassa be a kriminalisztika és a kriminológia sokszínűségét, és ezzel visszacsábítsa a fiatalokat – és a szakmabelieket is – a klasszikus szépirodalmi remekművek világába. Az első kötet sikere, a szakmai és olvasói visszajelzések, valamint az a tény, hogy az irodalmi példák milyen hatékonyan képesek megvilágítani egy-egy bűneset lélektanát vagy a nyomozás logikai ívét, egyértelművé tették, hogy a megkezdett utat folytatni kell.

Míg az első részt alapvetően egyéni gyűjtőmunka és koncepció határozta meg, addig a folytatás már egy szélesebb szakmai összefogás eredménye. A Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának oktatói és kutatói csatlakoztak a kezdeményezéshez, és a saját szakterületükhöz köthető izgalmas művekkel gazdagították a kötetet. Ez az interdiszciplináris megközelítés lehetővé tette, hogy a bűnügyi mozaik még több darabkája kerüljön a helyére.

A kötet rávilágít arra, hogy a bűnözés egy olyan társadalmi jelenség, amelynek megértéséhez a jogszabályok ismerete mellett szükség van az emberi lélek és a társadalmi jelenségek alapos ismeretére is.